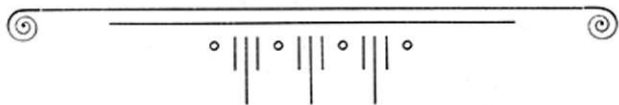

LJUBLJANSKI ZVON

Zbogom!

1.

Ti si bila meni solnce ...
Kje si zdaj, oj, solnce ti?
Zgrešil pota, zgrešil cilj sem
sredi večne te noči ...

2.

Res lepe tvoje so oči, in lep je tvoj obraz, in nežnejših od tvojih rok še nisem videl jaz.	A tvoje srce — pekel živ ... Več ni mi do neba: umiram — ah, zavrzi, Bog, me v dno tegà peklá! ...
--	---

3.

Ne, nisem prosil te nikdar, nikdar,
da bi poljub deklè mi podarila,
in če bi prosil te, verjemi mi,
da tak nedolžno bi se ga branila.

Pogled iz tvojih le oči sem pil --
in ti še takrat si se sramovala,
pogled iz tvojih le oči sem pil,
in ti še takrat si se mene bala.

Pogled iz tvojih le oči sem pil ---
a ko sem bil pijan ga, dekle žalo,
na tihem, drug za drugim iz srca,
ah, zadnjih upov par mi je zbežalo.

4.

Tvoj srček je meni vrt prostran,   Le ena ne zraste meni nikdar,
 ki rožice v njem so cvetoče.   ne zraste do črnega groba,
 Vse tamkaj rastó in tam cvetó,   ta rožica je, ta rožica je —
 le ena tam rasti noče.   več, dekle, katera? — zvestoba.

5.

Tedaj pa zbogom, zbogom, dekle!   To lice tvoje rožno, dekle,
 Pri tebi več miru mi ni,   pozabim pač težkó, težkó;
 pri tebi ne — po zemlji širni   in te oči, kot oglje črne,
 iskati srce ga želi.   mi iz spomina ne gredó . . .

Vlak žvižga . . . In zapustil znance,
 zapustil rodni kraj sem svoj . . .
 Le srce, to nemirno srce,
 le to, le to sem vzal s seboj . . .

B. Baebler.

 V krčmi.

V krčmo sva zavila
 s tugo posestrimo,
 s svetlim zlatom v žepu,
 ah, in v srcu z zimo.

Pa sva pila, pila
 sok ognjene trte,
 gledala pred sabo
 same rajske vrte . . .

Pijva, občudujva
 svet, o posestrima!
 Pomlad zdaj je v srcu —
 v žepu bode zima!

Srpoš.

Ž r t v e.

Povest. Spisal Fr. Serafin.

(Dalje.)

V.

Isto popoldne pa je čakal Tomaževe še en obisk.

Kjer je lepo dekcle v hiši, se jim ni treba bati dolgega časa. Pri Tomaževih se je zmeraj zglasil kdo, ki so mu dobro deli žaroviti pogledi Maničinih velikih, lepih oči. Prihajali so pogosto tja mladeniči z bolj in manj resnimi nameni.

Eden onih, o katerih so ljudje trdili, da jih vleče srce k Manici, je bil tudi poljanskega župana lepi sinko Dolfe.

Dolfe je bil že napol gosposki, in njegov oče je mnogo veljal v župniji. Reklo se je torej lahko, da se je ponižal do Manice, akoravno je bila najkrasnejše dekcle daleč na okoli. Kajti njen oče je bil vendarle samo majhen posestnik, ki je živel bolj od dela svojih rok nego od imetka.

Toda Tomaž je bil ponosen na svoje rokodelstvo. Kot pomočnik je bil prehodil mnogo sveta, in zato je samostojneje mislil nego marsikdo v njegovi soseščini. Prepuščen sam sebi že v mladih letih, si je bil nabral izkušenj, in bilo mu je prišlo v navado, da ni nikdar slepo verjel besedam. Zanašal se je vedno le sam nase in na svoj razum, zato pa se je tudi njegova sodba le premnogokrat razlikovala od sodbe drugih ljudi . . .

Mnogi so mu naravnost zavidali, da se mu ponuja tak zet, kakršen je bil Dolfe, on se pa ni čutil kar nič srečnega, da se je županov sin oziral po njegovi hčeri. Da, izmed vseh snubačev, ki so prihajali, mu je bil ta najmanj pogodu, in ko se je tisto popoldne ozrl skoz okno ter ga videl, bližati se hiši, se ga je takoj lotila nejevolja, da je zarohnel:

»Kaj iztiče pa ta spet tod okrog? . . .«

»Uh, kakšen si vendar!« ga zavrne žena; ki se še odprej ni bila potolažila! »Zdaj ti pa zopet ta ni prav! . . . Kam pa pridemo, če ne boš trpel nobenega človeka v obližju! Saj bi si morali šteti

v čast, če se glasijo v naši hiši taki ljudje, kakor so župnik, ali pa tudi ta-le . . . Moj Bog, če nisi zadovoljen s temi, s kom pa boš! . . .«

»To je vse po tèm, s kakim namenom prihaja kdo v hišo!« reče Tomaž. »Pri meni so vsakemu odprta vrata! Jaz nimam nič ne zoper župnika, ne zoper županovega sina, samo zoper to sem, kar bi rada dosegla! . . .«

»Pa vsaj ne boš surov proti Dolfetu!« vzklikne žena iznova v velikih skrbeh. Bila je vse drugih nazorov nego njen mož in štela bi si v veliko čast, če bi Dolfe res zasnubil hčer.

Tomaž ni utegnil več odgovoriti, kajti Dolfe je bil že vstopil. Odkar se je šopiril Baston v majorski uniformi po Poljanah, se je bila lotila vseh mladeničev manija, da so zametali svojo domačo obleko ter si prizadevali na vse načine, kako bi se oblačili tembolj nenavadno . . . Dolfe, ki je bil županov sin, ni smel zaostati v tem tekmovanju. Omislil si je bil v mestu lovsko obleko, ki se mu je res prav lepo prilegala. Da bi se pa ne mogli norčevati iz njega, si je kupil še puško-dvocevko . . . Če je imel Baston sabljo, zakaj bi ne imel on puške? . . .

Kadar ni imel boljšega opravila, je zadel svojo dvocevko na ramo in šel je z njo z doma, ne da bi se bilo prigodilo kdaj, da bi bil prinesel kaj lovskega plena s seboj.

Najraje pa jo je s puško zavil proti Lipovcu. No seveda, na polju, zlasti na oni strani, kjer je mejilo na lipovski gozdiček, je bilo mnogo jerebic, a po gozdih, ki so obdajali ves Lipovec, tudi zajec ni bil ravno redek gost. Vsekakor je bilo dovolj povoda, da je zavil včasih s puško proti tej strani . . .

Tudi tisti dan Dolfe ni bil brez puške. Visoke, vitke postave, v čedni lovski opravi, klobuček malo postrani pa puško na rami, ga je bilo res lepo videti. Pozdravil je prijazno, ko je vstopil v sobo. Njegov prvi pogled pa je veljal Manici, ki je na lahno zardela pred njim.

Mati in hči sta veselo odzdravili, Tomaž pa je molčal. Kakor bi se mu hotel prikupiti, se obrne Dolfe proti njemu ter mu reče:

»Vi ste pa zmeraj grozno pridni! . . . Ali imate toliko dela?«

»Dela zmeraj dovolj!« odvrne Tomaž na kratko, potem pa še pristavi pikro:

»Pri vas pa morate imeti presneto malo opravila, da . . .«

»Da zmeraj postavam, kajneda?« poseže Dolfe vmes in se veselo zasmije. In ne da bi počakal, da bi Tomaž kaj pripomnil na te njegove besede, nadaljuje:

»E dela imamo tudi pri nas, dela, pa tudi hlapce in deklice za to! Sicer brez posla tudi jaz nisem, a včasih se moram vendar tudi malo pozabavati. Lov je pa poleg tega, da je zabaven, tudi zdrav!«

»Za gospodo, ki nima drugega opravka, da!« pritrdi Tomaž in se hudobno namrdne. Vedel je, da se Dolfe šteje med gospodo.

Dolfe ni bil neumen in čutil je pikrost Tomaževih besed, a ugnati se ni dal, že zaradi Manice ne.

»Lov priporočajo zdravniki vsem tistim«, reče, svoje besede rezko poudarjajoč, »ki morajo mnogo sedeti. No in jaz imam v pisarni več nego dovolj sedeža!«

»A seve, seve!« odvrne Tomaž porogljivo. »To sem bil pa že čisto pozabil, da je občinska pisarna pri vas! . . . To je potem seveda druga! . . .«

»Če bi prišli v urad, bi se lahko prepričali, koliko dela imam! . . .« nadaljuje Dolfe.

»Nimam priti po kaj! Ženitvovanske zglasnice mi ni treba, živinskega potnega lista pa tudi ne, ker nimam volov, da bi jih gonil po semnjih!«

»To ti zdaj prav hodi, kaj ne, Dolfe, da si se šolal v mestu?« poseže gospodinja vmes, ki je ves čas premišljevala, kako bi prekinila moževe zbadljive opazke.

»Brez mestnih šol ne bi mogel opravljati te službe!«

»Seveda ne!« potrdi Dolfe vesel. Delo mu je dobro, da je bila vsaj mati prijazna ž njim.

Tomaž pa je takoj izprevidel ženino nakano. Odločen kakor je bil, ni hotel, da bi se bil razgovor po njeni volji razpletal, zato reče proti Dolfetu:

»Pa da hodiš na lov vedno proti tej strani! . . . Saj ga imate tudi kje druge še v zakupu, ali ne? . . .«

Dolfe sede brez preudarka na limanico, ki mu jo je nastavil Tomaž. »Človek gre pač najrajši proti oni strani, kamor ga vleče srce!« hiti razlagat in se plameneče ozre proti Manici.

Tomaž pa je imel, kar je hotel — povod, da reče:

»Manica, po gredicah na vrtu je polno plevela! Stopi venkaj in populi ga!«

Manica je bila navajena staršem nasproti slepe pokorščine. Brez ugovora vstane in ožide, dasi ji je bilo hudo pri srcu. Vedela je, kaj imajo pomeniti Dolfetove besede, vedela pa tudi, da jo je oče samo radi teh besed poslal venkaj.

Tudi Dolfe je razumel položaj in niti prikrival ni tega. Ko so se bila za Manico zaprla vrata, reče:

»Tomaž, ne vem, kaj imate zoper mene . . . Saj nisem zakrivil nič takega . . .«

»Eh, siten je, drugega nič!« se oglasi gospodinja, ki se je ves čas potihem jezila na svojega moža in ji ni bilo možno, še dalje molčati. Toda naletela je slabo.

»Tihol« zarohni mož nad njo. »Tukaj imam edini jaz besedo, drugi nihče! . . . Kadar te bom vprašal za svet, tedaj mi govori! . . .«

Dolfe je izprevidel, da nima tu nič več opraviti. Vstane torej in reče:

»Da se ne boste jezili, grem rajši . . . Morda boste kdaj boljše volje, in povem vam takrat, kaj mi leži na srcu . . .«

Izrekši je odšel.

Zunaj ob vrtnem plotu je stala Manica ter strmela z rosnimi očmi v daljavo. Plevela ni bilo nikjer, populila ga je bila že davno, zato tudi ničesar opraviti ni imela. Ko jo Dolfe ugleda, stopi k nji in jo nagovori:

»Manica, ali sem komu tvojih že kdaj kaj hudega storil, da so oče taki proti meni? . . .«

»Ne!« odvrne ona, in solze ji zalijo oči. Bila je mehkega srca, in smilil se ji je mladenič . . .

»In si tudi ti tako jezna name? . . .«

»Ne!« ponovi Manica, obenem pa se ji zaihti, in debele solze se ji uderejo po licih.

Dolfe jo prime za roko in jo nekaj časa tiho opazuje. Storil je to lahko, ker je bil vrt za hišo in se mu ni bilo treba bati, da bi ga oče videl. Potem pa ji reče:

»Ali mi daš eno rožo za spomin? . . . Hranil jo bom in . . .«

Izgovoril ni, najbrž ker ni vedel, kaj bi dejal, a deklico so navzlic temu presunile njegove besede. Na grmu za njenim hrbtom sta žareli dve napol razviti vrtnici ter razširjali omamen vonj. Obrnila se je že, da bi mu odtrgala eno, ko si premisli zopet ter s povešenimi očmi odvrne:

»Ne, tega ne smem! . . .«

»Zakaj ne?« vpraša on strmeč.

Ona pa odgovori: »Gospod župnik so rekli, da se to ne sme . . .«

»A, torej si že dala kdaj komu kako rožo? . . .«

»Ne, to ne, ali vprašali so me, če sem to storila kdaj . . . in pri tej priliki so mi rekli, da ni prav tisto, če dajejo dekleta šopke fantom . . .«

»Pri izpovedi, kaj? . . .«

»Da — ne, ne! . . .«

Spomnila se je, da se o tem, kar se govori pri izpovedi, ne sme pripovedovati, a spomnila tudi, da lagati ne sme, in bila je v veliki zadregi . . .

Dolfe pa se je smejal. Ko ji je gledal v njen cvetoči obraz in v njeno nedolžno oko ter opazoval njeno lepo rast, mu je bilo, kakor bi zrl lepega majnikovega jutra v mlado zarjo na jasnem nebu. Tako jutro s svojim balzamskim vonjem, s svojim svežim zrakom krepki, povzdiguje človeka, in on se je čutil ob pogledu tega krasnega dekleta vsega poživljenega in prerojenega. Srce mu je bilo vse močnejše, energičnejše nego sicer, in ude mu je izpreletavala nenavadna, dobrodejna toplota. Dekličina otročja naivnost, ki se je razodevala v vseh njenih besedah, v vsem njenem početju, se mu je zdela kakor rahel dih pomladne sapice . . . Da se ni delala lepše, nego je, in da je res mislila tako, kakor je govorila, o tem ni mogel dvojiti. Saj je bila njena nepopačenost splošno znana in priznana. A baš to je podžigalo še bolj njegove — želje! . . . Saj deklet njemu, županovemu sinu, ni nedostajalo! . . . Imel je celo take, ki so jim pripadale v društvu krščanskih devic odlične vloge, a on je hrepenel po — pristnem, istinitem bitju! . . . V Manico je imel trdno vero. Bil je prepričan, da ni samo nevedna, temveč v istini tudi čista kakor lilija na polju . . . In baš to je njega, razuzdanca, posebno mikalo, baš to je podžigalo njegovo strast. Zaklinjal se je potihem, da ne odjenja, dokler ne doseže svojega namena, in če bi moral še tako dolgo igrati ulogo hinavca. V svoji odkritosrčnosti mu je bila Manica izdala, kako čuti, in to ga je navdajalo z najboljšo nado.

Ko se je naposled poslovil od nje ter se obrnil proti domu, so se mu zakročile ustnice v ironičen nasmeh.

»Kristusova nevesta«, je mrmral sam pri sebi, »haha, Kristusova nevesta! — Hočemo videti, kako dolgo! Samo prilike bi bilo treba in stari bi imel potem vsaj vzrok, delati kisle obraze! . . .«

V tem pa, ko so Dolfetovo glavo prešinjale take misli in se je pogrezal v najrazkošnejše fantazije, je stala Manica še vedno ob vrtnem plotu ter zrla z mokrimi očmi za njim. Kar ločiti ni mogla svojega pogleda od njega. Vse na njem ji je ugajalo: njegova postava, njegova hoja, način, kako se je nosil, vse, prav vse! Vesela je bila

ko ga je gledala, ne da bi se bila zavedala, od kod to. Sicer ji je bil župnik pri izpovedi rekel tudi, da je greh, ozirati se po fantih, in da mora vselej sramežljivo pogledati v stran, kadar bi jo kateri srečal ali nagovoril, a na to zdaj ni mislila. Moč prirojenega ji instinkta je bila močnejša od duha božje besede, ki je prihajala iz župnikovih ust . . . Ni bilo sicer izključeno, da se ji obudi pozneje kes radi tega, da se je pregrešila zoper župnikov uk, toda na srečo je ustvarjen človek tako, da mu pride kes navadno malce prekasno . . . In tako je tudi Manica z mirnim srcem uživala blagodejni trenotek . . .

Oče in mati pa sta se bila v hiši popolnoma sporekla . . .

»Uh, kakšen si vendar!« je bila začela Mica — tako je bilo materi ime — ko je bil šel Dolfe iz hiše . . . »Tvoja trdovratnost nas spravi ob vse! . . .«

»Ob kaj nas spravi? . . .« vpraša Tomaž srdito. — Kadar je bilo vzkipelo v njem, se ni tako lahko potolažil.

»No, ali mar ne bi bila sreča, če bi Dolfe . . .«

»Nikdar, nikdar, ne boš ti njegova tašča, zapomni si to!« zagrmi Tomaž, predno je utegnila žena izgovoriti, kar je nameravala.

»In zakaj bi ne bil! . . .«

»In zakaj ne bo? . . . vprašaj raje! Na to ti odgovorim, če si že tako slabega razuma, da tega razvideti ne moreš! . . . Ali ne veš, kaj ga vodi semkaj? . . . Si li res domišljaš, da si poišče ta ošabni županov sin v Lipovcu neveste? . . . On si pripelje nevesto iz mesta domov — kako bi drugače mogel ostati gospod! . . . Lipovška dekleta pa misli, da so za kaj drugega dobra! . . . Ali ni pustil mar že par deklet na cedilu . . . To je splošno znano! . . . Koliko pa se zgodi po skrivnem, kar se ne zve nikdar! . . .«

»Če je katero pustil, je to sama zaslužila! . . . Naše pa ne bi in je ne bi, to vem jaz! . . .«

»O seve, če veš ti, potem je, kakor pribito! . . .«

»Če ne bi mislil resno, ne bi govoril tako!«

»Tako? . . . Ali ni v celi župniji znan kot velik lažnivec? . . . Samo da mu to zaradi tega ne škodi toliko, ker je pač županov sin! . . .«

»Oh, s tabo se je težko prepirati!« vzdihne Mica, uverjena, da mož nima prav. »Kar si vtepeš enkrat v glavo, ti ne izbije nihče iz nje! . . . Ubogo dekle, ki bo trpelo radi tebe! Bog ve, v kaki bajti bo radi tebe stradala! . . .«

Tomažu pa ni delo nič huje nego vzdihovanje. Razjarjen vrže stružec iz roke ter zakriči:

»Da! . . . Skrb za mojo hčer prepusti le meni! . . . Zakaj tvoje tercijalstvo mi je dosti premalo porok za to, da se deklice obvaruje nesreče! . . . Če bi smelo iti po tvojem, mi jo spečaš še danes! . . . To je ravno tista vaša prokleta bogaboječnost in pobožnost, ki jo je zasejal oni tam . . . Na videz, vse samo na videz! . . .«

Mica ni vedela, kaj bi še rekla. V svoji onemoglosti zažene jok ter gre iz sobe . . .

VI.

V Poljanah so imeli sv. misijon.

Gospod Rajmund sicer ni bil prepričan o tem, da bi patri lazaristi, katere je bil povabil, da so prišli izpreobračati njegove župljane, zmogli v tem oziru kaj več nego on sam, a vedel je, da vidijo v višjih krogih radi kaj takega, in če je šlo za to, da se prikupi svojim predstojnikom, je rad zatajil tudi svoje prepričanje. Imel je jasno svoj cilj pred očmi in vedel je, da ga doseže samo tedaj, če mu bodo na višjem mestu naklonjeni.

Počutil se on, gosposki sin, nikdar ni prav dobro med kmeti. Prva njegova služba, ki jo je imel, je bila v nekem mestecu na deželi. Ondi se je še rad družil z inteligenco, in čule so se v tistih časih iz njegovih ust večkrat besede:

»Kaj pa mislite! Jaz sem liberalen, zelo liberalen! . . .«

In delo mu je dobro, če ga je kdo pohvalil radi tega . . .

Ker je živel lahkomišeln, niti opazil ni bil, da je začel pihati od zgoraj ostrejši veter. Šele, ko so ga iz mesta prestavili na kmete, kar je bilo zelo zelo podobno kazni, se mu je začelo svetlikati. Postal je pazljivejši, previdnejši, in ko je bil spoznal, da mu ponašanje z liberalstvom ne donese dobička, ampak da mu lahko škodi, se je prelevil hipoma v zagriženega klerikalca.

Postati kanonik in potem menda še prošt — to je bil od nekdaj njegov ideal. A dočim je bil prej negotov, po kateri poti bi priplezal tako visoko, je zdaj hkratu vedel, kaj mu je storiti! In od tistih dob je s slepim fanatizmom izvrševal voljo svojih višjih in storil je to tem raje, ker je pri tem lahko zadoščal tudi lastni vladželjnosti, ki mu je bila prirojena v jako obili meri.

Tudi misijonarje je bil torej naročil zgolj iz politike. Dospeli so bili trije lazaristi, sami dobri govorniki. Zlasti najmlajši izmed njih je znal govoriti tako na srce, da se je razlegalo vselej glasno ihtenje po cerkvi, kadar je bil on na prižnici. Glas njegov je bil

rezek, presunljiv, njegova beseda pa tako prepričevalna, da se samo ljudje posebno zdravih živcev in krepke naravi niso dali omamiti po njem. Tako dozdej Poljancem še nikdar nobeden ni bil naslikal peklenških muk kakor ta mladi, goreči oznanjevalec besede božje, in marsikateri trdovratni grešnik je zdaj šele začutil prav potrebo, da si očisti in opere grešno dušo. Tri dni in tri noči so se ljudje gnetli okrog izpovednic, in neprenehoma se je čul jok, neprenehoma se je razlegalo vzdihovanje po cerkvi. Bilo je nekaj pretresljivega v tej potrnosti, v tej skesanosti, v kateri so poboljšani Poljanci vzdihovali po milosti božji . . .

Vsi seveda niso bili tako dostopni in dovtetni; nekoliko jih je bilo še vedno, ki so bili uverjeni, da bi se bilo izhajalo tudi brez teh propovedi, da, ki so naravnost obsojali strast, ki je jasno odmevala iz propovednikovih besed. In ti morda niso bili najslabejši. Kajti, ko so bili lazaristi odšli, je mnogo onih, ki so se prej odlikovali po posebni obupanosti, takoj zopet padlo v stare razvade in grehe, dokaz, da je pri njih učinkoval le hipni vtisk. Bili so pa na drugi strani tudi taki, ki se jih je lotila neka verska blaznost . . .

Odkar so bili misijonarji tu, se je dogajalo vsak dan, da se je katera izmed postarnih devic »zamaknila«. Druge, mlajše pa so vedele pripovedovati o raznih prikaznih, ki so jih baje imele . . .

Župnik je čul o teh stvareh, a storil ni ničesar zoper to. Razločeval se je v vsakem oziru od svojega prednika. Ta je bil dovolj pošten, da je nekoč s prižnice izjavil, da ne da za vse tercijalstvo piškavega lešnika. Gospodu Rajmundu pa je bilo popolnoma prav, da sta se pod pretvezo svetosti in pobožnosti šopirili sleparstvo in laž . . .

A naposled jo je izkupil on sam!

Nekega dne se je raznesla po Poljanah hipoma novica, da se je Gornikov Janez zamaknil.

Janez je bil od rojstva čeden dečko. A ko je bil star osem let, so ga v neki boleznì zdravili tako nerodno, da se mu je skrivila hrbtnica. Revež je bil od tistih dob grbast. Ko je bil stopil v mladeniško dobo, se je prepričal kmalu, da ne bo mogel uživati mladosti tako, kakor bi jo bil lahko, če bi bil ostal zdrav. Katero dekle bi ga bilo tudi imelo rado takega . . . In sklenil je, da ostane čist, in storil je obljubo, kakršni se podvržejo sicer samo redovniki. Bil je od tistih dob ognjeverit častilec Device Marije. In kar treba posebno poudariti, bil je v resnici pobožen, ne samo navidezno. Odli-

koval se je po svoji vnetosti za božjo čast že v časih, ko še ni bilo gospoda Rajmunda, in ko se še ni bilo začelo tekmovanje, kdo bo prekosil in nadkrilil v svetosti vse druge. Toda baš zavest, da je njegova pobožnost istinita, in da so vsi ti, ki so vsled novih razmer izkušali postati njemu enaki, daleč pod njim, je bila vzrok, da se je nekako prevzel in da si je prisvajal pravico, soditi druge ter se povzdigniti tudi vidno nad nje. Če so se zamikali drugi, zakaj bi se ne zamaknil on? Ker ni bil sposoben za delo, je mnogo čital in vedel je marsikaj, kar je zdaj lahko izkoriščal . . . Bil je pa tudi nadarjen in celo poetično navdahnjen. Zlagal je prav lepe pesmice v narodnem duhu . . . Sicer pa ga ni izpodbujal samo vzgled drugih zamaknjencev, anipak propovedi očetov misijonarjev so ga bile v istini pripravile v nekako ekstazo.

Neke sobote popoldne, baš ko je zvonilo k prazniku, se uleže hipoma vznak na tla, začne strmeti v strop ter delati z roko križe, kakor bi delil blagoslove. Poleg njega je bil njegov prijatelj, Miklov France. Ta je imel svojo najlepšo mladost že za seboj. Užival je tako brezpametno, da si je bil nakopal neozdravljivo bolezen. Sušil se je in hiral, in nobeno zdravilo mu ni pomagalo. Odkar je bil bolan, je bil zvest tovariš Janezov, in včasi sta po cele popoldneve presedela sama ter čitala »Življenje svetnikov« in druge take izpodbudne svete knjige.

Ko se je bil Janez ulegel, je šel France najprej klicat ljudi, potem pa je pokleknil poleg njega ter povzdignil roke kakor v molitev. In ko je bila hiša polna, je Janez začel:

»Nad sabo vidim odprta nebesa, in luč prestola božjega sega do mojih oči! . . . Nepopisen je blesk, ki obdaje božje veličastvo! Vi bi oslepeli, če bi vas zadeli žarki njegovi, meni pa je dana milost, da ga gledam! . . . O krasota, o krasota! . . . Boga očeta vidim, Boga Sina in Boga sv. Duha! . . . Bog oče pa ni star, kakor ga vidite naslikanega v cerkvi, ampak mlad je, od vekomaj do vekomaj enak! Bog Sin in Bog sv. Duh pa sta mu podobna, da ju je težko razločevati od njega. Zakaj vsi trije so en Bog! . . . In Marijo Devico vidim, lepo, mило, sladko! . . . Nad njeno glavo se blešči danica, pod njenimi nogami pa se ziblje lunin srp, svetal in žareč, kakor bi bil skovan iz samega ognja! . . . Njeno krasno telo je zavito v lahko tančico, posuto z nebeškim cvetjem, katerega mameči duh objemlje mojo glavo. In dvanajstere kore angelov vidim, in vse neštete množice izvoljenih duhov! . . . Bog Oče se mi smehlja, Bog sv. Duh lije svojo milost name, Bog Sin pa hoče govoriti skoz moja usta . . . Jaz sem

služabnik božji, in ti, ki klečiš poleg mene, si moj izvoljeni hlapec. In po meni boš velik tudi ti . . .«

Glazen jok se začuje po sobi, in vse popada na kolena.

»Oh, oh, svetnika imate!« so začele vzklikati razne ženice proti domačim, zlasti proti materi — očeta ni Janez več imel . . .« Svetnika imate v hiši, hvalite Boga!«

»Saj ga hvalimo!« so odgovarjale mati in Janezove sestre ter si brisale oči. Oh Bog, oh Bog, kako si dober! . . .«

Janez pa je nadaljeval:

»Ti tam v kotu pri vratih — Soldatkova Marjeta! . . . K devicam se prištevaš, a jaz vidim v tvoje srce! . . . Grešnica si! . . . Vstani in pojdi k oknu na levi strani . . . Tam suni z desno roko v srednjo šipo od spodaj, a ne vprašaj, zakaj, ker tako mi je naročeno! . . .«

»Stori, stori, kakor ti veli!« se je razlegalo po sobi, in dekle je vstalo, šlo k oknu ter razbilo šipo. Na roki se ji je pokazala kri, a za to se ni nihče zmenil, niti ona sama ne . . .

»In ti, Sukov Martin!« je pozval spet Janez. »Ti veš najbolje sam, kaj imaš na vesti! . . . Jaz zdaj še molčim, ker Bog ti je milostiv! . . . Toda pristavi stol k srednjemu oknu in suni z levico v levo šipo od zgoraj — in dobro bo zate, če se ti ne zvrne stol pod nogami!«

Martin je storil, kakor mu je bilo rečeno, in zopet je žvenketalo steklo po tleh.

In tako je šlo dalje, dokler niso bile vse šipe pobite . . .

Vsakemu je Janez v svoji zamaknjenosti povedal kako grenko, a postopal je pri tem popolnoma nepristransko, kajti niti svojih najboljših prijateljev in znancev ni izvzemal. Baš to pa je najbolj imponovalo ter utrjevalo ljudi v prepričanju, da imajo res svetnika pred seboj . . .

Glas o tem se je raznesel hipoma po vasi in dosegel je naposled tudi župnišče. Župnika je mikalo videti, kaj počenja Janez, in napotil se je tjakaj. Ko je stopil v sobo, je bila še zmeraj natlačeno polna, kajti prihajali so vedno novi radovedneži. Toda župniku so se ljudje umaknili ter mu naredili toliko prostora, da je mogel do tja, kjer je ležal Janez na tleh . . .

Njegov glas je bil že slab, utrujen, a še vedno je razodeval grehe okoli njega zbranih. In vsakdo, kogar se je lotil, je moral po tihem priznati, da mu je očital resnico. Prizanesel pa ni niti župniku. Morda je hotel baš s tem dokazati svoj višji poklic.

»Ti, ti . . .« je začel, »ki ti je od Boga dana naloga, da nam svetiš s svojim vzgledom, tudi ti si grešnik! . . Napuhnjen si in ošaben, napuh pa je poglaviten greh! . . In misliš li, da ne vem, kakim željam se vdaješ včasi? Misliš li, da ne vem, zakaj vabiš dekleta k sebi ter jim daješ podobice? . . Premalo krotiš svoje poželjenje, in če se ne poboljšaš, te zadene kazen božja! . .«

Gospod Rajmund ni še svoj živ dan tako hitel oblizavat svojih rdečih ustnic kakor zdaj . . . Prišlo mu je vse to tako nepričakovano in zdelo se mu je tako nemožno, da je bil popolnoma zmeten in da ni vedel nič boljšega storiti nego molče pobrati jo. Sram ga je bilo ljudi, sram tem bolj, ker je čutil, da je res, kar se mu je očitalo. Čutil se je, kako je oni mogel vedeti to . . . Ali domnevajo tudi drugi kaj takega? . . Saj se ni vendar nikdar izdal, saj je vendar vedno prikrival želje svojega burnega srca! . . Neprijeten občutek mu je pretresal život. Bilo mu je kakor človeku, ki je na skrivnem grešil, in kateremu je mnogo na tem, da se njegov greh ne zve, pa se vidi hkratu razkrinkanega . . .

Janez se je kmalu nato vzdramil. Delal se je, kakor bi ne vedel nič, kaj se je godilo, a ječal je, kakor ječe baje vsi zamaknjenci, kadar se prebude iz ekstaze.

Zamaknil se ni potem nikoli več — zakaj, to ni znano — vendar pa je veljal v očeh mnogih še vedno za svetnika . . .

A ko je dobil Gornikov Janez posnemalcev in so zlasti ženske uprizarjale reči, ki se niso dale nikakor spraviti v sklad z zdravo pametjo, so začeli zmajevati z glavo celo taki, ki so bili sicer vedno na strani župnikovi.

»Če pojde tako,« so rekli, »bo treba zidati za nas Poljance posebno blaznico . . .«

VII.

»Nikamor mi ne hodi! . . Doma ostani! . . Ali si slišal? . .«

Tomaž pa se ni zmenil čisto nič za te ženine opomine. Potegnili je iz skrinje svojo boljšo suknjo in si jo oblekel.

»Kaj je tebi treba mešati se v volitve? . . Ali imaš kak dobiček od tega? . . Zamera bo, drugega nič! . .«

Tomaž je še vedno molčal ter skladal neke papirje skupaj. To je dalo Mici povod, da je začela govoriti še glasneje:

»Ali so ti tisti trije, ki so lazili te dni, okrog tebe, mar več nego gospod župnik? . . Oni nemarni, pijani Baston, če je prijatelj tvoj ali ni — pač vse eno! . . Še boljše, če ni! . . Ne vem, kaj

imaš zoper gospoda župnika, ki so vendar tako dobri in tako vneti za dušni blagor nas vseh! . . .«

Mica si obriše solzo. Bila je ginjena ob spominu na župnika. Ko pa vidi, da vse njene besede ne zaležejo nič, začne po stari navadi jokati in na glas tožiti:

»Uh, da moram imeti ravno jaz takega brezverca za moža! . . . Čudim se, da ni že treščilo v našo hišo! . . .«

»Oče!« začne zdaj še Manica. »Lepo vas prosim, nikar ne nasprotujte gospodu župniku! . . . Oni vam niso sovražni, vem dobro, da vam niso! . . .«

»Ali zdaj pa še ti? . . .« vzroji Tomaž, ki mu je bilo že preveč tega prigovarjanja. »Kaj se imata vedve vedno brigati za to, kar počenjam jaz? . . . Držita jezik za zobmi, pa opravljajta svoj posel!«

Izrekši odide naglo proti Poljanam, kjer so se imele vršiti občinske volitve.

Mica je šla kmalu za svojim možem ven, Manica pa je ostala sama v hiši. Bila je jako žalostna. Umeti ni mogla, zakaj je njen oče tak protivnik župnika, ki je njo vendar tako rad imel! Pri srcu jo je zbolelo, če se je zmisllila, da bosta po prizadevanju njenega očeta pri današnjih volitvah propadla morda gospod župnik in — Dolfé. Da, Dolfé je bil tudi na župnikovi strani, in če bi bil premagan eden, bi bil premagan gotovo tudi drugi! . . .

Prekriža se in iskreno začne moliti po tihem, da bi ne zmagala tista stranka, h kateri se je prišteval njen oče. Pristrčno je želela, da bi bila zmaga na strani župnikovi in — Dolfetovi . . .

Čudno, vedno zopet se je zmisllila na Dolfeta! A stresla je vselej z glavo, kadar ji je stopila njegova podoba pred oči . . . Bilo je greh, misliti nanj! . . . Greši se tudi v mislih, željah! . . . In čemu bi misllila nanj? . . . Možila se ona nikoli ne bo — to je bila za trdno sklenila! . . . Zaobljubila je bila svoje srce prečisti Devici Mariji in njenemu sinu, preljubemu Jezusu. »Jaz ljubim samo Jezusa!« teh besed so se posluževale članarice Marijinega društva, kadar je bilo treba zavriniti kako predrzno moško ponudbo. Naučil jih je bil župnik tako. A dočim so izgovarjala druga dekleta te besede le mehanično in le tam, kjer je šlo za videz, se je bil vtisnil Manici njih pomen globoko v srce. Svojemu nebeškemu ženinu je hotela ostati zvesta svoj živ dan . . . Ne, Dolfé ji ni pravzaprav nič mar! . . . In vendar, kako sladek čut jo je izpreletel vselej, kadarkoli se ji je vzbudil spomin nanj! . . . Ta grozna izkušnja, ki jo je mučila venomer! . . . Ko je bila zadnjič pri izpovedi, je potožila

župniku, da jo med molitvijo motijo večkrat posvetne misli . . . In on si je dal natanko razložiti, kako se dogaja to, potem pa jo je poučil, kako se mora premagovati in kaj ima storiti, da zatre take misli . . . Vedela ni o celem življenju nič, čisto nič, in vendar so ji prihajale včasih tako čudne misli — in po noči še rajše nego po dnevi! Sanjala je tolikrat, da jo drži Dolfe za roko, da jo poljubljuje — njo, katere se še nikdar niso bile dotaknile ustnice nobenega moškega!

Izpovedovala se je v svoji otroščini tudi sanj — saj drugega pravzaprav itak ni imela povedati — in župnik jo je tolažil, da to le včasih tako pride, in da je njeno zasluženje še večje, če ostane navzlic temu čista in neomadeževana.

Teh besed sicer ni prav razumela, a toliko je vedela, da je že sama misel na kakega moškega lahko pregrešna, in zato si je prizadevala, da bi tudi na Dolfeta ne mislila, kateremu je bila radi njegove ljubeznivosti, ali Bog ve radi česa, tako zelo zelo dobra . . .

A mislila je dostikrat nanj! . . . baš ker si je izbijala iz glave misel nanj! . . . Lotil se je je vsled tega neki čuden boj, ki jo je jako neprijetno vznemirjal . . . Imela je zavest, da izpolnjuje svojo dolžnost, ker izkuša iznebiti se misli na Dolfeta, obenem pa se ji je vendarle tudi zdelo, kakor bi grešila, ker ji je neka razkošna slast polnila srce pri vsaki misli na njega . . .

In take boje je bojevala često . . . Trajalo je včasih jako dolgo, predno ji je obvladal srce spet oni sladki mir, ki je izviral iz njenega vzvišenega sklepa, da ostane do smrti vreden član deviškega društva . . . Kako izredno plačilo je čaka za to v nebesih! . . . Rajsko veselje je čutilo njeno srce že pri sami misli na to! . . .

Kakor Mica so na dan volitve obdelovale tudi druge žene svoje može, ki niso bili na župnikovi strani. Zakaj so se razvemale vse žene brez razločka za župnika, ni vedel povedati nihče prav, dasi so domnevali njegovi nasprotniki to in ono. Nekoliko je pripomoglo k temu vsekakor to, da je župnik že nekaj nedelj pred volitvami po vsaki pridigi s prižnice molil očenaš in češčenomarijo za srečen izid bližajočih se občinskih volitev. Kakšen izid je smatral župnik za srečen, ni povedal, a uganiti ni bilo težko.

Župnikove nasprotnike pa je to, da je celo v cerkvi agitoval za svojo stranko, podžigalo le še k večjemu odporu. Zato so se že dolgo vestno pripravljali na volilni boj.

Eden tistih, ki so hoteli za vsako ceno izriniti takozvano klerikalno stranko iz občinskega odbora, je bil Tomaž.

K odločnim liberalcem se je prišteval zdaj tudi načelnik gasilcev, Baston. Poprej niti slutil ni, da se ločijo ljudje na svetu tudi v liberalce in klerikalce, a to, da je bil župnik s svojo »družbo treznih«
skoro uničil gasilno društvo, ga je napotilo, da se je začel baviti tudi on s politikom. In ko je bil malce doznal, kaj je umeti pod liberalcem in kaj pod klerikalcem, se je z nemalim ponosom proglasil za liberalca. Zabavljal je na župnika, kjer je mogel. Zlasti če je bil v uniformi, se je širokoustil ter se tolkel po prsih, češ, da je on tudi še nekaj, a ne samo župnik.

Na liberalni strani je bil tudi učitelj. Z Bastonom sta bila prijatelja, odkar ju je bil župnik skupno razžalil s tem, da ju ni bil povabil na obed ob svoji instalaciji. In zdaj je bilo tem manj vzroka, da bi se bilo pojavilo med njima prejšnje nasprotstvo, ker se je bil učitelj med tem oženil. Bilo se mu je hkratu prikazalo dekletu, ki ga ni bilo samo omamilo, ampak je bilo tudi pripravljeno vzeti ga. On pa je radostnega srca porabil priliko ter pripeljal na dom nevesto in ž njo 6000 kron dote . . .

No pa tudi Baston je bil na tem, da ukloni vrat v zakonski jarem, akoravno je imel še nekatere pomisleke in se ni mogel odločiti tako naglo, kakor se je bil učitelj.

Pri takih okolnostih se ni bilo čuditi, da se učitelj in Baston nista več gledala tako pisano kakor v onih časih, ko sta še tekmovala pri dekletih, in da sta spadala zdaj k eni in isti politični stranki.

Toda učitelj si ni upal tako na dan kakor Baston. Spisal je pač semintja daljši ali krajši dopis za kak liberalen časnik proti župniku in njegovim pristašem, a da bi bil nastopil naravnost odkrito zoper župnika, toliko ni bil pogumen. Tudi na volišče ga ni bilo tistega dne. »Že opravite tudi brez mene!« je rekel Bastonu, ki ga je prišel nagovarjat, da bi prišel volit. »Jaz nisem prost, kakor ste vi drugi, in otroke imam pod seboj liberalnih in klerikalnih staršev. Ne smem torej, kakor bi hotel!« Ko pa je Baston le silil vanj, je obljubil, da pride, če bi imela biti zavisna zmaga od njegovega glasu.

Volilna soba je bila že pred napovedano uro natlačeno polna. Videlo se je precej v začetku, da bo volilna borba huda, strastna.

Ob 9. uri je prišel odposlanec okrajnega glavarstva. Precej nato se je ustanovila volilna komisija, pri kateri je pokazal klerikalni župan svojo moč, pa tudi pristranost s tem, da je pritegnil k njej same svoje pristaše. A nasprotniki so mu bili le hvaležni za to, ker jim je ostalo tako več moči za agitacijo . . .

Predsednik volilne komisije je prečital nato ono zakonito določilo, katero prečitati vелеva § 22. občinskega volilnega reda, ter je opozoril v zmislu tega paragrafa navzočne volilce, da naj volijo brez vsakega samopridnega namena in tako, kakor mislijo, da bo za občino najkoristnejše.

Zahtevi zakona je bilo na ta način zadoščeno, a za korist občine se ni brigal v tem trenutku nihče, in prav nihče si ni izpraševal vesti glede tega, kar je nameraval storiti . . . Odločevalo je edino le strankarstvo, in nihče se ni vprašal o tem, kakšen je mož, kateremu odda svoj glas. Eni stranki ko drugi je šlo edino za to, da prekosi in premaga drugo. V to je bilo vsako sredstvo dobro. Tudi v Poljane je bilo že prodrlo prepričanje, da nima politika z moralo ničesar opraviti, da je v politiki dovoljeno vse, in da se sme uporabljati vsako še tako grdo orožje, če gre za to, da se ugonobi politični nasprotnik. Zvijača, laž in sleparije so se uporabljale na tej in na oni strani z največjo virtuoznostjo . . .

Toda kmalu se je pokazalo, da klerikalna stranka nadkriljuje liberalno, da je bolje pripravljena, bolje organizovana.

Tudi župnik je bil izumil nekaj, kar naj bi bilo njegovi stranki pripomoglo v skrajni sili do zmage.

Naročil je bil cerkovniku, da naj čaka od enajste ure naprej v zvoniku. — »Kadar dam znamenje z robcem,« mu je rekel, »porini uro naprej!« Mož se je motil, ker je menil, da se občinske volitve končujejo ob določeni uri, kakor nekatere druge. A dasi je bila njegova odredba brez hasni, je vendar pokazal s tem svojo dobro voljo in svojo bistrournost . . .

Prekosil pa ga je Dolfe, županov sin, ko je hotel rešiti čast sebi in očetu. Poljane same leže v ravnini, a občina je razprostrta, in spada k njej tudi mnogo gorjancev. Na te je stavil Dolfe svoje nade. Celih štirinajst dni pred volitvijo je lazil občinski sluga po hribih in jarkih okrog najbolj oddaljenih naselbin ter oddajal vabila za volitev. Na vabilu je bila zažugana občutna globa vsakemu, ki bi ga ne bilo k volitvi, a vse hujše še je slikal posledice take malomarnosti občinski sluga ustno. Vsak volilec je dobil obenem listič, na katerem so bili zapisani možje, katere je bilo treba voliti.

In tako se je zgodilo, da so se videli na dan volitve v Poljanah ljudje, ki po celo leto niso prišli k maši, ljudje, ki so, stopivši v volilno sobo, upogibali kolena, tolkli se na kolena in prekrižavali se, kakor bi bili v cerkvi, ljudje, ki niti najmanjšega pojma imeli niso o tem, kaj se vrši. Bili so neumiti in sajasti obrazi zmršenih

las, ki so plašno zrli okrog sebe, in katerim se je zadrega od daleč poznala. In vendar, kaka disciplina! . . . Stali so ti zagorci trdno, nepremično, kakor bi bili iz kamena, in vsak je držal v roki list s klerikalnimi kandidati. In prav vsak, ki je prišel na vrsto, je rekel s trdnim, odločnim glasom: »Le-te volim, ki so tukaj zapisani . . .«

Liberalci so strmeli onemogli in niso vedeli, ne kako ne kaj.

»Vraga, odkod so se pa ti vzeli?« so vzdihovali, in bralo se jim je na obrazih, da smatrajo svojo stvar za izgubljeno, dočim so se klerikalci poredno muzali. Le Tomaž ni tako hitro obupal. Popraševal je tako dolgo, dokler ni dognal, kaj se je bilo zgodilo. Ko je svojim somišljenikom razodel, kakega sleparstva se je poslužila nasprotna stranka, so hoteli ti takoj zagnati hrup. A Tomaž jih potolaži rekoč:

»To bi bilo nespametno! . . . Volitev ovržemo radi tega tudi pozneje lahko, če bode neugodna za nas . . . . Poskusiti pa treba prej, če se ne da stvar zasukati tako, da bo nam na korist. Jaz bi rekel, da je najboljše, če napišemo hitro na listke imena naših kandidatov, pa jih zamenjamo onim. Bojazljivi in brez prepričanja, kakor so, se ne bodo temu kar nič ustavljali! . . .«

Ta predlog je bil tako praktičen, da so se takoj vsi strinjali z njim, in šli so brez odloga na delo. Ker so bili na liberalni strani vsi bolj inteligentni ljudje, tako zlasti tudi trgovci, ki so bili urni v pisanju, je bilo kmalu napisanih vse polno listkov z imeni liberalnih kandidatov.

Treba jih je bilo le še zamenjati. To pa je šlo kaj lahko. Nevednim gorjanskim volilcem je bilo popolnoma vse eno, kaka imena so imeli napisana na papirju, in kakor so molili prej tja listke, ki jim jih je bil prinesel občinski sluga, tako so molili zdaj te, ki jim jih je bila vsilila liberalna stranka.

Zdaj pa so delali klerikalci dolge obraze.

Dolfe, ki je bil tudi na volišču, je hotel nekaj protestovati, a Tomaž je stopil predenj ter mu rekel:

»Če nisi precej tiho, te ovadim! . . . Že veš, kaj si zakrivil z onimi vabili! . . .«

Dolfe se je ustrašil in odšel.

»To ni mogoče, to ni mogoče!« je vzklikal župnik, ki je bil v volilni komisiji in ki ni še vedel, kaj se je bilo dogodilo.

Tomaž pa, ki je čul to, pripomni:

»Zakaj bi ne bilo mogoče? . . . Kakor je bilo ono prej mogoče, tako je mogoče tudi to! . . .«

In poredno se je zasmijal. Župnik pa je zardel in nervozno je začel iztegovati jezik preko ustnic.

In tako so se ujeli klerikalci v lastno past. Liberalci so zmagali že v tretjem razredu prav sijajno. Še mnogo ugodnejše je bilo zanje v drugem razredu, v prvem razredu pa, kjer ni župnik nič manj nego štirikrat glasoval, in sicer enkrat za lastno osebo, trikrat pa za razne cerkve, je bilo treba poleg tega, da so bili izvoljeni štirje liberalci, še srečkati med dvema liberalcema in dvema klerikalcema.

Župnik se je penil jeze. Njegov prednik, ki se nikdar nobenih občinskih volitev ni udeležil, je bil vselej izvoljen v občinski odbor, on pa niti toliko glasov ni bil dobil, da bi bil srečkal.

Razjarjen je ošteval liberalne volilce, in ko mu je Tomaž nekaj ugovarjal, se je raztogotil nad njim ter mu rekel:

»Vi . . . vi . . . Tomaž — ste čuden poštenjak!«

»Ali mislite s tem reči, da sploh nisem poštenjak?« vpraša Tomaž.

»Če hočete, razumete moje besede tudi tako lahko!« odvrne srdit župnik.

»Ali, ta je lepa!« zakliče Tomaž. »Zdaj sem pa hkratu nepoštenjak! . . . Prosim, gospod župnik, da poveste takoj, kaj sem zakrivil nepoštenega!«

Župnik pa je bil prišel popolnoma iz ravnotežja. Bruhal je samo še psovke iz sebe. Nastal je velik hrup in nemir. Tomaževi prijatelji so se postavili krepko zanj. Nekateri izmed njih so se celo tako izpozabili, da so župnika tikali. Tomaž jih je pogovarjal, češ, da si že poišče zadoščenja pri sodišču. Toda duhovi bi se ne bili pomirili še tako hitro, če bi ne bil poskrbel politični komisar za komičen intermezzo.

»Zdaj bomo deli žrebé v klobuk,« je zahreščal. V prvem hipu ni vedel nihče, kaj misli, potem šele se je posameznim posvetilo, da je besedo napačno naglašal, ali pa da je zamenjal besedi »žreb« in »žrebé«.

»Kaj . . . žrebé bomo deli v klobuk?« pripomni nekdo. »To bi pa res rad videl, kje dobimo tolik klobuk?«

Glasi smeh se je razlegal po sobi, komisar pa niti slutil ni, da gre to na njegov račun. Napisal je na liste imena tistih, med katerimi je imel razsoditi žreb, ter jih vrgel v klobuk.

Izžrebana sta bila dva klerikalca.

»Prst božji!« je klical župnik. »Prst božji! . . . Bog nam je dal razumeti, kako bi se bile morale končati volitve! . . . O kazni njegova vam ne izostane, ki ste provzročili drugačen izid! . . .«

Zadnje besede je govoril proti Tomažu obrnjen, a ta je molčal.

Obe stranki sta šli nato v gostilnico. Eni so šli praznovat zmago, drugi poplakovat jezo. Med zadnjimi je bil tudi župnik. Na pravila društva treznih danes nihče ni mislil. Najbolj poparila je bila volitev Dolfeta in njegovega očeta. Zdaj je bilo konec županske časti! Župnik ju je tolažil, in da bi ju oškodoval, je pil z obema bratovščino! . .

Tomaž je prišel tisto noč precej pozno domov. Toda niti žena, niti hči še nista spali. Bili sta že popoldne zvedeli izid volitve kakor tudi, kaj se je bilo zgodilo na volišču. Mica je vzdihovala, Manica pa celo jokala potihem. Bolelo jo je srce, da se je bil oče sporekel z župnikom, še bolj pa, da Dolfe ne bo več to, kar je bil . . . Torej njena molitev ni nič pomagala? . . »Ubogi Dolfe, kako mu mora biti hudo! . . « je vzklikala potihem . . .

(Dalje prihodnjič.)

Glose k dogodkom na Kitajskem.

Napisal Přemysl Hájek.

(Konec.)

Napadajoče nastopanje Boksarjev je opaziti od tega časa, ko je cesarica-vdova poprijela za državno krmilo. Po kitajsko-japonski vojski se je cesar Kvang-hsü strastno vrgel na reforme po japonskem vzoru. Na dvor v Pekingu je poklical znanega japonskega državnika grofa Ito, da bi s svojim svetom podpiral kitajske reformatorje. Samemu grofu Ito se je zdelo to cesarjevo početje prenagljeno. »Cesar«, je rekel grof Ito, »ima dobre namene, pa preveč hiti.«

V tem času si je pridobila stranka reformatorjev mnogo vpliva. Leta 1895. je ustanovilo nekoliko mladih Kitajcev društvo Čiang-Hsü-Hui, kateremu je bil predsednik odličen član akademije Hanlin, imenoma Kang Ju-vei. V prvi številki časopisa, ki ga je začelo to društvo izdajati, je bil priobčen program, ki ga je spisal podkralj Čang-Či-tung: »Člani društva hočejo delovati na to, da najštevilnejše pleme sveta, kitajski narod, potom prosvete in vede zopet doseže prvo mesto med narodi. Evropci so v poslednjih letih prehiteli Kitajce v marsičem, zato se mora pri nas razširiti kar največ prevodov znanstvenih del evropskih. Moralni temelj društva je konfucianski.« Vlada je društvo od začetka zatirala, leta 1896. pa mu je bilo s

cesarskim dekretom dovoljeno, da sme svobodno delovati pod pogojem, da bo za predsednika izvoljen prijatelj in učitelj cesarjev Sun-Čia-mia. Od takrat je razvijalo društvo svojo delavnost po vseh delih države ter vplivalo tudi na druga slična društva, v onem času ustanovljena: Nišin-Kyo-Va-Kai (Društvo za pobratenje Japoncev in Kitajcev), Žen-Rin-Jakušokan (Zavod za prevajanje knjig iz japonščine), To-A-Dobun-Kai (Društvo vzhodno-azijskih narodov, ki imajo isto pisavo) i. dr. Cesarski edikti iz let 1897.—1898. so pisani vseskozi pod vplivom reformacijskega gibanja. Toda pre nagljenost cesarja Kvang-hsija in njegovih svetnikov je kmalu vzbudila odpor, zlasti cesarica-vdova je nerada gledala nepremišljeno-slepo pognemanje Japoncev.¹⁾

Nazadnje je 21. septembra l. 1898. prišlo do tega, česar je bilo pričakovati: cesarica-vdova se je polastila vlade, in Kvang-hsü je bil prisiljen stopiti s prestola. Namesto Kitajcev so bili na najvišje urade nameščeni Mandžuri, stranko reformatorjev so začeli kruto preganjati (ko je Kang-Ju-Vei pobegnil na Japonsko, je dobil Li-Hung-čang povelje, da ima razdejati grobe njegovih prednikov, kar je ena izmed najhujših kazni na Kitajskem), za prestolonaslednika pa je bil proglašen mali Pu-Čing, sin princa Tuana, organizatorja in voditelja dotedaj tajne družbe Boksarjev, ki nastopa od te dobe vedno bolj očitno.

Boksarji imajo svoj izvor v tajnih (pravzaprav napol tajnih) društvih kitajskih, izmed katerih sta sedaj najbolj razširjeni »Nebo, zemlja in človek« in »Bela lilija«.

Družbo »Nebo, zemlja in človek« so ustanovili prvi učenci Lao-tsijevi, in ima torej za seboj že nad 2500 let. Prvotno njeno delovanje je imelo mističen značaj ter namen, ohranjevati starodavne tradicije. Pozneje pa, ko so prišli Kitajci v dotiko s tujci in so se začeli seliti v tujino, je začela delovati tudi politično. Danes je skoro vsak kitajski izseljenec član te družbe, ki mu jamči po smrti vrnitev v domovino. Razširjena je po vsem Kitajskem, poglavito pa na severu, kjer pripada k njej 80% vsega prebivalstva. V tujini ima podružnice v Singaporu, Ceylonu, Avstraliji, Meksiki, Kaliforniji in New-Yorku.

Tudi »Bela lilija« je bila prvotno mistično društvo, pa od takrat, kar so si Mandžuri osvojili Kitajsko, si je postavilo politične

¹⁾ L. 1898. se je raznašala med pekinškimi Evropci govoric, da je Kvang-hsü dobil od cesarice pošteno zausnico, ko je prišel v ministrski svet oblečen po evropsko.

cilje, in sicer protidinastične smeri. Sedaj vladajočo cesarsko rodbino smatra za uzurpatorsko in zahteva narodno dinastijo. Želi si evropskega napredka, zlasti zato, ker je v opoziciji proti vladi, ki je tujcem neprijazna. Največ članov ima na južnem Kitajskem.

Boksarje (kitajsko I-ho-č'uan = pest zakonite harmonije, odtod angleški Boxers) tvorita zlasti ta dva elementa. Člani družbe »Nebo, zemlja in človek« so njih jedro, kateremu so se pridružili člani »Bele lilije«, ko so se začeli boriti proti tedanji vladi. Da ni tu tudi brez drugih, najraznovrstnejših življev — seveda le v neznatni meri — razume se samo po sebi.

* * *

O dogodkih na daljnem Vzhodu nam prihajajo sicer le redka in zmetena poročila, vendar ni težko uganiti, kako se stvar konča. Gotovo je, da je velika oborožena moč evropskih velesil stvari prej na škodo nego na korist. Kitajsko se vsled tega le še bolj plaši, in nadeja, da bi se južni podkralji morebiti utegnili z Evropci spojiti v skupno potlačenje ostalega Kitajskega, je prazna. Ako so tudi v svojih ediktih pretili Boksarjem z najstrožjimi kaznimi, so to storili nekaj zato, da bi evropske armade ne prišle v njih provincije, nekaj so pa bili temu vzrok prevrati pri vladi v Pekingu. Da je večini vladajočih krogov v Evropi nevarnost prevelike prenatljenosti danes že jasna, in da hočejo Kitajsko le pacifikovati (tako vsaj govorijo: v srce jim videti ni mogoče), se more le z zadovoljnostjo konstatovati. Kajti razburiti proti sebi štiristomilijonski narod, bi bila gotovo prav čudna »svetovna politika«!

Naši vojaki niso navajeni tujega podnebja, razmer i. t. d., vojska v deželi, od nas tako oddaljeni, bi provzročila ogromne stroške — pogubljeni ljudi in zapravljati denar pa ni treba. V začetku kitajskih homatij se je mislilo, da se da Kitajce »pobiti s čepicami«. Pa v kratkem se je to mnenje izpremenilo: Kitajska ima tudi hrabro in dobro oboroženo armado. Dokler se vihar ne poleže, bode treba na Kitajskem vzdrževati tisoče vojakov z velikanskimi stroški. Da to Evropi ne bo v korist, je očitno.

Peking je padel, in Evropci bodo Kitajcem narekovali mir. Kak pomen more to imeti? Nikakšnega! Kajti Kitajci bodo ravnali vedno po svoji volji. Ne zabimo, da so Kitajci narod, koncentrovan v svojih idejah,¹⁾ ki še nima oslabljenih živcev in ki se sicer ne zna braniti

¹⁾ Fachmännische Berichte der österr. ungar. Expedition, Dunaj 1872, stran 170.

z orožjem, pa povsod zmaguje s premočjo svoje energije. Kitajsko kolonizovati? Taka nespametna misel pada sama ob sebi. Izsilijo se nove pogodbe — pa z nasiljem ne opravimo na Kitajskem nič, kakor so nas poučila poslednja leta. Saj natančna kontrola, da se pogodba tudi izpolnjuje, v tako oddaljeni deželi skoraj ni mogoča. Torej edino mogoče je, izkušati Kitajsko pomiriti; potem pa ne narekovati mirovne pogoje v Pekingu, ampak uvesti v resnici kulturne in poštene stike z »Državo srede«. Pri tem pa je treba najprej ozirati se na to, kaj si želi Kitajsko, potem šele pridejo na vrsto zahteve velesil.

S Kitajskim bode treba v bodoče ravnati kot z enakopravno, ne pa inferiorno državo. To je danes edino mogoča rešitev kitajskega vprašanja; kajti to žali kitajski narod najbolj, da ga tujci smatrajo za barbarskega in njegovo visoko izobrazbo devajo v nič. Ne da se tajiti, da ima kitajska kultura mnogo napak (n. pr. uradniški sistem), pa odprimo oči in videli bomo, da je toliko vredna kakor naša in da jo v marsičem celo nadkriljuje.¹⁾

Ne bodimo tako slepo-ponosni na same sebe! Moje trdno prepričanje je, da velike tovarne, učeni folianti, milijoni verzov niso vrhunec civilizacije, ako jim je pridružena beda tisočev, stupidna brezkrvnost in paradno deklamovanje. Premalo so nam v spominu velike besede Comteove: »Moralni napredek je važnejši nego materialni in intelektualni«. Visoko drevo naše civilizacije ima toliko suhih, brezsočnih vej! Naša umetnost, veda, duševno in telesno delo nimajo določnih moralnih idealov in zdrave skladnosti. Kontrast med

¹⁾ Dovolite mi, da tu navedem odkrite besede J. Johnstona (*China and its Future*. London 1899. Predgovor, stran VI. in VII.): »Vprašam vas s strogimi besedami odličnega ameriškega pisatelja: »Ali naj Kitajsko civilizuje morebiti Francija, katere mornarji so na razbiti ladji pobili žene in otroke, ko so izkušali zlesti v rešilne čolne? katere pariški gentlemani so poteptali najplemenitejše in najboljše gospe ter jih pustili poginiti v plamenu gorečega bazarja? katere viteški generali so obsodili nedolžnega in vrlega tovariša na življenje in smrt zločinca, za čast francoske armade?« Temu lahko pristavim: Ali je zmožna blagodarnega civilizacijskega dela morebiti Nemčija, katere trgovci zastupljajo afriške domorodce z opojnimi pijačami, škodljivimi kakor trpentin? katere največji državnik se je proslavil s svojimi zvijačami in prevarami ter ž njimi svojo državo postavil na prvo mesto med drugimi? in katere vladar je ugrabil morsko pristanišče in izkuša dobiti celo kitajsko provincijo kot odškodnino za umor kristjanskega misijonarja, pri tem pa naziva za svojega dragega prijatelja Turka, čigar roke so prelile kri tisoč in tisoč kristjanov? Ali je zmožna Rusija, ki preganja in podi iz dežele žide, pomagati pri civilizaciji Kitajskega — države, ki je edina prosta vsakršnega verskega fanatizma?«

tem, kar se pri nas propoveduje, predava, govori in piše, in med tem, kako se ravna in dela, prav hitro in dobro spoznajo oni Kitajci, ki pridejo k nam, ve pa to tudi mnogi izmed nas mladih, ki spoznava z boleštjo, da je dobra polovica našega napredka laž in prevara. Saj menda ne verjamete, da nas mnogoštevilne tovarne, skladanice foliantov in brezkončne vrste verzov že upravičujejo, da se smemo postavljati za sodnike sveta! ¹⁾

Prevedel *Karel Schweiger*.

¹⁾ Dandanes n. pr. se izobražuje ljudstvo z izpodbadanjem k roparstvu. Založništvo A. Baumerta v Lipskem je izdalo v poslednjem času nekoliko brošuric, ki naj bi poučile nemško ljudstvo o kitajskih razmerah. Knjižica »Die chinesischen Boxer und die europäische Diplomatie« se končuje s tem plemenitim in patriotičnim vzklikom: »Kitajsko skriva v sebi neizmerne zaklade vsake vrste, pa ta zakladnica je dosedaj zaprta; trgovina pojde od sedaj po drugih potih, kultura in morala bodeta kedaj tudi tam triumfovala. O da bi bil Nemčiji potem zagotovljen tak delež, na kakršnega ima po svoji veljavi pravico, in da bi Kiaučau, ki je sedaj le nemška naselbina, postal popolnoma naša last, ki naj bi se povečevala in utrdila za vselej!« Kultura in roparstvo — iz tega se da kombinirati samo: kulturno roparstvo ali roparska kultura. V resnici presenetljiv napredek! Sicer pa govore tako žalibog tudi drugi . . .

Jaz hočem gorkih žarkov . . .

Iu sem, tu, in zvezde niti ene,
kamorkoli gledam, ne uzrem.
Solнца ni in luči, da razmakne
noč neznosno mojim kdaj očem.

Vedrih čel, neskončno lepih dajte,
solnčnočistih misli in idej,
da v vesoljnost duh se dvigne smelo,
ne do tod, do tam — naprej, naprej!

Tu sem, tu, in duša išče tebe,
solnce jasno, k tebi le hiti . . .
Čujte me: Jaz hočem gorkih žarkov,
a bojim se mrzlih teorij.

Fran Valenčič.

Ogrski Slovenci.

Spisal Anton Trstenjak.

I.

Pojdi z menoj, prijazni čitatelj, pokažem ti napol pozabljen kos naše Slovenije! Blizu Radgone prestopiva mejo, ki loči Cislitvansko od Ogrske. Tod, onkraj Mure, sva prišla med takozvane Prekmurce ali med ogrske Slovence. Glej, to so še pravi naši najbližji rojaki. Tako redkokdaj se jih spominjamo! In vendar so vredni našega večjega zanimanja. Kako krasna je ogrska Slovenija, kako zanimivo je njihovo narečje! Pomudiva se vsaj danes nekoliko dalje v duhu med njimi!

Na tej zapadni strani Ogrskega torej, v železni, zaladski in šomodski stolici, živi danes okoli 70.000 Slovencev. Odrtni od ostalih Slovencev, zemljepisno ločeni, od svojih gospodarjev pa tlačeni in narodno zatirani, životarijo samo in se opirajo samo na svojo pomoč. Nekaj jih je protestantov, a ogromna večina je katoliška, vendar žive v bratovski ljubezni med seboj, in nič ne kali domačega miru. Nadarjeno in pridno ljudstvo je to, ponekod še živi primitivno, in ker njih gospodarji skrbe samo za pomadjarjevanje in za širjenje madjarske državne ideje, zanemarjajo jih v gospodarskem oziru, radi tega so v občni civilizaciji zaostali za svojimi brati v Avstriji. Zanimivo je to, da so si ustvarili malo književnost, katera se čez meje njih bivališča ni razširila. Ostala je torej sama sebi in je služila tudi samo sebi. Dasi je ta književnost mala, vendar bodem poročal samo o prvih treh in o enem poznejših slovenskih pisateljih na Ogrskem in bodem podal majhno sliko o žalostnih razmerah slovenskega ljudstva, ki se potaplja in izgublja v madjarskem »orszagu«.

*

O Slovencih, prebivajočih na Ogrskem, pisalo se je malo, kakor da ne bi bilo nikogar, ki bi se zanje zanimal. Prvi se jih je spomnil Ivan pl. Csaplovics. (Croaten und Wenden in Ungarn. Pressburg 1829). Pavel Šafařík nam je podal kratek pregled njih književnosti. Ker so ti Slovenci potomci panonskih Slovencev, zanimal se je živo za njih jezik slavist Miklošič, kateri je uvel v svoje jezikoslovne

preiskave jezik ogrskih Slovencev, kolikor mu je bilo znanega zlasti iz Stevana Küzmicša. To je vzbudilo pozornost našo, in Slovenci so se začeli vsaj zanimati za svoje prekmurske brate. Poleg drugih pisal je o njih največ Božidar Raič, ki je sam obiskal vsaj nekatere župnije. Jaz pa sem prehodil vse kraje, obiskal vse župnije, preiskal župne arhive in pobral vse knjige in stare listine, kolikor je še tega ostalo in se moglo dobiti.

V tem tesnem okviru navedem naj samo toliko, kolikor je neobhodno potrebno, da si pojasnimo odnošaje ogrskih Slovencev.

Avstrijski Slovenci so dejanski odtrgani od svojih rojakov na Ogrskem. Knjige družbe sv. Mohorja sicer romajo vsako leto tja preko Mure, ali tesno občevanje ž njimi je pretrgano. Vladni organi strogo nadzorujejo, da kdo ne prekorači Mure in da se ne pogovarja z nami. Pisatelja Marka Žižka, ki je rad in skrivaj zahajal na Štajersko k svojim prijateljem, proglasili so Madjari za panslavista. Očitali so mu, da nosi ruski katekizem v žepu, preganjali so ga, in je ubogi župnik radi tega moral mnogo pretrpeti. Ko sem sam hodil tam, godilo se mi je tako kakor nekdanj Franu Kurelcu, samo da mene pandurji niso ujeli, ker sem se znal dobro skrivati in bežati, tako da sem še o pravem času preplaval Muro.

Ogrski Slovenci ali, kakor se sami zovejo, Slovenje (ne Slovene) so direktni potomci panonskih Slovencev. Živeli so tod pred prihodom Madjarov, imeli so večjo kulturo, in kako so blagodejno in obrazujoče vplivali na Madjare, vidimo iz premnogih besed, katere so iz slovenščine prešle v madjarščino. Štajerski Slovenci jih imenujejo, kakor sem že omenil, Prekmurce, ker prebivajo preko Mure. Zavedali se niso dolga stoletja svoje slovanske narodnosti. Ukoreninila se je med njimi misel, to je Madjari so jim vrinili in vcepili v glavo misel, katero je osobito krepko zagovarjal slovenski zgodovinar in neutrujeni pisatelj Jožef Košič, da so ti Slovenje vandalskega rodu; zato je pisal v svoji knjigi, da jo je obrnil »na vandalska vüsta«. Danes ne zagovarja te misli nikdo. Poprej so smatrali te Slovence celo za Madjare; zlasti Madjari so to radi trdili, da bi tako zakrili narodnostno sorodstvo in zvezo Prekmurcev z ostalimi Slovani. Do leta 1830. se je imenovala njih krajina »Vandalia« ali »Točak«. Z imenom »Točak« še zdaj označujejo Madjari prebivališče Slovencev. Ali duhovnik Bitnitz je dokazal v madjarskih novinah »Tudományos gyűjtemények« leta 1828., da ti Slovenje niso vandalskega pokolenja, nego da so Slovenje, slovanskega rodu, zajemajoč dokaze iz Šafařika. Njih neslovanski so-

sedje jih nazivajo Wende, Winde, ali sami Slovenje se tako ne nazivajo nikdar.

Ker ni bilo nikdar zanesljivih virov, zato se ni vedelo, koliko je teh Slovencev. Brachelli jih ima 44.862, Kolb 52.379, Fran Schmitt 55.000 in v Vojni Krajini 3.000, torej vkupe 58.000, Pleteršnik (Slovanstvo) okoli 55.000. Da drugih etnografov ne omenjam, jaz sem jih sam naštel čez 70.000, ne prištevajoč tistih, ki žive v čisto madjarskih župnijah. Razprostirajo se v 22 župnijah, izmed katerih je 18 župnij katoliških, a 4 protestantske. Vidi se torej, da so ti Slovenje tudi cerkveno ločeni. Vseh protestantov je 17.000 duš, vsi ostali so katoličani. Malone po vseh vaseh pomešani so protestanti s katoličani in žive med seboj v slogi in miru božjem. Koder imajo protestanti predaleč do svoje cerkve, hodijo ob nedeljah in praznikih v katoliške cerkve molit se Bogu. Slovenske protestantske župnije so: 1) Petrovci, 2) Križevci, 3) Bodonci, 4) Pucinci in 5) Hodoš (madjarska župnija). Katoliške pa so naslednje: 1) Cankova, 2) Sv. Helena, 3) Sv. Juri, 4) Gorénja Lendova, 5) Gorénji Senik, 6) Dolénji Senik, 7) Stevanovci, 8) Dolenjci, 9) Sv. Nédelja, 10) Sv. Benedek, 11) Sv. Sebastijan, 12) Martijanci, 13) Sobota, 14) Tišina, 15) Bogojina, 16) Turnišče, 17) Črenslovci, 18) Belatinci.

Kakor povsod smatrajo Nemci in Madjari Slované za »inferorno« pleme, tako tudi Prekmurce. Madjari tam pravijo, da Slovenje niso plemenit narod, nego samo Madjari. Svojo plemenitost dokazujejo tako-le: Jaz sem plemenit, pravi Madjar, zato se moj narod ne množi, ker plemenita stvar je redka; a Slovan se množi kakor vsaka navadna stvar.

Razlike med protestanti in katoličani ni nobene. Katoliškemu župniku pravijo »plebanuš«, a protestantskemu »farar«. Narod sam to dobro in fino razločuje. Protestante zovejo »luterance«, a katoličane »papince«. Vendar ti nazivi niso psovke. Značilno je to, da se papinci drugače pozdravljajo nego luteranci. Papinci imajo navado, da se pozdravljajo z besedami: »Hvalen bojdí Jezuš Kristuš«, a luteranci pa samo: »Dober srečen den jim Bog daj«. Dasi žive v nekaterih vaseh pomešani, vendar ne pozdravljajo nikogar drugače nego po svoje. Vsakomur je to kažipot, da ve, s kom govori.

Dolenji kraji so ravnina, gorenji pa hriboviti, radi tega so dolnji kraji rodovitnejši, a njih prebivalci imovitejši od Goričancev. To se opaža takoj na zunaj. Dolenjci imajo lepe hiše, zvečine zidane. Goričanci in Bohmáci pa sami »cocajo« hiše, to je, delajo jih iz blata na jako primitiven način. Često ima hiša samo štiri stene, recimo

eno sobo, in v tej sobi, v tem prostoru žive skupaj okrog ognjišča ljudje, mož, žena in otroci ter krave in svinje. Dimnika seveda taka hiša nima. Okna so majhna, da se jedva iz hiše vidi. Beda, ki je tukaj doma, res ne more imeti značilnejšega bivališča.

Majhen zemljiški obseg je, na katerem prebivajo Prekmurci in obdelujejo polje. Ali malo polja, njiv in travnikov je njihova last. Kamor se obrneš, vidiš velika posestva, katerim so gospodarji ogrski velmožje Szapary, Szecheny, Sinai itd. V Avstriji se je rešil kmet kmečkih težav leta 1848. Na Ogrskem še ni rešen. Tu se nahajajo najobsežnejša posestva, da malokje tako. Kmetje se še do danes niso osvobodili, kar sem sam videl pri Šebaščanu in v Dodoncih, kjer še zdaj morajo vsako leto plačevati, da si rešijo posestva od svojih gospodov.

Posvetne gospode ali razumnikov ni med njimi. Edini duhovnik je še njih prijatelj, ki ž njimi čuti na tihem, ker glasno ne sme izražati svojega slovenskega prepričanja in mišljenja. Ako se pogovarja prijatelj s svojim somišljenikom, pogleda vselej, ali so vrata dobro zaprta, da bi nihče nič ne slišal. Tudi zaklepajo se vrata, ker človek, ki je količkaj naroden, ni nikoli varen. Šole ni nobene narodne, za slovensko stvar ne smeš nikogar oduševljevati, kake narodne veselice v probujo naroda se ne prirejajo; ljudstvo torej nima prilike, da bi se naobraževalo v svojem elementu. Edino v cerkvi še sliši besedo božjo v svojem jeziku. Žalostna majka takemu narodu!

Edino, česar imajo Prekmurci mnogo, so šole. Malokdje vidiš jih toliko, zlasti ne v takih krajih, za katere se sicer nihče ne briga. Ali te šole niso narodne. Kako je to mogoče? To je mogoče in naravno. Tu mora biti prav mnogo šol, mnogo več nego v madjarskih delih, ker parola se glasi, da je ogrske Slovence treba pomadjariti, iztrebiti, a to se dosega najuspešneje v šoli.

Učiteljstvo je madjarsko po mišljenju. Narodno vobče ne sme biti. To je tukaj absolutno nemogoče. Leta 1848.—1849. so imeli v šolah naše slovenske šolske knjige, ali od leta 1860. so morale naše knjige v peč, in zdaj skrbi društvo Sv. Štefana v Pešti za šolske knjige strogo v prekmurščini. Seveda vse z madjarskim pravopisom. Vlada sama postavlja šole, a učitelje jim pošilja iz Budimpešte, seveda tudi Madjare, kateri ne znajo niti besedice slovenski. In zdaj si pomislite, kako more tak učitelj učiti otroke! V prejšnjih časih so hodili učitelji v Sombotelj učiti se madjarščine. Vsak učitelj dobiva brezplačno iz Budimpešte novine: »Néptanítók Lapja«.

V Čakovcu (v Mejmurju, Medjimurju), kjer prebivajo sosede Hrvati, osnovali so jim Madjari učiteljišče, katero je popolnoma madjarsko. Ti Slovenci ob Muri torej nimajo zavoda, na katerem naj bi se vršil pouk na slovenski podlagi. Drugam po ne morejo in ne smejo hoditi, in tako se ves naraščaj odgaja v madjarščini. Ni se torej čuditi, ako se je med naobražence tako močno vrinila madjarščina, da se le-ti med seboj najrajši pogovarjajo v madjarskem jeziku, zlasti tedaj, kadar govore o znanstvenih predmetih. Učitelji seveda pa morajo posebno gojiti madjarščino, ker za to dobivajo izredno plačilo.

Zlasti za dober uspeh v šoli prejemajo obilne nagrade od države in iz komitatskega zaklada. Učitelj, katerega učenci znajo samo čitati in pisati madjarski in da vsaj nekoliko umeje, kar čitajo, ter da zlagajo kratke stavke, dobiva do 200 goldinarjev nagrade. Čigar otroci pa že znajo pri izpitu, na katerem je navzočna šolska komisija, madjarski govoriti, ta dobiva nagrade do 300 goldinarjev. To izpodbuja učitelje, da se trudijo za madjarščino na vse pretege. Zla posledica pa je temu tudi ta, da se v šoli nič drugega ne poučuje, nego se nedolžnim otrokom ubija v glavo edino zveličevalna in osrečujoča madjarščina. Vendar radi tega ni še prešinil kmeta toliko potrebni madjarski duh, kajti odrasli ljudje kakor tudi nedoletni otroci pozdravljajo te le slovenski, madjarski nikdar, in le redkokdaj se čuje »kisthant vünčik«. Cerkev je edino zavetišče slovenskemu jeziku, in dokler bode cerkev smela biti slovenska, dotlej ne bode pomadjarjevanje rodilo zaželjenega sadu. Kmetje, to je navadni seljaki, s katerimi sem se jaz razgovarjal, bili so kaj veseli, da so mogli z menoj govoriti slovenski, ker tam posvetne gospode ne čujejo nikdar govoriti po slovenski, razen v uradu, ker kmet drugače ne zna. Bili so veseli, četudi, kakor n. pr. na severu Prekmurskega, v Stevanovcih niso vedeli, da tudi ob morju (jadranskem) prebivajo njih bratje. To se jim je zdelo neverjetno, ker so mislili, da je le še na Štajerskem nekoliko Slovencev, potem pa da je konec slovenskega sveta. Prav debelo pa so me gledali, ko sem jim pripovedoval, koliko milijonov je nas vseh skupaj. Malone niso mogli tega verjeti, vendar sem videl na njih obrazih, da se jim je to dobro zdelo.

Rad sem obiskaval učitelje, kajti od njih sem mnogo izvedel. Često sem doživel naslednje. Ali sem prišel k učitelju v petek ali svetek, ko je ravno poldan zvonilo, nisem zapazil, da bi se pripravljali obed. Na ognjišču ni nič gorelo. To mora biti res rajsko

življenje, kjer ni treba človeku jesti, ali če enkrat na dan je, pa ima zadosti! Pa res ni bilo obeda. Ker pa je učitelj hotel meni na vsak način postreči, dal mi je skuhati jajca; to je bilo neko nedeljo opoldne. Po obedu sem šel k cerkvi, ki je bila od šole le sto korakov daleč, in tu sem videl, da je množica naroda sedela okrog cerkve in gledala v zrak. Vprašal sem učitelja, kako je to, da ti ljudje tu sede in da niso odšli domov obedovat. Ali tudi ti-le nič ne obedujejo? Učitelj mi je rekel, da ti ljudje nimajo obeda, in ker jih doma ne čaka obed, rajši ostanejo pri cerkvi, da si prihranijo nepotrebno hojo, a na večer pa se vrnejo domov.

Tako sem obiskal nekega učitelja, kje, to ni glavna stvar. Mislim, da še živi. Ta mi je pokazal svojo knjižnico. Tu sem videl samo madjarske knjige. Zvečer me je dal spat v podučiteljevo sobo, kjer je tudi bila knjižnica, mislim, da podučiteljeva. In tukaj sem našel v knjižnici same madjarske zemljevide, Jokajeve romane, ali tudi Močnikovo nemško računico. Samo ena zelo debela knjiga je bila slovenska, namreč »Nebeška hrana«, katero je spisal Fr. Kosar. Na tej knjigi je bil podpisan s črnilom »Gaber Ferentz v Serdici«. Vidi se torej, da je to knjigo kmet Fran Gaber posodil učitelju. Učitelj ne sme imeti v svoji knjižnici ni ene slovenske knjige. Kar mu je dovoljeno, to je bore malo. V slovenskem jeziku sme učitelj imeti le molitve, ki jih potrebuje pri pogrebu, in te molitve so pisane, a ne tiskane; sme pa še imeti vse drugo, kar potrebuje kot kantor.

Omenil sem že, da država ne skrbi nikjer toliko za šole kakor ravno tod, koder prebivajo Slovenci. Nikjer se država ne briga tako malo za izboljšanje gospodarskih razmer kakor ravno tam, kjer prebivajo Slovenci. Tudi nikjer šol toli skrbno in strogo ne nadzoruje kakor tukaj v slovenskem predelu. V teh šolah ne sme biti ni ene učne knjige slovenske, nego vse poprek mora biti madjarsko. Učenci se uče čitati in pisati samo madjarski. Ali se kaj nauče, to je postranska stvar; glavna stvar je, da se uče madjarski. Ko je učitelj Žlebič v Soboti učil in vadal Nemce nemški peti, moral je plačati globe 60 goldinarjev!

Že s tem, mislim, da je čaša grenkosti polna. Gorje njemu, ki mora še dalje iz nje piti! Ta sličica naj nam predočuje žalostno in obupno stanje naših bratov onkraj Mure. Mi vidimo, in boli nas, ko moramo gledati, kako se Slovan zatira, in kako je izgubil svojo staro pravdo pod zlato krono Sv. Štefana. Ali vsaka sila do vremena.

(Konec prihodnjič.)

Notturmo.

I.

Noč se zgrinja okrog mene,
svet ovija v črn ovoj . . .
Pridi k meni, o Leona,
pridi k meni še nocej!

Spustil težke sem gardine
in obraz Madoni skril,
da kesanja ne vzbudi ti
njen pogled ljubeč in mil.

Vse svetnike snel sem s stene,
glej, nobenega več ni!
Le boginja Afrodita
se med cvetjem še smeji . . .

Pridi k meni o Leona,
pridi k meni v nočni mir,
da poljubim usta tvoja,
saj nocej je najin pir!

II.

Noč najlepša. Ti nevesta,
ženin tvoj sem jaz!
Naj ti venec snamem z glave
svileni ti odpnem pas . . .

In omamljen rajske slasti
sklonim tja se k nji . . .
Kaj bojiš se, kaj telesce
mlado ti drhtí?

Deva krasna, nič ne boj se,
k meni se privij!

- Noč je tiha, zvezde spijo,
luna bleda spi . . .

Demeter.

Na grobu ljubice.

Da so znali, kaj so nesli,
ko so nesli ljubico mi v grob,
vsi bi z mano žalovali,
tudi stari grobokop.

Oh, tako pa sam sem spremil,
sam sem peljal v večni jo pokoj,
a pogrebci so zagrebli
ž njo zaklad edini moj.

Nihče ni okrasil groba,
nihče nanj cvetlic, ne rož vsadil,
pa je vendar v malo dnevih
cvet neštét na dan priklił.

Zdaj pa temu vas se čudi,
nad duhtečim cvetjem vse strmi
pa ne ve, da to so solze,
ki sem točil jih po nji.

Stanko Stanič.

Irma.

Spisal Alozij Poljak.

I.

li še niste zapazili, da so najpriljubljenejši ljudje oni, ki nimajo izraženega temperamenta, pohlevne, skromne ovčice, ki se ne silijo naprej, ne tekmujejo in ne hrepene po ničemer višjem? — Jaz sem to spoznal na sebi. Moje življenje je življenje telegrafskega droga ob hrupni cesarski cesti . . . Brni . . . brni . . . sedaj glasneje, sedaj tiše, in veter mu ureja čuvstva, vesela in sentimentalna; mimo njega pa vrvi življenje, šumno in bučno, in ne briga se zanj, ki venomer poje le svojo dolgočasno, monotonsko pesem . . .

Takšno je moje življenje, in ljudje me imajo radi. Kamor so me porinili, tam sem ostal, in še nikdar nisem poskusil komu imponirati. Ne boji se me nihče, in zato tudi nimam nobenega sovražnika.

Včasih sem študiral življenje drugih ljudi, in čudil sem se: Za vraga, zakaj si ljudje stopajo na lastne prste? Čemu se toliko pehajo za popolnoma nepotrebne stvari? — Ali ni to krasno življenje, ki ga živim jaz? — Mirno, brezskrbno, kakor ura, in komodno, to je glavno: komodno! Jaz sem c. k. geometer, in imo mi je Viljem Vrančič. Plačo imam popolnoma dostojno in z delom nisem nikdar preobložen. Kakih posebnih želj nimam in častihlepen nisem nimalo.

Kakor vidite, imam torej najlepše sposobnosti za mirno družinsko življenje. Mir je moj element . . . A glejte, hudomušna usoda se je hotela poigrati z menoj. Segla je s kruto roko pod stavbo mojega življenja ter jo stresla . . .

Pozvala me je na dvoboj . . . Udarila me je po licu, in jaz? . . . Nisem se ji postavil v bran — ponudil sem ji še drugo lice . . .

In ona se je obrnila in šla.

Še danes slišim nad seboj njeno zaničljivo krohotanje . . .

Moja žena je čisto preprosta ženska. Šole nima, bogme, veliko in slovenski ne govori dobro. Njen oče je bil zdravnik — eden tistih starih »Kranjcev«, kakor jih srečavate še sempatja po naših pokrajinskih mestecih. Včasih so nam ustanavljali kazine, danes pa stoji ob strani in volijo z vlado . . .

Irma je srednje postave, lepega životka in precej vsakdanjega obraza. Njena najmarkantnejša stran je lenoba. Tudi za svojo zu-

nanjost je popolnoma brezbrizna. Včasih se mi je zdelo, da se bo do kraja zanemarila. Po zimi se ni umila po par dni. — Moj Bog, voda je tako mrzla, in koža se čuti potem ves dan raskava! — Doma je bila vedno brez korzeta. Jaz ne rečem . . . saj to je zdravo, da hodijo ženske brez korzeta; ali prosim vas, naj pride kdo k meni v vizito, in žena mora sedeti pri mizi . . . Kak pogled je to na tisti ohlapni ošpetelj? V začetku mi je njena malomarnost ugajala; počasi pa sem se tega naveličal.

Jaz sem dober človek; in če sem nehal ženo ljubiti, bi ji že radi svoje dobrote tega ne pokazal. Pa kdaj sem mogel zapaziti pri njej le trohico koprnjenja po ljubezni in uživanju? — Meni se je zdelo, da je v njej že mrtva vsaka strast. Da bi mogla ona ljubiti za mojim hrbtom koga drugega, se mi ni nikdar sanjalo! — Da bi se mi izneverila? —

Imela je osemindvajset let. Kaka druga njene strasti gotovo ni tako kmalu sita ljubezni. In zakaj bi se ji tudi odrekala? — Če jo je mož začel zanemarjati in se je začel zatekati drugam — zakaj bi ona stradala in omedlevala? Zakaj bi se morala omejevati na tiste svete čase, ko pride on zopet pijan domov? — Ampak Irma! . . . Ne, na to nisem nikdar mislil. — Rodila mi je troje otrok: dve deklici in Stanka. Bog ve koliko se ni brigala zanje, a reči ne morem, da je bila slaba mati; še manj pa se mi je zdela slaba žena . . .

In vendar me je varala. —

Ne spominjam se več natanko, kako sem se bil o tem pričal. V prvem trenutku sem bil tako presenečen, da sem prezrl vse okolnosti, ki so me privedle na sled. Ko sem se zavedel svojega položaja, se mi je zdelo, kakor bi se bil ravnokar vzbudil iz kratkega popoldanskega spanja. Po telesu sem bil poten, zavrtnik se je nadležno sprijemal s kožo, in glava mi je bila mešasta. Imel sem občutek, kakor da so se stisnili možgani sredi črepinje v rahlo kepo . . .

Prva moja misel je bila: »Kako se mu je to posrečilo?« In čudno, da sem imel v tistem trenutku o trdnosti svoje žene vse drugo sodbo kakor poprej. Po kratkem preudarjanju se mi je zdelo psihologično popolnoma naravno, da je po par naskokih padla. Kako sem mogel biti tako brezskrben? — Ženska brez vsake energije, brez lastne volje, brez vsakega razuma za plemenitejša čuvstva, tako naivna, tako prazna ženska, ki se mora nehoče zavedati, kako malo reprezentuje na svetu — treba je le laskavega kavalirja, ki ji zna povedati par predrznih komplimentov in jo opozoriti na skrite pred-

nosti, o katerih dotlej niti sanjala ni, in posreči se mu, obtežiti njen plehki temperament, ki jo že iz hvaležnosti tira zapeljivcu v naročje.

In potem sem skušal dognati, kdaj se je roman pravzaprav začel. Par momentov iz njunega občevanja mi je vstalo pred očmi.

Midva z ženo sva se odpravljala domov. Stala sva pri vratih z dr. Sirkom, in jaz sem slučajno pogledal po sobi . . . Na drugi strani je stal adjunkt Hojnik in kazal nekaj s prsti. Izprva nisem vedel, komu to velja; potem pa pogledam ženo . . . ona je zardela in se naglo obrnila proč. Hotel sem nekaj reči, a ona me je pre-stregla:

»Pojdi že vendar domov! Jaz sem zaspana.«

Dr. Sirk je šel z nama, in jaz sem ono reč pozabil . . .

Pri nekem vrtnem koncertu sta si sedela nasproti. Ona je govorila z Mavričem . . . Zdajci se je začela nekam nemirno premikati po stolu, z nogo je nekaj odrinila in se nehote zadela ob moje koleno. Dvignil sem prst in pogledal pod mizo. Mislim sem, da je Hektor spodaj. Adjunkt je naglo umaknil svoje noge pod stol . . . Jaz sem se spomnil tiste: »Das Füsseln ist mein Sport.« — Zasmeljal sem se in ji povedal na uho. Ona je zardela in se tudi nasmejala . . .

Če se dobro zamislim v zadnje mesece, se mi v resnici zdi, da je bila Irma malo izpremenjena. Včasi so prišli trenotki, ko sem zapazil na njej nekaj tujega, nenavadnega. Kotički njenih ust so se povsili, in to ji je dalo neko energično potezo . . . kakor človek, ki je grešil, ki se zaveda svojega greha, a se mu ne odreče in se še globlje potaplja vanj. — Pa takrat se nisem brigal za to in si tudi nisem skušal ničesar razlagati . . .

Razmerje med Hojnikom in mojo ženo mora biti torej že precej staro . . . In najbrže je vedel zanje že ves trg, ves trg — predno se je meni kaj sanjalo.

Pri tej misli sem se nenadoma vznemiril . . .

»Čemu sedaj brskam po spominu? Čemu računim? — Na delo! Na delo!«

Haha . . . Na delo! . . . Ali kaj? Kaj naj storim? — In nehote sem začel študirati, kaj bi storili drugi ljudje v mojem položaju . . . Zdravnik Nikelj n. pr. bi jo umoril; dr. Sirk bi se dvobojeval z zapeljivcem; trgovec Mrak bi se dal ločiti; sodni oficial Mrazek bi se najbrže sam usmrtil; pri velikanski množici svojih znancev pa nisem mogel konstatirati, kaj bi storili . . .

»In kaj storim jaz?« —

»Ali umorim njo, ali njega?«

Zdelo se mi je čisto naravno, da moram enega umoriti. Preudarjal sem samo še — katerega? —

Pa nenadoma me je stresla mrzlica, in ozrl sem se po pisarni, ki je bila že čisto temna. Vstal sem in šel k večerji . . .

»Ali spozna že pri prvem pogledu, da vse vem?« — vprašal sem se tiho, ko sem pritisnil za kljuko.

Pa zgodilo se je, da je nisem med celo večerjo niti enkrat pogledal. Govoril sem z otroki in mnogo jedel . . .

A po večerji me ni več strpelo pri mizi. Delal sem se, kakor bi se mi nekam mudilo, vzel sem klobuk in hitel k vratom.

»Kam tečeš tako zgodaj, papa?«

Čutil sem njen začuden pogled, a zamahnil sem z roko in odprl vrata . . . Pa hipoma mi je šinilo v glavo: »Dopoldne sem ji dejal, da pojdem jutri na lov . . . Takrat bosta imela sestanek.«

Obrnil sem se z globokim nasmehom in ji pogledal naravnost v oči.

»Jutri popoldne ne pojdem na lov.« — Govoril sem počasi, skozi zobe.

Videl sem, da je vztrepetala pod mojim pogledom. — Naglo sem odhitel.

»Ali me je razumela? — Haha . . .«

Hotel sem se smejati, pa bil sem prepadel in razburjen, kakor bi bil jedva ušel smrtni nevarnosti.

II.

Tisto noč sem prišel pozno domov. Nalašč sem sedel v gostilni do polnoči, ker sem hotel, da bi žena že trdno spala, ko se vrnem.

In tako sem delal drugi in tretji dan in vse dni po vrsti. Po kosilu ali po večerji sem naglo odhajal. Ženi sem odgovarjal kratko, osorno in niti takrat ji nisem gledal v oči. — Najino razmerje je bilo čudno. Ona je morala čutiti, da mi niso več neznani njeni grehi; a jaz sem se delal, kakor bi ne vedel ničesar, in kakor bi me razburjala kaka druga stvar. Danes se čudim, da me ni bilo sram pred otroki. Oni so si morali misliti, da sva se z ženo kaj sprla. Videli so moj čemerni, sitni obraz in vedno povešeni pogled. In žena menda tudi ni zrla bogve kako mirno in lahkodušno; saj sem celo jaz čutil njen strah in večno pričakovanje negotove katastrofe. Včasih sem si dejal, da bi že radi otrok moral narediti konec temu razmerju. Pa kadar sem najbolj sklepal, takrat sem imel najmanj energije

za »delo« . . . Kaj se mi je pripetilo neko noč? — Vzbudil sem se, ker sem bil odejo zbrcal na tla in me je zeblo. Prva moja misel je bila: »Ona še vedno leži poleg tebe . . . Ali te ni sram?« — Pa ne da bi me bilo navdalo sovraštvo proti njej, sem se hipoma nagnil nad njo, objel ji s prsti brado in lica ter jo strastno poljubil na ustnice. Ona se je nasmehnila, in telo ji je vzdrtelo. Ko pa je odprla oči in spoznala moj obraz, se je naglo malo dvignila in me začudeno gledala.

»Kaj hočeš, Viljem!« — je šepetala boječe in mi pogladila roko.

Tedaj sem se streznil. Mraz me je pretresel, obrnil sem se v drugo stran ter pobral odejo s tal.

A nad seboj se nisem zgražal — slabič!

Pač pa me je večkrat obšlo nekaj takega v družbi svojih znancev. Pri najresnejšem pogovoru se mi je hipoma vsililo vprašanje: »Ali vedo?« In s plašnim pogledom sem motril obraze okrog sebe . . .

»Pa kako bi ne vedeli? — Ali so bili slepi kakor jaz? — Pri takih prilikah je navadno samo mož slep . . . Ko bi le ne spoznali, da tudi jaz vem! Vem — in trpim! . . . Fej! . . .

Da bi se mi ne bilo treba samemu obsojati ali se celo zaničevati, sem skušal včasih potipati stvar od humoristične strani.

Tako sem bil nekdanj v precej živahnem pogovoru z zdravnikom doktorjem Nikljem radi bližnjih občinskih volitev . . . in nenadoma me je obšla želja, da bi se sam iz sebe malo ponorčeval. Seveda se mi je šala čisto ponesrečila, in sem dejal nekaj popolnoma drugega, nego sem nameraval.

»Ta stvar je dolgočasna, doktor!« — prekinil sem ga v govoru. »Govoriva rajši o čem drugem! Na primer . . . Kakšne ideje imaš o ženskem vprašanju? — Pa seveda . . . oprost! To bi bilo malo preobširno. Aliii . . . hehe . . . Kakšne misli imaš o ženi? — Recimooo — o svoji ženi?« — In zlobno sem ga pogledal od strani.

On je prebledel . . . A še bolj sem se prestrašil jaz . . . Kaka neumnost! Strela božja! — In koliko truda me je stalo, da sem ga pomiril! —

Kadar sem zopet in zopet premišljeval, kaj bi storili drugi ljudje v mojem slučaju, sem se vselej veselil, da pri veliki množici svojih znancev tega nisem mogel konstatirati . . . Ali bi vsi ti molčali in čakali kakor jaz? — Skoro gotovo. Jaz si jih nisem mogel predstavljati kot maščevalcev . . .

Iz tega torej sledi, da so ljudje povprečno neodločni slabotneži?

Tak sem seveda tudi jaz . . . Kaj bi se poviševal? . . .

Domišljeval sem si, da je to popolnoma zadosten izgovor za mojo strahopetnost.

A prišli so tudi trenotki, ko sem bliskoma poskočil, skoro omamljen od hipne maščevalne strasti . . .

Neko popoldne sem v kavarni biljardiral. Igral sem krasno, in dr. Sirk se je silno jezil na mojo srečo. On je imel 42 pointov, jaz sem delal zadnjega. Namazal sem kê s kredo in pomeril.

»Kratek duplé! Ne more uiti.« — S škodoželjnim nasmehom sem poškilil k doktorju, ki se je nervozno tolkel s kêjem po črevlju in nestrpnost gledal name.

»Ti še vedno upaš?« — sem se mu zasmeljal v obraz.

»Ah, suni, suni . . . prosim te!«

Sunil sem . . . a v tistem hipu sem bil zagledal zdravnika Niklja, in pri spominu na oni pogovor me je spreletela mrzlica.

Sirk pa se je zakrohotal.

»Ha, bratec, kam si neki meril?«

Naglo je namazal kê in začel igrati . . . Jaz sem se naslonil na bližnjo mizico ter mrko gledal za krogliami.

»Tako ne sme ostati!« — mislil sem. »To je nizko . . . fejl . . . Še danes jo umorim!«

Sirk je še vedno igral.

47 . . . 48 . . . 49 — zmagoslavno me je pogledal in si iznova namazal kê . . . 50.

Poklonil se mi je komično.

»Abmarkieren!«

Jaz sem plačal. Čutil sem, kako je vse trepetalo v meni . . . Vzel sem klobuk in odšel. Sirk pa se je smejal za menoj. On je mislil, da me je razburil karambol . . .

Ko sem zavil okrog vogla v Goriško ulico, sem zagledal dvajset korakov pred seboj adjunkta Hojnika. Z levico je kosil po zraku, in život se mu je neestetično lamal. Oziral se je na desno in levo, na vsa okna, in včasih je dvignil klobuk visoko nad glavo.

Mene je hipoma minila maščevalnost. Utrujenost mi je legla na ude, povetil sem glavo in leno prestavljal noge. Bal sem se, da bi se adjunkt obrnil, in začel sem polaganeje stopati, skrivajoč se za hrbtom neke ženske.

Tu sem bil pred svojo hišo . . . Pogledal sem po ulici: Hojnika ni bilo nikjer.

Kakor bi mi nekdo brizgnil na teme curek hladne vode . . .

»Pri Irmi je.«

In planil sem v vežo ter po stopnicah gori.

Čutil sem svojo bledoto in vodeno mrtvost svojega pogleda. Odprl sem vrata na mostovž in po prstih stopil naprej. Spodnjo ustnico sem krčevito stisnil med zobe in se sklonil h ključavnici.

Skozi luknjico ni bilo videti ničesar. Vendar sem ostal sklonjen, opirajoč se z desnico ob koleno. Za hip me je objela neka vroča omotica, in skoro bi bil butnil s čelom ob kljuko.

Čul sem nagle stopinje svoje žene, potem šklopotanje padajoče rolete . . . Par dolgih moških korakov . . . navijanje žepne remon-toarke . . . Potem zopet lahne Irmine stopinje . . . nekaj nerazumljivih besed . . . šumljanje ženske obleke . . . tišina . . .

Hipoma zopet tisti lahni koraki . . . vedno bliže . . . bliže . . . Da, sedaj je pri vratih . . . rožljanje ključa . . . Kakor blisk mi je šinila megla preko oči . . . Sedaj sem v resnici butnil s čelom ob kljuko . . . Tišina . . . V tem hipu je ključ iznova zahreščal . . . vrata so se odprla . . .

Naglo sem se vzravnal pokoncu in si leno potegnil z roko črez obraz.

Irma je stala pred menoj smrtno bleda.

»Kaj hočeš, Viljem?« — je šepetala komaj slišno.

»Daj mi čist robec! Zjutraj sem pozabil . . .« — Da bi jo popolnoma zmotil, sem se zaspano pretegnil: »A-a-a . . . Kaka vročina!«

Takrat sem zapazil, kako se je nekaj zganilo v sobi za pečjo . . .

Irma je še vedno stala pred menoj in me plašno gledala. Jaz pa sem nestrpno vzkliknil:

»Prinesi, prinesi, vraga! Kaj čakaš?«

Ona je odhitela in mi v hipu prinesla zaželjeno ruto. Spravil sem jo mehanično v žep in se obrnil od žene, ne da bi jo bil pogledal.

Kakor v polusnu sem šel po stopnicah. Ustnice sem zakročil v onemogel smehljaj in ironično sem šepetal:

»Ko bi on vedel, da vse vem! —

— To je bilo v soboto popoldne.

Ko sem se v nedeljo zjutraj vzbudil in pogledal na uro, je manjkalo še par minut do poldesetih. Presenečen sem se dvignil . . . Navadno nisem imel zjutraj nikdar miru. Takoj po poldesmi uri so začeli otroci tekati in razgrajati po sobi. Tudi če sem prišel domov ob petih zjutraj, nisem mogel spati črez sedmo uro . . . A danes tak mir, taka pokojna tišina.

»Irma se mi prilizuje! . . . Boji sel!«

Z zadovoljstvom sem skočil s postelje in se počasi oblekel. Vse je bilo na svojem mestu. Čisto perilo, nedeljska obleka, voda, milo . . . Sicer mi je prinašala vse šele v zadnjem trenutku . . .

Na manšete je pozabila. — Iščem v komodi, v omari, premečem posteljo . . . nič. V hipu sem se razljutil.

»Irma!«

Stopim k oknu in je s hruščem odprem na stežaj.

»Irma!«

Srdito sem udaril s peto ob tla. V tistem trenutku sem mislil, da bi mi morala biti kakor sužnja. Na vsak migljaj! Kakor Hektor!

»Irma!«

Odprl sem vrata, da so loputnila ob omaro.

Prihitela je vsa bleda. Napravljena je bila že za v cerkev.

»Prinesi mi par manšet! Hitro!«

Obrnil sem se k mizi in odpel gumbe iz umazanega para. Še predno sem bil gotov, se je vrnila . . . Vzel sem ji iz rok, ne da bi jo bil pogledal.

»Kakšno vizito si imela včeraj?«

Dajal sem si klobuk na glavo in iskal palice v kotu.

»Kakšno vizito?« — se je začudila boječe.

»Naglo sem se obrnil k njej. Od srditosti so se mi ustnice zaslunile.

»Kakšno vizito? . . . Ti bom jaz dal — ,kakšno vizito!«

Zapodil sem se proti njej. Palico sem stiskal v pesti, in roke so so mi tresle od napetosti mišic.

Ona je tekla za mizo. Noge so se ji šibile, in oči so ji zrle kakor v režečo puškino cev.

»Kakšno vizito? — Ven! Ven! — Kakšno vizito?«

Izmuznila se je izza mize in bežala iz sobe . . .

Meni so se oči zameglile, hotelo mi je biti slabo. Izpil sem kozarec vode in si popravil obleko. Potem sem šel počasi iz sobe in po stopnicah doli . . .

III.

Dolgo sem se mučil, da bi si uredil misli. Oziral sem se okrog, in hiše in ljudje so bežali mimo mene, ne da bi mi pustili kak vtisk. Ko pa sem od daleč zagledal kolodvor, mi je prišla hipoma misel, da bi se peljal v P.

Ob enajstih sem sedel na vlak in se odpeljal . . .

Sestra se je široko začudila, ko sem vstopil. Sedeli so ravno pri kosilu. S svojim nizkim, tolstim životom je planila pokoncu, a tako nerodno, da se je, s trebuhom ujela za mizo. Morala je zopet sestri in iznova poskusiti svojo srečo.

»Tej se ne izpovem!« — švignilo mi je skozi možgane . . . Odkod ta misel? — Kakor bi bil prišel po tolažbe?

Prinesla mi je krožnik in mi napravila prostor.

»Kaj te je nagnalo, da si se nas vendar zopet spomnil? Joj, od božiča te ni bilo pri nas! . . . Dobro, da sem napravila malo več kosila.«

Začela je govoriti, in brbrala je, brbrala, vzdikala, vzdihovala, tuintam se čudila, ne da bi vedela čemu; a moje žene ni omenila z besedico. Sempatja me je milujoče pogledala in takoj nato bleknila kako neumnost.

Svak je sedel poleg svojega očeta in molčal. — On nima navade, mešati se v vsakdanje pogovore. Tisto prazno čenčanje, s katerim ljudje čas more, in katero imenujejo zabavo, mu je zoprno. On ni eden tistih »ljudi družbe«, ki jako vljudno blebetajo puhle fraze, neutrudljivi v uslugah, katerim pa ne vidiš nikdar v izžete duše . . . Kakšni so povprečno naši ljudje? — Vzgojevali so se v družbi, živeli so v družbi, cilj in smoter jim je dober ugled v družbi, in vzemite jim družbo, pa imate pred sabo mrliča . . . Nekdaj so imeli priliko, razviti se v samostojne individualnosti. Pa ne da bi iskali sebe, so začeli iskati svojih sosedov; in posnemali so jih v govoru, v kretnjah, momljali so za njimi zastarele ideje in nazore in stopali v njih stopinje po sredi ceste. Posrečilo se jim je, prilagoditi se družbi z dušo in telesom; a zapravili so pri tem — sami sebe . . . Tuintam pa so srečavali ljudi, ki so hodili po svojih potih in so živeli svoje življenje; in videli so, da so to boljši ljudje. Zato pa so jih začeli mrziti . . .

Mož svak Krl je tak boljši človek; a jaz sem bil vedno samo »človek družbe«. On je precej prezirljivo gledal preko mene, in zato se mi je zameril. Pa zadnji čas so se mi pristudili moji bratci, in začel sem simpatizirati s Krli . . .

Po kosilu sva šla s svakom k »trem kronam« na črno kavo.

Na dvorišču, pod spletenimi vejami dveh murv je sedela družba domačinov. Gospode sem že večinoma vse poznal, le dvem, trem novim uradnikom sem se moral šele predstaviti.

Že takoj po prvih besedah, ki sem jih govoril z nekaterimi znanci, mi je legel na ustnice ironičen smehlaj. Gledal sem jim v

oči: vsi so imeli iste misli. Sami kavalirji. Oči so jim blestele, češ: »Bratec, pomisli, jaz sem že tudi slišal . . . Vidiš, tako se nam godi revežem! Ah, jaz nikomur ne privoščim kaj takega! Bog čuvaj!«

Kako lahko je včasi človeku simuliranje! Vsakomur bereš v očeh misli, ki krožijo okrog tvoje sramote. Na ustnicah mu vidiš tleti tisto pereče vprašanje, ki bi te spravilo v zadrego in te prisililo, da se vsaj za trenotek ukloniš njegovemu usmiljenju . . . A s tvojega jezika beže nedolžne besede, tako brezpomembne, vsakdanje in tuptam celo dovtipne, kakor bi bilo srce lahko kot bezgov stržen . . .

Z vrta je prišla gospa Srebarjeva, visoka, vitka postava v elegantnem letnem krilu. V eni roki je držala slamnik, z drugo je vodila triletno deklico.

Nasmehljala se mi je čarobno; a čudno —: tudi v njenih očeh sem bral iste misli . . . To čitanje tujih misli o meni me je razveseljevalo. Krasen šport to! Skoro žalosten sem bil, če sem slučajno naletel na človeka, kateremu se niso oči svetile kakor drugim.

Pomolila mi je mazinec; in ko sem ga stisnil, sem si mislil: »Kak interesanten dečko sem! Ne, madame?«

»Vendar ste nas enkrat počastili, gospod Vrančič. Kako je to lepo! — Pa nič se niste izpremenili. Vaša brada je še vedno tako lepa!«

Drobne ustnice so se ji tako zapeljivo napenjale in krožile, da sem nehote našobil tudi svoje in ji ponudil poljubček.

»Porednež! . . . Kaj pa vaša gospa? — Zdrava? — O, saj si mislim! Ona je vedno mlajša.«

»Hvala, milostljiva! Moja žena se počuti izvrstno. Nič ji ni! O res, vedno je mlajša . . . A vi, milostljiva? . . . Kakor sveža vrtulca!«

Pomežiknila je z levim očesom in preslišala moj kompliment. Moj pogled pa se ji je rogal: »Kaj ne, milostljiva, kako brezskrbno govorim o svoji ljubeznivi ženki?«

»Kako pa sicer živite tam pri vas? Mnogo zabave? Ste priredili kaj izletov? — O, gotovo! Tam vas je toliko gospodov! In gospodičen polno! . . . Pa dr. Sirk? še vedno stari? In zdravnik Nikelj, notar, inženir? . . . To imate haló! Pa uradništvo? Oh, to so visoki gospodje, kaj? — Sicer pa jih ne poznam mnogo pri vas.«

»Uradnikov? — Prosim vas, ti so vendar smetana naših zabav! Vem, da jih večinoma poznate. Saj ste bili tolikrat na naših veselichah! — Na pr. komisarja Sedeja, davčnega nadzornika, adjunkta Podboja, da, pa Hojnika, tega gotovo poznate!«

»Ah, res, Hojnik! Kako je ž njim? — Tak vesel dečko!«

Sedaj je pomežiknila z obema očesoma.

»Da, Hojnik je krasen dečko! Vse naše dame so zaljubljene vanj . . . Vi ne veste, kako ljubosumni smo ubogi možje!«

Pogledal sem ji v oči . . . Joj, joj! Kakor bi hotela reči: »O, revež! In ti še ne veš ničesar! Kak revež!«

V resnici pa je dejala:

»Pa kaj sem slišala? — Da se mislite prositi v Ljubljano. Ali je res?«

»Lepo vas prosim, milostljiva! Saj se imam vendar tako lepo v M . . . Tudi ni nič praznega v Ljubljani.«

Čebrnala je dalje; moja duša pa je plavala v razkošju. Ah! bilo mi je, kakor da dajem celemu svetu »šnopsa«, to se pravi: kakor bi celemu svetu s palcem tlačil nosove . . .

— Po večerji smo obsedeli za mizo. Prišla je bila Krlova sestra Lina s svojim možem, trgovcem Miheličem. On je čisto navadna prikazen, domišljav na svojo trgovsko izkušnost in na šaržo rezervnega častnika. — Lina pa je divna ženska. Čudim se, kako se je mogla ženska s takim krasnim temperamentom, polna življenja in mladostnega hrepenenja, prikleniti na rojenega filistra. Ona ni kakršna krasotica, zlasti njeni lasje imajo nelep sivkasto-rumeno barvo; a kadar me je zadel iz njenih modrih, napol zastrtih oči sentimentalni pogled, vztrepetalo mi je telo, kakor bi se mi ovilo okrog prsi dvoje strastnih ženskih rok . . .

Krl je bil krasne volje. Že popoldne sva bila izpila par litrov piva; sedaj pa se je penil refoško v čašah, in praznila se je buteljka za buteljko . . . A kadar je bil Krl malo razigran, takrat se mu je razvezal jezik, in če je le mogel, je izprožil debato o tej ali oni svojih idej. Takrat je začel govoriti o novi trgovski zavezi, in skoro sta bila z Miheličem v najživahnejšem razgovoru.

Krlovka je šla pripravljat zajtrk za kosce, jaz pa sem priknal svoj stol k Lini ter ji začel dvoriti z vsem ognjem mladega zaljubljenca . . .

Pila sva bratovščino. Njena lica so postala rdeča in vroča, da si jih je morala z dlanjo hladiti . . . Jaz pa sem objemal njeno roko pod ramenom in jo pritiskal k sebi, kakor bi še nikdar ne bil čutil pod prsti toplosti ženske. Pripovedovala sva si dovtipne anekdote s sumljivimi pointami in smejala se šumno.

Od onih dveh se je sedaj pa sedaj kdo ozrl k nama in se nasmehnil s pogledom, ki je pričal, da so njegove misli devet milj od naju . . .

Lina se je nagnila k meni ter mi šepnila:

»Poglej, Viljem, moj Jurček se drži, kakor bi se kdo žogal po njegovem obrazu.«

In zasmejala se je tako krčevito, da je komaj zopet ujela sapo. Jaz pa sem citiral Zupančičeve verze:

»Kapitan je barko vodil
sredi sivega morja . . .«

In ona je nadaljevala:

»Kapitana za nos vodila
mlada njegova gospa
kraj morja.«

S stolovega naslonila je zdrknila njena pelerina. Pobral sem jo ter jo vrgel na mizo, da je zamahnila proti luči. Plamen je zavahljal, vztrepetal in ugasnil . . . Jaz pa sem Lino objel in jo poljubil.

Krl je imel takoj užigalke pri rokah . . . Ko je bilo zopet svetlo, je slonela Lina na mizi, glavo na lakteh, in pleča so se ji stresala od smeha. Mihelič je zmajeval z glavo in se čudil:

»Lina, ali si pijana, ali kaj ti je? Za božjo voljo!«

Ona pa je nerazumljivo momljala:

»Kapitana za nos vodila . . .«

Takrat mi je žalost stisnila srce: »Kapitan, kapitan! . . . Ta kapitan sem jaz.« —

Krlovka se je vrnila v sobo.

»Ura bo takoj deset, Viljem . . . Ob polenajstih se vlak odpelje. Če misliš, odpravi se!«

Pri slovesu se ji je zdelo, da sva se tekom večera že toliko približala, da postaneva zopet lahko malo intimna. In ko me je poljubila, mi je oklenila roke okrog vratu in mi šepetala na uho nekaj tolažljivih besed . . . »Pa nobene neumnosti, Viljem! . . . Za božjo voljo, ne stori nikake neumnosti!«

A jaz sem bil ginjen. Oči so mi bile skoro solzne, in v srcu sem čutil težko bol . . . Naglo sem se poslovil od Miheliča in njegove žene, ki me je začudeno pogledala, ko sem ji podal roko kakor človeku, s katerim sem izpregovoril komaj par besed . . .

Krl me je spremil. Bil je toliko takten, da ni hotel videti moje jokavosti. Govoril je o najnavadnejših rečeh; jaz pa sem se oklepal njegove desnice in skoro do kolodvora nisem mogel ziniti besedice. A dvajset korakov pred postajo sem mu padel okrog vratu in zajokal.

On me je na lahno odrinil.

»Za Boga svetega, Viljem, ne bodi neumen!«

Jaz pa sem vzdihnil:

»Ah, prijatelj, lahko tebi! . . . Ali ti je bila že kdaj žena nezvesta?«

(Čudovito! Gospoda moja, jaz se smejem z vami!)

Moj svak je prasnil v gromovit smeh:

»Moja žena?! — Tista prepasana cula?! — Žakelj otrob s korzetom! . . . Krasno, dragec moj!«

IV.

Sedel sem v kupeju. Telo mi je bilo potno, in lica so mi gorela. Trepalnice so mi legle navzdol, dihal sem težko, naporno. Spomnil sem se, da bi lahko površnik slekel, ko bi se mi ljubilo.

Vlak se je premaknil. V kupé je stopil gologlav človek z rdečo brado in kratkimi, ulomljenimi nogami. Levico je tiščal v žepu in med prsti je takal goldinarje . . . Moral se je voziti že dolgo. Sedel je meni nasproti, kjer je ležal na klopi zmečkan havelok. Potegnili si je hlačnice malo više, puhnil sapo od sebe in si ovil zlato verižico okrog palca.

Vlak je dosegel svojo navadno hitrost in suval ter butal, odskakujoč od tirovih sklepov . . .

Nenadno sem se spomnil, da svojega sopotnika poznam. Pomaknil sem klobuk na teme in se dotaknil s prsti njegovega kolena.

»Pardon, gospod Križek! Skoro bi vas ne bil spoznal . . . Vi se peljete v Trst?«

Pa on me ni poznal.

»Vi me ne poznate? — Ah, seveda, seveda . . . samo mimogrede sva se videla. A jaz imam krasen spomin za obraze; o, to vam rečem . . . Včasih grem po ulici . . . Kaj ne, vam se zdi kmet podoben kmetu? Vsi so enaki . . . Jaz ga pa samo obrsnem s pogledom, in že ga imam v svoji kameri . . . O, krasen spomin!«

Konduktar je pogledal pri vratih.

Pomolil sem mu listek.

»Poglejte tukaj gospoda konduktarja! . . . On me ne pozna. Kako neki? — Jaz pa se ga spominjam . . . Čakajte! — Pred tremi meseci, gospod konduktar . . . Takrat ste se vozili med Zidanim mostom in Mariborom. O, gotovo! Mene ne vara spomin . . . Koli-

kokrat sem si že dejal: Prijatelj, ti bi moral biti portretist! Res, portretist, krasen portretist! . . Naslikal bi vas iz spomina . . . in pogodil, do pičice pogodil!«

Konduktar je odšel. Križek se je vljudno smehljajal.

»Ali vam ni vroče?« — Pokazal je na površnik. »Zakaj se ne slečete?«

»Ah, res, mislil sem že. Pa ne vem . . .«

V notranjem žepu sem obtipal v papir zavito steklenico. Strgal sem papir in jo odmašil.

»Oh, pogledjte, gospod Križek! Tako sestro imam jaz . . . zlata vredno sestro! . . . In kak izvrsten slivovec! Izvolite, gospod Križek! — Krasen slivovec, rečem vam! — Ali ni res izboren? — Vidite, takega se malo kuha po svetu!

Pil sem tudi jaz, in potem znova ponudil sosedu. Bil je v zadregi. Njegov pogled je bil bojazljiv, kakor bi se bal, da se mi zameri . . . In pil je.

Jaz se popolnoma dobro spominjam tega prizora; vsaka malenkost mi je ostala v spominu. In vendar sem bil pijan, čez mero pijan . . . Kako bi mi tudi drugače mogla priti ta ideja?

»Jaz ga okradem! O, le čakaj, ptiček! — Kako so zvenčali tolarčki! . . . V levem hlačnem žepu jih imaš, ptiček . . . Le čakaj!«

Videl sem njegovo vznemirjenost in njegove plašne poglede. O, revež, on se mi boji zameriti! — Srce mi je poskakovalo veselja. In niti predstavljal se mu nisem! Krasno! On me ne poznal!

»Ah, gospod Križek, vi ne veste, kak nesrečen človek sem jaz! Ko bi vi vedeli, ah! . . . Tudi kamen ima srce — in vam bi se smilil!«

Pa nenadoma sem zopet izpremenil svoj žalostni obraz. Pogledal sem ga silno skrivnostno in se nagnil k njemu. Desnico sem mu položil na ramo in začel šepetati:

»Jutri bodete že čitali v časnikih . . . Vi se bodete smejali. Boste videli! . . . Škandal, grozen škandal! In — dobro me pogledjte! Gospod Križek, vidite, s to-le roko . . . čef, čef . . . Haha, sredi trga!«

Vzravnaval sem se pokoncu. Po kupeju je zvenel moj prisiljeni smeh; Križek pa me je splašeno gledal in se nemirno premikal po klopi.

»Ali . . . Oprostite, gospod, jaz vas ne razumem . . . Ali ni morebiti malo presoparno tu notri?«

Jaz pa sem se še bučneje smejal, in ponudil sem mu vnovič steklenico.

»Pijte, gospod Križek! Pijte!« — dejal sem mu z milostnim glasom. »Vse še pride! O, le potrpite, vse še izveste!«

In pri sebi sem se smehljajal: »O, le čakaj ptiček! Vse boš še razumel! O . . . in tolarčki bodo zvenčali.«

On je pil. Pogledal sem ga pozorno in si dejal: »Še par takih požirkov, bratec . . . Ali ti ne lezejo oči že skupaj? O, le čakaj! Čisto omamljen boš . . . In potem . . .«

»Torej, gospod Križek, poslušajte! Vem, da vas bo zanimalo . . . O, jako prijeten dogodek! — Poglejte, moja žena je bila v P. na počitnicah . . . Jaz se nisem brigal zanjo. Naj dela, kar hoče! — Ali niste tudi vi teh misli, gospod Križek? Prosim vas, kdo bi si lase belil radi žene? — A danes zjutraj na vse zgodaj dobim pismo: Dragi! Tvoja žena počenja tu grozne neumnosti. Škandal je že silen . . . On se piše Repolusk. — Pozdravlja te tvoj Krl. — — Pismo ni bilo anonimno, gospod Križek. O, prosim vas, to ni nikak izmišljen roman! . . . Ali, zakaj ne pijete, gospod Križek? Za Boga svetega! Tak izvrsten slivovec — in vi ga ne pijete!«

»Ah, prosim vas, gospod . . . Jaz res nisem navajen toliko piti. Oprostite! Slivovec je res dober . . . Jaz sem vam hvaležen . . .«

»Nočete? — Pa pozneje.«

Napravil sem globok požirek . . . Ko sem odstavil, se mi je pcedilo par kapljic po telovniku. Zajel sem sape in ga svetlo pogledal.

»Taka pijačica! . . . Gospod Križek, jaz vas pomilujem . . . Toda poslušajte dalje! — Jaz dobim pismo . . . ga preberem . . . hm . . . Grem, sedem na vlak in se peljem v P. . . . Krl me je pričakoval. — Sedaj boste pa vendar malo pili, gospod Križek, ne?«

»Ah, oprostite, gospod! Vi se vendar preveč žrtvujete . . . Ali slivovec je res izvrsten . . . Torej vi ste prišli v P. . . . oprostite, gospod!«

Njegove oči so bile motne, in jezik se mu je že malo zapletal. Pil je dvakrat po vrsti. — Jaz sem se zadovoljno nasmehnil: »Dečko postaja radoveden . . . O, ptiček, le čakaj, skoro boš na limanicah!«

»No . . . midva s Krlom greva torej v trg — in sredi trga srečava veliko družbo. Moja žena je bila seveda zraven; ob njeni strani pa tisti slavni Repolusk . . . Pa, prosim vas, kaj mene briga tisti gospod Repolusk?! — Kako lepo ime ima, a? . . . Povejte mi, gospod Križek, kaj mu hočem? — On me ni varal . . . Ali ga naj umorim? . . . Odkril sem se ter se mu predstavil. — Moja žena je bila vsa zbegana . . . Obrnil sem se k njej in začel: Srčece moje zlato, kako se počutiš? Kako si morala koprneti za menoj te dolge,

dolge čase! Ti dušica! Ti ljubica! . . . Govoril sem sladko, a gledal sem jo grozno . . . In ona je trepetala — pa tudi jaz sem trepetal . . . In hipoma sem dvignil roko: Na, tu, tu . . . Tu imaš Repoluska . . .! Čef, čef . . . In rečem vam: sredi trga! . . . Vse polno ljudi! . . . Haha, gospod Križek! Lepa historija! Se vam ne zdi? . . . Pa zakaj ne pijete? Za božjo voljo, gospod Križek! Tak krasen slivovec! Znamenit slivovec!«

Vstal sem in mu silil steklenico pod nos. On pa se je branil. Z rokama me je rinil od sebe, a oči so mu skoro spale. Videl sem, da je imel več pijače v sebi nego jaz . . . Meni so se noge šibile. Zdelo se mi je, da mi bo v naslednji minuti slabo, in v prsih mi je razbijalo, kakor bi imel v tem hipu izvršiti zločin . . .

Mimo okna so bežale luči, vlak je začel drsati po tiru, in posamezni vzkliki so se slišali od zunaj . . . Krepak sunek . . . stali smo.

Jaz sem padel vznak na klop. V tistem trenutku sem bil trezen. Pogledal sem okrog sebe in se tiho nasmehnil. Čudil sem se sam sebi . . . Za Boga svetega! Kakšna neumnost! — Patent vzamem lahko nanjo! — Izpod klobuka sem poškilil h Križniku, ki je stal pri oknu, gugajoč se na nestalnih nogah. Roke je tiščal v žepih in s trebuhom se je zadeval ob okno.

»Vi se peljete še naprej, gospod Križek? — Tako, tako! — Na svidenje torej! . . . Oprostite mi, jaz sem bil malo siten . . . Pa saj veste . . .«

Podal mi je roko in zamomljal nekaj besed. Obraz mu je bil zabuhel in zaspan . . .

V.

Korakal sem s kolodvora proti domu. Noč je bila temna in hladna. Zavijal sem se v površnik in tupatam sem se nenadoma opotekal. Vsake tri korake se mi je hlepnilo . . .

Spomnil sem se nekega prizora:

Z ženo sva sedela pri kosilu. — To je bilo že pred leti, ko še nisva imela otrok. — Okno je bilo odprto na stežaj, in do tal segajoča zastora sta se napejnala in splahnevala. Med njima pa je padal v sobo velik trikotnik solnčne svetlobe, ki je s svojim ostrim koncem segal do srede mize. — Jaz sem sedel oknu nasproti, Irma meni na levo. Srebala sva juho . . . Nenadoma je legla na mizo senca. Na stolu menj nasproti je stala velika sivolisasta mačka, s prednjima nogama oprta na mizo. Dlaka se je bleščala na solncu, in brki so se svetili kakor pajčevina . . . Moja žena je iztegnila roko

in pogladila žival po glavi, jaz pa sem zacepetal z nogama . . . Frrr . . . Mačka je samo zamijavkala, in Irma jo je še enkrat po-božkala. Tedaj sem se naglo vzpel čez mizo, zagrabil mačko za kožo na hrbtu ter jo zabrusil skozi okno . . . Žena je prestrašeno zavpila in skočila k oknu. Pa tudi jaz sem se v tistem hipu preplašil.

»Ah, ubožica! Kako moreš biti tako neusmiljen?«

»Ali se ji je kaj zgodilo?«

»Padla je na noge in tekla dalje.« —

Spomnil sem se tega prizora in se nasmehnil: »Vrzi ženo skozi vrata! . . . Pobere se, obrne in ti pokaže jezik.«

Po stopnicah sem si svetil z užigalkami. Na vrhu sem se izpod-taknil in spekel v prst. Moje misli so bile pri Irmi. Obliznil sem si opekline in za trenotek postal . . .

»To bi bila ura! . . . Ona spi . . . jaz se po prstih prikradem k postelji . . . Zk, zk . . . Niti gagnila ne bi . . .«

Prižgal sem novo užigalko in šel glasnih korakov v spalnico. Plamenček je slabo razsvetil sobo in v naslednjem trenutku ugasnil . . . V prsih me je nekaj zbolelo. Zdelo se mi je, da nisem videl žene na postelji.

Naglo stopim k mizi in prižgem svečo . . . Res, žene ni bilo. Postelja je bila nedotaknjena, in žene nikjer.

Mrzel pot mi je stopil na čelo. Imel sem občutek, kakor da sem se ravnokar pred velikim zborom smrtno blamiral . . .

Hitim v otroško sobo . . . Tudi otrok nikjer.

V kuhinji sem slišal deklo. Hotel sem jo poklicati in izprašati; pa kri mi je buhnila v obraz, in čutil sem, da me je sram pred njo. Kakor omamljen sem taval v jedilnico in odprl bufet . . . Poiskal sem steklenico brinovca in pil . . .

*

Drugo jutro sem se oblečen zbudil na postelji. Počutil sem se grozno slabo, in glava me je bolela.

Dekla je pogledala pri vratih, in poklical sem jo v sobo . . . Povedala mi je, da je šla Irma z otroki k svoji sestri, gospe Moravčevi . . .

Popoldne sem jo poiskal in pregovoril, da se je vrnila k meni.

† Giuseppe Verdi.

Poroča dr. Vladimir Foerster.

noči od 27. na 28. januarja 1901 je umrl Verdi v Milanu, star 87 let. Izgubil je v njem laški narod mojstra, kateremu je bil od početka svojega skladateljskega delovanja do zadnjega časa srčno vdan. S kraljevskimi častmi je sedaj spremil narod obožavanega svojega mojstra k zadnjemu počitku.

Dramatiški skladatelj je bil Verdi, opera mu je bila torišče, kateremu je posvetil svoje talente. V starosti 26 let — rodil se je 10. oktobra 1813. l. v vasi Roncole blizu Busseta kot sin krčmarja — je ustvaril l. 1839. svojo prvo melodramsko opero »Oberto, conte di Sto. Bonifazio«. Sledila je naslednjega leta komična opera »Un giorno di regno«. Vendar je našel Verdi prvi uspeh šele z opero »Nabucco«, komponovano l. 1842. Daljne Verdijeve opere se vrste, kakor sledi: I Lombardi alla prima crociata (1843), Ernani (1844), I due Foscari (1844), Giovanna d' Arco (1845), Alzira (1845), Attila (1846), Macbeth (1847), Jerusalem (1847), Il corsaro (1848), La battaglia di Legnano (1849), Luisa Miller (1849), Stiffelio (1850), Rigoletto (1851), Il trovatore (1853), La traviata (1853), I vespri siciliani (1855), Simon Boccanegra (1857), Aroldo (1857), Un ballo in maschera (1859), La forza del destino (1862), Macbeth (na novo predelana (1865), Don Carlos (1867), Aida (1872), Otello (1887) in Falstaff (1893).

Razen oper je zložil Verdi leta 1875. rekviem Manzoniu v spomin, kvartet za godala, Pater Noster za zbor in soli, Ave Maria za sopran s spremljujočim kvartetom, šest romanc, nekaj pesmi in zadnja leta štiri cerkvene zборе.

Ernani, Rigoletto, Trovatore, Traviata, Un ballo in maschera prodrli so daleč v svet in vzdržali so se do danes na repertoarju opernih gledališč¹⁾ kot opere, ki ostanejo učinkljive spričo temperamenta in življenja polne svoje muzike. Že danes niso moderne, in novodobni, po duhu Wagnerjevih principov razvajeni estetik bi

¹⁾ V našem slovenskem gledišču v Ljubljani so se pevale dosedaj naslednje opere Verdijeve: »Ernani«, »Rigoletto«, »Trovatore«, »Traviata«, »Un ballo in maschera« in »Aida«.

bil hitro pripravljen, obsoditi v naglem predsodku te trivialno zabarvane umotvore, da ni v njih znamenitih, tako lahko se vzpenjajočih arij, polnih blestečega sijaja, krepkih ensamblov, grandioznih finalov, fulminantno vplivajočih rebeličnih strett, ki izsiljujejo zmagonosno priznanje in ki strmoglavijo vsak teoretični predsodek v nič. Elementarna je bila moč, iz katere so priklile Verdiju melodije. močna dosti, da ne da usahniti njih svežosti. Ostane zato Verdi učinkljiv še danes in vzdrži se i v daljni bodočnosti z operami, kakor so »Trubadur«, »Traviata« ali »Rigoletto«, na površju svetovnega ugleda. Operam tem se bo priznavala glasbena vrednost, naj bi se jim prav očitali brutalnost in mestoma primitivna koncepcija.

V laškem narodu je Verdijeva glasba naravnost ponarodnela, narod italijanski proglasil je Verdijeve melodije za svoje. Bil je pač Verdi Lahom še daleko več, nego je postal ostalemu svetu. Svojemu narodu ni bil Verdi le glasbenik, bil mu je marveč kot skladatelj i sobojevnik v pretekli a danes ne še pozabljeni dobi. Predstaviti si moramo ovzdušje, v katerem je nastopal mladi Verdi, in ozreti se je nam po znamenitosti, kakršne je bila za razvoj laške zgodovine doba, v kateri je pričel Verdi skladati. V dobi tej se je izvršil temeljni preobrat v državni ustavi Italije. Polno bojev in vojskovanja znači to dobo ono od navdušenja razvneto teženje po samostojnosti naroda in pa upor proti razkosanosti, v kateri se je nahajala Italija sredi 19. stoletja, ko so vladali v njenih posameznih teritorijih razni vojvode, kralji in vladarji. Upor je končal zmagoslavno, dognal je l. 1861. samostojno, v vseh svojih delih zedinjeno kraljestvo italijansko.

V tej »Sturm und Drang« periodi laškega naroda je pričel mladi Verdi delovati. Čutil in mislil je Verdi združen z ljudstvom, razvneli so i njega ko ves narod isti ideali po zedinjenju osvobojene Italije. In podkrepil je Verdi burno stremljenje, neteč ljudstvo z bogatostjo svojih temperamentnih, ritmično energičnih, mogočnih in vzletnih glasbenih misli. Ne le zbori, da, že sama pasaža v ariji, podprta po domorodni besedi, je razvnela razburjeno misel ljudstva v prave orkane navdušenja. V letih 1846. in 1849. je bil Verdi Italijanom glasnik osvobojenja, bil jim je ko Mesija, šireč evangelij o osvobojenju domovine. Verdijeva glasba je bila instinktivni izraz mišljenja in čutenja takratne Italije, v svoji genialnosti je znal Verdi ugoditi čutom svojih rojakov, znal je kar najumljiveje in demokratski ugglasbiti splošno razpoloženje svoje dobe. Markí Gino Manaldi nazivlje Verdija glasbenega mojstra italske revolucije.

Bistvo in posebnost Verdijeve glasbe postaneta nam s tem umljivejša, odseva iz nje mrzlično razvneto razpoloženje italskega, po svobodi težečega naroda. V svojih frazah se je povzpел Verdi k patosu ljudskega tribuna, retorski je v svojih melodijah, v njih trganih, punktiranih ritmih, v njih ostrih akcentih in pompeznost ljubi v instrumentaciji, da vpliva tem bolj na široke mase ljudstva.

Ni pa obstal Verdi, dospevši na vrhunec popularnosti, jel se je marveč čim pozneje tem bolj uglabljati v svojo umetnost in intenziven študij je posvetil ravno v višji starosti pridobitvam svojih vrstnikov-glasbenikov. Razvijal se je Verdi vedno krepkeje. Prislonil se je na Meyerbeerja in akceptiral je principe Wagnerjevega glasbenega naziranja. In če je bil preje nacionalen skladatelj, povzpел se je v poznejši dobi na višek mojstra-umetnika, enakovrednega drugim zastopnikom svetovne glasbe. Ublažil si je temperament potom neumornega lastnega vzgajanja, strast ognja se je polegla in širi le še plemenito rodilno toploto. V takem stadiju poznejšega razvoja je ustvaril Verdi krsano »Aido«, mogočnega »Otella« in končno modro razposajenega »Falstaffa«. Živel je Verdi naprednjaški in korakal je v neomahljivi kreposti vedno z dobo naprej v vrsti najmlajših, ki jim je postal s tem ljub tovariš in občudovan, vedno mladi vzor.

Šele zadnja leta je odpočival, ustvarivši kot zadnje delo »Štiri cerkvene zборе«. Mila mu je bila usoda, dokončati je smel življenja svojega poklic in na večer svojega življenja mogel se je ozirati nazaj na nepregledno vrsto velikih uspehov. Blagoslovljeno je bilo njegovo delovanje, obrodilo je bogato žetev. Ni pozabil pri tem svojih tovarišev, zgradil je njim, ki onemorejo v ubožnosti, v Milanu starostni azil, ki oskrbi 100 muzikov (60 moških, 40 ženskih). V oporoki svoji dotiral je ta svoj azil z volilom dveh milijonov frankov.

† Arnold Böcklin.

Očrtal dr. Miljutin Zarnik.

koro ob istem času, ko je s pozorišča izginil Giuseppe Verdi, umrl je Arnold Böcklin.¹⁾

Stališče Böcklinovo v svetovni kulturi danes še ni končno dognano; preblizu smo mu še. Vendar pa je starec še doživel srečo, da ga je, dasi že utrujenega po letih, po bridkih letih zasmehovanja in preziranja, spoznal svet kot enega vodilnih umetniških genijev svojega stoletja. To zadoščenje sta mu dala v prvi vrsti germanski, pa tudi zapadno-slovanski svet. Njegovi nemški rojaki ga že danes časte kot višje bitje. Blagor narodu! — Francozom je skoro docela tuj; malo jih je, ki ga poznajo, še manj, kojim je moška, nerafinirana duša Böcklinova razumljiva. Kot kuriozum bodi še omenjeno, da ga genialni ruski kmet Lev Tolstoj, odvrnjen od vsega, kar pomeni Evropo, ceni — med dekadente! Ta krepka renesančna umetnost mu je propadanje! Pa kaj je danes anahoretu Tolstemu umetnost sploh?

Böcklin se je porodil leta 1827. v švicarsko-prozaičnem Baslu. Oče mu je bil trgovec. Legenda pravi, da se je Arnold prvokrat naslajal na vrednotah barv, ko je nekoč v očetovi tovarni prešteval turške čepice. Leta 1846. ga najdemo v Düsseldorfu; od tod gre v Bruselj in Antwerpe, kjer po galerijah kopira stare Nizozemce. Ko je poprodal nekaj teh stvari, napotil se je v Pariz, ondi zahajal v Louvre ter doživel leta 1848. dneve junijske revolucije. Potem je doma odslužil vojaščino. Triindvajset let star gre v Rim, stopi v dotiko z Anzelmom Feuerbachom ter se leta 1853. poroči v največji revščini — med tem ko ga kritika zasmehuje in mu kolegi s slabimi izkušnjami svetujejo, naj vendar slika drugače — s krasno, toda čisto ubožno Trasteverinko. Preje že je bil svoje baselske filistre grozno razjezil s tem, da je bil nekaj časa doma zaročen z neko služkinjo. Njegova italijanska soproga mu je postala izvrstna, pa tudi zelo ljubosumna žena; baje mu ni dopuščala uporabe ženskih modelov. »Meine Bilder schreien nach Modellen« je nekoč tožil poslušni mojster. In res najdemo semtertja kako zarisbo na njegovih slikah. Zato se pa tudi marsikateri akademični rokodelec čuti nad Böcklinom.

¹⁾ Igovarjaj: Böcklin, ne Böcklín, kakor se dostikrat sliši.

Drugo leto po oženitvi je naslikal dekorativne podobe za hišo konzula Wedekinda v Hanovru. Naročnik mu jih je vrnil, češ, da so bizarne. Leta 1856. se je Böcklin preselil v Monakovo. Ondi mu je kraljeva pinakoteka odkupila sliko »Pan v bičevju«. Bog vse govedine sedi sredi močvirja med ločjem. Poletno solnce prosvita med bilkami in napravlja po Panovem hrbtu in po tleh svetle lise. Od tega dne je bil za jato tistih, ki najrajši vsakega duha, od Aleksandra Velikega pa do danes, odpravijo s »karakteristično« besedo, Böcklin mož, ki zna »tako lepo solnce malati«. Zato so se pa toliko bolj zagnali vanj, ko so videli, da se ni uklonil tej komodni klasifikaciji, ampak da je to bila le čisto postranska stvar enega umotvora.

V teh slabih razmerah ga je seznanil Pavel Heyse z baronom, pozneje grofom Schackom, pesnikom in ljubiteljem umetnosti. Ta je v teku dvajsetih let nakupil mnogo Böcklinovih najlepših del, in nihče, ki pride v Monakovo, ne zamudi posetiti Schackove galerije, ki je sedaj last nemškega cesarja. Leta 1858. poklican je bil po posredovanju Lenbacha in Begasa na umetnostno šolo weimarsko. Razume se, da umetniku Böcklinu ni moglo prijati poučevanje slikarske abecede. Komaj dve leti je ostal v Weimarju. Vleklo ga je nazaj v pravo domovino njegove muze, v Italijo. Ondi je bival potem do leta 1866. Tedaj pa, že drugače ocenjevan in priznavan, prišel je domov v Basel, kjer je dovršil freske v stopnišču muzeja. Tudi mojstra kiparja se je izkazal. Izklesal je namreč ob vhodu muzeja več skremženih dekorativnih obličij, v kojih spozna domačin, ki jih natančno pogleda, krasne karikature nekaterih tedanjih mestnih očetov. Tako se je humor genijev maščeval nad svojimi dolgoletnimi zabavljači.

Vendar ga je pa del cehovske kritike preganjal še nekaj let. Celo grof Schack se mu je sčasoma odtujil; deloma pač tudi ni bil tako bogat, kakor se je tedaj obče mislilo. Samo edin mož je Böcklinu ostal vseskozi zvest ter delal zanj propagando, pa tudi reklamo zase. Namreč berlinski trgovec z umetninami Fritz Gurlitt, brat umetnoslovca profesorja Kornelija Gurlitta. Ta je vedno kupoval, vedno razstavljal Böcklinove stvari ter tudi za časopise oskrboval potrebna opozarjanja. Delal je po nekoliko kot omikanec iz dobrega prepričanja, po nekoliko pa kot trgovec iz špekulacije, češ, mož bo že še prodril, in cene bodo hkratu vrtoglavo poskočile. Imel je prav. Toda umrl je, in ni mi znano, je li še doživel Böcklinovo glorifikacijo ob njegovi sedemdesetletnici. Tedaj je rojstno mesto Basel poplačalo vso moralno krivdo starih let s tem, da je

iz vseh vetrov sveta zbralo večino del svojega proslavljenega sinu ter jih združilo v jubilejsko razstavo. Prvikrat, in menda zadnjikrat, je bilo tedaj na enem mestu zbrano življenjsko delo Arnolda Böcklina! Hvaležno ljudstvo je romalo skupaj iz cele Evrope in iz Amerike ter navdušeno klečalo pred to umetnostjo.

Nje stvarnik pa, ki je od leta 1886. živel v Zürichu, naselil se je bil 1892. leta zopet v ljubljeni Italiji. Lahek mrtvoud ga je bil opominjal. Tedaj je Böcklinu gotovo stopil pred dušo njegov lastni portret, predstavljajoč ga še kot lepega moža s polno brado, ki je hkratu jenjal mešati barve na paleti ter oprezno sluša nekam v daljavo. Za hrbtom pa mu ždi smrt ter goslim z eno samo struno izvablja tihotno mrtvaško pesem. V Italiji je kmalu okreval, ali njegova dela po bolezni dolgo časa niso dosegala prejšnjih. Videl sem jih nekaj v monakovski secesiji leta 1894. »Böcklin se stara« so razočarano zmajevali z glavami umetniki, obiskujoči razstavo. Pač se je zopet tudi duševno okrepil, a njegovi umotvori so postali otožnejši. »Povratek« je nazval sliko z utrujenim možem, ki sedi ob robu ribnjaka, zroč tja na zdavnaj odtujeno mu rojstno hišo. Najveselejša epizoda po bolezni je bila za Böcklina pač njegova popolna rehabilitacija ob 70letnici. Tedaj so mu slavo zatrobili vsi nemški, pa tudi nenemški časopisi; »Leipziger illustr. Zeitung« in za njo drugi listi so prinesli posebno Böcklinovo številko. Že par let popreje pa je bil ustanovljen vprav aristokratski umetniški list, kojega so Böcklinu na čast krstili »Pan«. Torej vnanje slave zadosti. A bila je le posledica notranje zmage nad duhovi, kojo si je že preje sila genijeva dosledno, dasi počasi priborila.

Zadnji čas pred smrtjo je Böcklinu zagrenila neka krvava ljubavna tragedija, katero je uprizoril njegov talentirani 19letni sin.

Dne 16. januarja letos pa je starček za vedno zastrl svoji sinjeh jasni oči, s katerima je s fiesolske rebri tolikokrat ljubeče objemal florentinsko ravan, tako prekrasno, kakor da bi bil ljubi Bog ob stvarjenju njega vprašal za svet.

* * *

Kaj je na Böcklinovi umetnosti večnega? Temu vprašanju odgovorimo najlaglje, ako porečemo, da je Böcklin svojo dušo, veliko, kakor je bila velika duša Homerjeva in Beethovnova, znal brez ostanka izlivati v svoja dela. On ni le velik slikar, on je umetnik velikan v univerzalnem pomenu. Pred

vsem je njegov pesniški čut za naravo to, kar ga dela prvega pokrajinarja prošlega stoletja. Dasi oboževatelj Italije, ni nikdar časa tratil s takozvano turistovsko naravo; ni slikal napoljskih zalivov z obligatnimi solnčnini zahodi in drugih podobnih učinkov za široko maso. Ljubil je naravo v njenem notranjem življenju; temo med cipresami, bele breze, štrleče, z bršljanom porasle čeri, opolzko skalo, ob kojem se morske vode razčesujejo v blesteče pene, pozabljene paganske oltarje z žuborečimi studenci. Gledal pa tudi v samoti ni mrtve narave; kot pravemu Helenu mu je bila vsaka trohica le del vesoljnega življenja. Bil je panteist v najlepšem pomenu besede. Pri vsakem izprehodu se je čutil obdanega od driad, favnov in drugih posebljenj narave; doživljal je mitologijo, ne grške, ampak čisto svojo. Njegovi rojaki ga tudi radi nazivljejo »als den deutschesten Künstler«, in sicer zaradi njegovega intimnega čuta za bajnost predmetov, ono bajnost, ki mu je rodila kot prednika Morica pl. Schwinda, pesnika - slikarja nemške pravljice. Germanska pravljica in nje čar pa sta v tesni zvezi s slovanskim čutom za te stvari, in lahko rečemo, da so si na tem duševnem polju Germani in Slovani zelo slični. Zato pa sega Böcklinova umetnost tudi nam do srca, med tem ko so Romani v tem pogledu neplodoviti in bolj na zunaj živeči.

Pri Böcklinu se vrši vse popolnoma organsko, pesniško-organsko. Vzemimo, on koraka skozi meglen prepad v Švici; v globočini ob desni mu bobni hudournik, ob levi se dviga navpična stena, ob koji se vlačijo oblaki — — — samota povsodi. Semtertja bijejo curki tankih slapov po kamenju nizdolu. Kar se sproži ob skalni duplini nad potnikovo glavo kamenček ter se mu potrklja pred noge. Zdi se, kakor bi se iz temne votline hotelo priplaziti nekaj neznanega. — Domov prišedši, naslika Böcklin temen prepad; iz skalne dupline nad cesto pa se vali velikanski zmaj, ki poželjivo izteguje svoj dolgi kačji vrat za potniki, ki zadaj v mrzlični grozi pretepaajo tovarno živino, da se pravočasno otmo strašne pogube. Slika visi v Schackovi galeriji ter je krasna pesem o strahoti in prokletstvu j temnega brezna.

Gaj s častitljivimi stoletnimi drevesi se Böcklinu izpremeni v svet gaj; starodavni duhovniki prihajajo vrstoma k oltarju. — Poleg razdrte hiše, nad kojoj vise jesenski oblaki, zašumi v vetru suho listje. Böcklinu se zdi, da jaše črnoogrjnena smrt na vrancu v deželo.

Večina njegovih del pa je grandiozno - vesele, lahko rečemo homerske vsebine. Kentavri, ki so se stepili in se neusmiljeno grizejo,

brcajo ter s skalami ubivajo, so predmet enemu njegovih del. Ali pa naslika Pana, ki je sredi soparne Kampanje z nepričakovanim brlzigom do smrti prestrašil dremajočega pastirja ter se za bežečim od srca reži. Skozi tihoten gozd, kjer mah udušuje vsako stopinjo, mu coklja apokaliptičen samorog, žival velikanski kozji podobna, z rogom na temenu, na hrbtu pa noseč neko nadčloveško devico. »Das Schweigen im Walde« so drugi nazvali to krasno delo; Böcklin pa je v svoji fantaziji prikazen nekoč zares videl.

Morje v svojem miru, morje v razburjenosti sta mu tako domača, kakor da bi bil sam Poseidon. Njegovi tritoni, morske deklice in kače, povodni kentavri presegajo vse, kar je na tem polju dosedaj bilo fabuliranega. Sploh so njegova bitja, dasi nastala v fantaziji, tako — rekel bi darwinski — naravna, v svoji okolici tako prepričevalna, da se človek skoro čudi, da jih še nikdar v samoti ni srečal. Böcklinovi tritoni na primer niso ljudje s plavutastimi nogami; vidi se jim, da bi na suhem kmalu poginili. O njegovih kentavrih je neki kritik čisto prav rekel: »Jeder Zoll ein Pferd«.

Poleg takih prizorov ljubi Böcklin gradu podobno klasično vilo ob morju; slikal jo je večkrat, vselej ob vihnem morju; drevesa se uklanjajo, in ob bregu toguje grajska dama. Majhen otok nasproti Krfa, imenovan Mišji otok, ga je navdahnil k velekrasnemu delu »Otok umrlih«.

Böcklin na mnogih slikah opeva solnčne livade z bujnim pomladnim cvetjem. To slednje včasih spominja na Florentince XIV. veka, katere je Böcklin gotovo dobro poznal in cenil. Slika tudi poljane zveličancev, idealne kraje, kjer se krasne device, kentavri labodi ob ljubkih jezerih vesele svoje brezskrbnosti.

Ker je pa umetnik eden tistih, katerim se vse posreči, kar hočejo, je Böcklin tudi portretiral, dasi malo. O eni taki sliki sem že zgoraj govoril. Druga, ki je nastala v züriškem času, nam kaže Böcklina kakor kakega Rembrandta, z levico ob boku, v desnici pa s polno čašo. Tedaj je v prijateljskem krogu doživljal dokaj srečnih ur.

Kar se tiče Böcklinovih barv, bile so prve vzrok, da sta mu ljudstvo in kritika nasprotovala. V času, ko ni bilo »nobel«, drugače slikati nego sivo in rjavo, drznil se je Böcklin pomoči elementu slikarske umetnosti, barvi, do njenih nekdanjih pravic. Njegova rdeča je prava fanfara, zelenje živo zeleno, njegove vode vzbujajo po svoji sinji prozornosti in belih penah takorekoč poželenje po

hladni studenčnici. Böcklin ne pripada nobeni šoli. Najmodernejši in klasik obenem, hodi ves čas svojo pot, ustvarja iz svoje duše, s svojo tehniko, tako priprosto, da človek nikdar ne zapazi velikanškega strokovnjaško-slikarskega znanja. Podloga vsega mu je pokrajina; on je prvi epik XIX. stoletja. Figuralno, kakor že rečeno, mu je del narave, nikdar štafaža, kakor pri takozvani heroični pokrajini. Njegova živa bitja so posebljena narava, narava sama — kakor pri Homerju. Glede risbe me je osupnilo, da sem našel na pompejanski freski favna, na neki nedavno v Boscoreale izkopani steni pa žensko podobo, koji sliki glede linearnega čuta živo spominjata na Böcklina. Deloma iz tega italisko-stilističnega čuta se razlagajo tudi takozvane zarisbe Böcklinove.

Še ene lastnosti Böcklinovih del se moramo spomniti, namreč globokega glasbenega čuta, ki ga vzbujajo. Dasi njegovo paleto primerjajo Wagnerjevemu orkestru, more se notranja sila njegovih del izraziti le z enim imenom: Beethoven. Elementarnost tega velikana tiči tudi v Böcklinu. Da, eno njegovih del »V i granju valov«, je naravnost slikarsko izraženi scherzo IX. simfonije.

Böcklin pomeni celo kulturo. Dasi nedosegljivemu, obenem romantiku in realistu, kakor je bil Shakespeare; mogočnemu v barvi in v poeziji, v humorju in resnobi, vzrastla mu je nebrojna šola ne le posnemalcev, ampak tudi prav resnih, velikih umetnikov, kateri bi bili brez njega mogli kreniti le po drugačnih potih. Imenovan bodi le Stuck, ta moderni kentaver, tudi Thoma deloma, ter Frenz; med Čehi pa Urban in Knüpfer. Ravno tako pa se kaže Böcklinov vpliv v drugih umetnostih. Najboljše delo novejše nemške dramatike, Gerharta Hauptmanna »pogreznjeni zvon«, je v mnogih ozirih »böcklinska« komedija. Povodni mož (Nickelmann) in gozdni škrat ter vsa bajna poezija tega krasnega umotvora so sad böcklinskega naziranja.

Genialni Arnold je legel v grob. Italijan Cifariello mu je izklesal poprsje, predstavljajoče ga nam skoro kot olimpskega Zena. Poznim rodovom pa ostane milejši tako, kakor se je samega naslikal: s polno čašo v roki ter z večno umetnostjo v duši.

Ljudske univerze.

Spisal A. Aškerc.

Umetnost na ulico, umetnost ljudstvu! Umetnost se demokratizuj! Take devize si je zapisala moderna umetniška struja na svojo zastavo. Nasledki teh deviz se že opažajo. Obrt se trudi, da bi dala svojim izdelkom kolikor mogoče umetniško lice. Umetnost hoče v plemenitem pomenu besede postati praktična. Ali ni tudi moderni plakat, umetniško v pestrih barvah izvedena afiša naravna posledica »demokratizovane« umetnosti? Primerite slavnega češkega slikarja umetniških plakatov, Alfonza Mucho! . . .

Nekaj podobnega kakor z umetnostjo se dogaja v novejšem času tudi z znanostjo. Ne samo da se dandanes učenost ne zapira več izključno v debele foliante, ampak se popularizuje v brezštevilnih časopisih in časnikih pri vseh civilizovanih narodih, znanstveniki stopajo v novejšem času s svojih vzvišenih kateder kaj radi doli med ljudstvo. Ne samo svojim imatrikuliranim dijakom predavajo dandanes učenjaki svoje strokovne nauke, ampak pred pisano mešane, iz vseh stanov zbrane množice stopajo ti možje ter skušajo v preprosti, lahko razumljivi besedi razodevati skrivnosti moderne svobodomiselnosti, ki ima samo eden smoter — iskanje resnice in samo jeden namen — olepšati življenje človeško . . .

»Na ulico, med ljudstvo z znanostjo!« — to je tudi deviza naše dobe; tudi znanost se polagoma demokratizuje.

O tem pričajo takozvane ljudske univerze. Profesorji visokih šol, vseučilišč, tehnik in akademij, gimnazij in realk prirejajo javna predavanja za najširše sloje prebivalstva. Taka javna predavanja se vrše v novejšem času redno po Danskem, Švedskem in Norveškem, na Nemškem, Francoskem, Angleškem, na Ruskem in tudi v Avstriji. Največ takšnih »ljudskih univerz« utegne biti na Danskem; Kopenhagen prednjači v tem oziru. V Parizu, v Berlinu, v Londonu, v Monakovem, v Zürichu in Genevi, potem Kristijaniji in v Stockholmu, v Peterburgu, v Moskvi, v Kijevu in pri nas v Pragi, na Dunaju¹⁾ in v Gradcu prirejajo vseučiliški profesorji redna

¹⁾ Na Dunaju se vrše ljudska predavanja že več let. Preteklega meseca pa so izdali in podpisali nekateri vseučiliški profesorji, ugledni meščani, voditelji delavskih izobraževalnih društev, umetniki in pisatelji v dunajskih listih —

ljudska predavanja iz vseh strok človeškega znanja. Med predavatelji so možje evropskega imena. Te »ljudske univerze« so v pravem pomenu svobodne, kakor je svobodna znanost sama in so svobodni njeni nauki. Po nekaterih mestih treba plačati majhno vstopnino, ponekod je vstop k predavanjem brezplačen. »Ljudske univerze« odpirajo svoja vrata navadno ob večerih, da se morejo pouka udeležiti tudi delavci, ki so povsod najmarljivejši obiskovalci ljudskih univerz. V dunajskih listih čitamo večkrat obširna poročila o delovanju takmošnje »ljudske univerze«. Seveda imata pristop oba spola, in v najnovejšem času tvorijo baš ženske velik del poslušateljstva. Nereditkokrat se dogodi, da nastopajo kot prepodavateljice tudi dame, zlasti v Ameriki.

Veselo znamenje napredka je to, da so ljudske univerze tudi med Slovani priljubljene.

Pred kratkim je bila prinesla praška revija »Naše Doba« daljše poročilo o češki ljudski univerzi. Na Ruskem so javna predavanja, čeprav bi človek mislil, da se svobodni besedi delajo tam morebiti kake ovire, po velikih vseučiliških mestih nekaj navadnega. Kdor čita ruske revije: *Русская Мысль*, *Вѣстникъ Европы* in druge, vidi čisto, da je ta ali oni članek plod kakega javnega predavanja. Prav radi predavajo Rusi o novih literarnih prikaznih, o novih, znamenitih pisateljih. V najnovejšem času je bilo na Ruskem n. pr. več predavanj — publiščnih lekcij — o novelistu Maksimu Gorkem.

Slovenci smo žal tudi glede takšnih javnih predavanj daleč zaostali za drugimi kulturnimi narodi.

Državne svoje univerze nimamo, saj nimamo še niti slovenskih srednjih šol! Imamo pa vendar po naših nemških in nemško-slovenskih gimnazijah, realkah in po nekaterih drugih šolah nekaj slovenskih mož, ki bi bili zmožni stopiti včasih med ljudstvo ter mu predavati v poljudni besedi iz te ali one stroke. Takšna predavanja

kakor n. pr. v »Neue fr. Presse« — znamenit poziv, da naj bi se za javna ljudska predavanja, ki so jih prirejala doslej razna delavska društva, ljudsko izobraževalno društvo, centralna ljudska knjižnica in vseučilišče, zgradil po vzoru francoske »université populaire« ali angleškega »poebles palace« skupni »ljudski dom« ali »ljudska univerza«. V tej ljudski palači naj bi se vse ljudsko izobraževanje koncentrovalo in vršilo po nekem sistemu. V tej ljudski palači bodo dvorane za knjižnico, čitalnico, za glasbene produkcije in za javna predavanja, h katerim bode imel pristop vsak delavec in si bo mogel vsakdo svojo izobrazbo izpopolnjevati. Predavanja bodo vodili navadno vseučiliški profesorji. Ustanovni shod za ljudsko univerzo se je vršil 24. februarja, na katerem se je sprejel predlog, da se sezida v najkrajšem času imenovana ljudska univerza.

so se že vršila tu in tam v raznih društvih in klubih, pa tudi pred širšim občinstvom v Ljubljani in drugod po Slovenskem. V novejšem času so predavali menda največ nekateri slovenski zdravniki. Tako n. pr. lani in predlanskim g. dr. Robida v »Mestnem domu« ter g. dr. Gregorič v »Učiteljskem društvu«.

Imamo pa v mislih redna predavanja, po nekakem programu in v gotovem ciklu. To je šele takozvana moderna »ljudska univerza«. Ali jo dobimo kdaj v Ljubljani? Nemogoča ni; ali če hočemo kulturno napredovati, treba bo misliti na takšna redna javna predavanja. Duševnega kapitala je dovolj, in dovolj je tudi takih mož v Ljubljani, ki bi znali spraviti duševni kapital med naše ljudstvo, ki je ukaželjno, pouka potrebno, ki pa ima tudi pravico, da dobi pouka. Kdor se je že kdaj udeležil javnih predavanj, ki jih prirejajo v Ljubljani slovenski socialisti, ta ve, kako rado posluša ljudstvo živo besedo in kako hvaležno je govorniku. Čitamo in slišimo, da so tudi predavanja v tukajšnjem »Katoliškem domu« vselej dobro obiskana. Čeprav utegnejo biti ta predavanja seveda precej politično-strankarsko pobarvana in torej ne dovolj znanstveno objektivna, no, ipak prinaša jedro takih predavanj ljudstvu več koristi nego škode. —

Ali ne bi bil že čas, da začno tudi naši napredni in svobodomiselnih izobraženi možje češče stopati med ljudstvo? Ali ne bi mogli, recimo, naši gospodje profesorji, juristi in zdravniki otvoriti v Ljubljani še letos nekake majhne »ljudske univerze« s tem, da bi začeli javno predavati o svojih strokah ali iz svojih strok?

»Narodni dom« in »Mestni dom« imata tako krasne dvorane, ki so kakor nalašč ustvarjene za javna predavanja! —

»Panem et circenses!« je zahtevalo svoje čase rimsko ljudstvo. Če se mu je dajalo to dvoje, bilo je zadovoljno. Dandanes so drugi časi!

Panem — da! Ali poleg »circenses« potrebuje današnje ljudstvo še več! Same zabave, veselice in maškarade ne izpolnjujejo današnje kulturne naloge. Politike imamo dovolj. Ljudstvo želi boljše duševne hrane. In če bi naše slovensko ljudstvo take boljše duševne hrane tudi ne želelo, inteligencija je dolžna vzbuditi v masah željo po pouku, po daljni izobrazbi, inteligencija je zavezana, da redno vzbuja med ljudstvom lakoto in žejo po duševnih užitkih . . .

In še nekaj: Ljudstvo se drži tistega, kdor se mu bliža, kdor ga poučuje in duševno vodi . . .

Književne novosti

Josip Kostanjevec: »*Iz knjige Življenja*«. I. Založil pisatelj. Natisnil Šeber v Postojni. 1900. — Mirno in tiho je bilo vse dosedanje slovstveno delovanje Josipa Kostanjevca. Nikdar ni siloma ril v ospredje. Skromno je stal ob strani in čakal, da se dobi v dolgi vrsti pisateljev, s katerimi nas je oblagodarilo nebo v zadnjih časih, prostora tudi zanj, in brez bučnih reklam je poslal svoja dela v svet.

Ta skromnost in ponižnost je tisto, kar dela meni Kostanjevca pred vsem simpatičnega! Iz vsega njegovega dosedanjega vedenja posnemljem, da nima njegovo slovstveno delovanje nikakega postranskega namena, da mu ne gre za zaslužek — če pisatelj pri nas o zaslužku sploh govoriti more — da mu niti do slave ni mnogo, da piše temveč iz srčne potrebe, da mu je slovstveno delovanje le sredstvo, s katerim teši po ustvarjanju koprneče moči, ki jih čuti v sebi . . .

Mogoče, da ima skromnost Kostanjevčeva tudi še drug vzrok, mogoče, da dvoji še sam o vrednosti marsikaterega svojih proizvodov. Tudi to ni slabo znamenje! Vsak pravi umetnik dvoji o lastnih delih, da, vsak pravi umetnik je prepričan, da ni ustvaril še nič popolnega, kajti moči zaostajajo vedno daleč za voljo, in vsak pravi umetnik si torej venomer tudi prizadeva, da napreduje, da se povzpne v popolnosti še više.

Prav radi tega pa mislim tudi, da se ne motim, ako domnevam, da je bilo Kostanjevcu nekam tesno pri srcu, predno se je odločil, da seznanj širše kroge s plodovi svojega pripovednega talenta, in da z nek im neprijetnim čuvstvom pričakuje, kaka sodba se izreče o njem. Moj Bog, kdaj pa je bila bojazen, ki navdaja kolikor toliko menda vsakega umetnika, ko stopa s svojim umotvorom pred svet, bolj upravičena nego dandanes, in to zlasti pri nas, kjer se vpraša le prevečkrat po imenu, po političnem mišljenju, po stanu pisateljevem, predno se izreče sodba o njegovem delu! In koliko praznih fraz se včasih ščeperi po naših kritikah! Še nedavno sem čital v neki presoji ta-le originalni stavek: »Z umetniškega stališča bi se ne dalo nič reči, če bi se bilo to poglavje izpustilo!« Kaj je hotel povedati kritik s tem? —

Vedno in vedno se poudarja pri nas umetniško stališče, ali kako malokrat nam nudijo kritiki priliko, da bi posneli iz njih razprav, kaj pravzaprav oni umevajo pod umetnostjo. Taka nejasnost in negotovost pa pisatelje, zlasti mlajše in še nesamostojne, le bega in vznemirja! . . .

Res je sicer, da enotnega pojma o umetnosti ni in ga nikdar ne bo, res je, da se bodo mnenja o tem pojmu vedno križala, in nič sramotnega ni, če kdo svoje naziranje o umetnosti izpremeni, če je danes v tem oziru drugega prepričanja, nego je bil včeraj, toda nekaj pozitivnega nam mora znati kritik vendarle povedati, neko stališče morda vendarle zavzemati! Kajti vsa raznovrstna umetniška stališča — v kolikor so namreč taka, da pridejo resno v poštev — imajo končno vendarle nekaj, v čemer se strinjajo, nekaj skupno istinitega. A pri nas? Kolikokrat se vrte misli kritične, če jih je sploh kaj, v tako čudnem kolobaru, da je kritikovancu absolutno nemogoče spoznati se v njih, ali pa je stališče kritikovo zopet tako nizkotno, da ubogi pisatelj, ali

bodisi že katerikoli umetnik, ne ve, se blodi li njemu ali kritiku! Saj je v novejšem času videti, kakor bi bila nekaterim umetnost identna z afektiranostjo, kakor bi imeli za višek umetnosti to, da zna kdo zadeti oni brbljajoči feljtonistični ton, kateri se je preslavljal pri nas tako dolgo, da je prešel mnogim v meso in kri, in da ga zahtevajo celo v povestih, akoravno je prišel drugod že davno ob kredit. Pri drugih se človeku zopet dozdeva, da so si izbrali za vzor kakega posameznega pisatelja in da ne smatrajo ničesar za dobro, kar ni pisano v maniri tega pisatelja, pri tem pa ne pomislijo, da se mora pri vsakem umotvoru oblika ujemati z vsebino in da n. pr. Tolstega »Vstajenje« ali Zolova »Plodovitost« ali sploh kako delo, ki biča n. pr. socialne razmere, ki je prošinjeno od kake ideje, ne more biti pisano tako, kakor kaka od romantiške bolehnosti navdahnjena noveleta . . .

Jaz mislim, da si umetniško stališče poiskati ni baš tako težko. V prvi vrsti gre pri vsakem, osobito pesniškem umotvoru pač za to, da je čim neposrednejši in čim pristnejši izraz človeškega čustvovanja in mišljenja. Ali tudi mišljenja? . . . Po mojem mnenju, katerega nikomur ne vsiljujem, da! Človek je čuteča in misleča stvar, in čustvovanje in mišljenje je že po fizioloških zakonih tako tesno spojeno drugo z drugim, da se niti ločiti ne da, in napačno je torej zahtevati, da se eden teh dveh poglavitnih pojavov človeškega življenja popolnoma izbacne iz umetnosti. Seveda je umetnikova reč, spraviti oboje v pravo skladje. Umetnost je harmonija! Kdor nam razlaga same ideje, kdor se omejuje samo na refleksije, nam bo podal morda dober modrosloven spis, a umotvora ne! Kdor pa piše po receptu tistih, ki menijo, da v poeziji ni treba misli, da v pesmi na pr. zadostuje že samo zvenenje besed, ki vzbujajo v človeku občutje, od njega nimamo pričakovati drugega nego kak bizzaren nestvor, kakršnih so v polpreteklem času dekadenti raznih narodov le preveč zagrešili . . .

V drugi vrsti potem šele je tehnika. Kakor pri drami, razločuje se tudi pri povesti lahko zunanja in notranja tehnika, samo v nekoliko drugačnem zmislu. Pod zunanjo tehniko bi jaz umeval ogrodje, zunanjo zgradbo povesti. Vse kaj drugega je, če napravi kak pripovedni spis na človeka vtisk, da ga je pisatelj pisal brez vsakega načrta, ali če moramo, prečitavši ga, priznati: pisatelj je imel ves umotvor v glavi, še predno ga je začel pisati, in ko je privrkat pomočil pero, je natanko znal tudi že za konec povesti . . .

K notranji tehniki pa je prištevati potem vsa ona raznovrstna sredstva, katerih se pisatelj poslužuje, da nam čim najlepše, čim najizvirneje pove, kar nam ima povedati . . .

Naj povem precej: Največji nedostatek, ki ga opazamo pri Kostanjevčevih proizvodih, je prepovršna motivacija. Skoro vsaka njegovih povesti nam daje povod, da si napravimo ob strani kak vprašaj. Posebno klasičen dokaz za to mojo trditev je precej prva novela v zbirki: »Roža«. Neverjetno se zdi na pr. človeku, da bi oče tako neusmiljeno pretpepal hčer, kakor popisuje pisatelj na strani 7. in 8, in sicer neverjetno tem bolj, ker ne zvemo pravega povoda za to; neverjetno in sicer navzlic vsemu opravičevanju se zdi dalje to, da bi prišlo dekle, ki ima že svoje izkušnje, kar tako k železničnemu uradniku ter mu začelo praviti svojo dolgo povest; neverjetno je, da bi se bila mati dekletova tako zazabila, da bi se dala povoziti od tovrnega vlaka — umljivejša bi bila nezgoda že, če bi se bila dogodila ob prihodu brzovlaka —; neverjetno je tudi,

da bi se bil oče tako hitro prelevil iz treznega človeka v pijanca in iz pijanca spet v treznega človeka, in da bi se v njenem srcu tako hitro menjavala sovrastvo in ljubezen.

Jako slaba se zdi meni motivacija tudi v povesti »Zakaj nisi bil mož?« Na str. 136. pripoveduje pisatelj, kako strastno je ljubil Josip svojo Pavlinico, na str. 137. že pa spravi prijateljev poljub Josipa ob njegovo tako iskreno ljubljeno ženico, ker je bil ta poljub baje ves drugačen nego njegov poljub! Jaz mislim, če kdo strastno ljubi, gotovo tudi strastno poljubljuje, in pri poljubih je v prvi vrsti pač le na tem, so li hladni, konvencionalni, ali vroči, istiniti! Da bi se pa bil že slikarjev prvi poljub, ki je mogel imeti na sebi vendarle samo značaj prijateljskega poljuba do žene, o kateri ne vemo do tistikrat nič slabega, toliko moč, da bi se bila takoj izneverila svojemu možu, je vendar preveč neverjetno! Videti je, kakor bi Kostonjevec ženske ne poznal prav dobro, ali pa nam je v tej svoji povesti nekaj bistvenega zamolčal ter zakrivil s tem, da se nam značaj Pavlinice zdi nejasen, nemogoč.

Podobni pomisleki se nam vzbujajo še v tej in oni Kostonjevevi povesti, in celo najlepša v zbirki: »Brez dela« ni brez take hibe; kajti ravnatelj, ki išče zakonske dvojice s tako namero, kakor tvorniški ravnatelj, katerega nam opisuje pisatelj, bode že toliko previden, da ne bo že v časniškem naznanilu zahteval, da se imata predstaviti oba, mož in žena, ker bi to vendar takoj obudilo sum!

Kostonjevec je fin opazovatelj narave in tudi v človeško čuvstvovanje se zna nenavadno poglobiti! Tej njegovi zmožnosti je pripisovati, da nam že omenjena novela »Roža« navzlic naštetim napakam in navzlic temu, da v njej tudi tehnika ni vzorna, vendarle ugaja in da nas mestoma naravnost gane in pretrese. Kostonjevec ima torej ono svojstvo, ki se mora v prvi vrsti zahtevati od vsakega umetnika: on zna poseči v človeško srce in zna nas mnogokrat z malimi sredstvi ganiti do solz . . .

Po globokočutnosti se odlikuje razen povesti »Roža« zlasti tudi že omenjena pisa »Brez službe«, katere završek se povzpne do pretresljive tragike, in ki je odločen in mogočen protest proti zverinskemu izkoriščanju bede, kakršno se semtertja, žal da, zares dogaja v življenju.

Tudi sami na sebi priprosti povestici »List za listom« in »Škof« sta v tem oziru jako lepi. Čitajoč pismo, ki ga v prvi teh dveh povesti narekuje mati na smrtni postelji, si mora človek brisati solze iz očesa . . .

Najbolj prazna izmed sedmerih povesti, katere obsega zbirka, je po mojem mnenju ona, ki ima za naslov »Najsrečnejši poštar«. Ko bi ne bilo tistega prizora pri kopanju, ki je opisan živo in s finim taktom, bi jaz res ne vedel, zakaj je spisal Kostonjevec to povest. Tisti konec s papigo spominja skoro že na škorca, ki je znal govoriti, in o katerem smo čitali menda v ljudski šoli! . . .

Kostonjevec se jako trudi, da bi podal kaj posebnega v tem, kar umevam jaz pod zunanjo tehniko, oziroma zgradbo povesti. Žal, da se to prizadevanje pri nekaterih povestih malo preveč pozna in da privede pisatelja včasih popolnoma na napačno pot. Dokaz zato je zopet povest »Roža«. Ker se je ponesrečena tehnika v tej povesti poudarjala že od druge strani, se meni ni treba baviti natančneje z njo. Le nekaj naj omenim. Meni se stvar tudi s tisto rožo, od katere ima povest menda svoj naslov, nikakor ne ujema. Roža, katere se

omenja v pismu na str. 46., nikakor ne more biti identna z rožo, ki je dala povod za Robidnikovo pripovedovanje, ker je dobil ta tisto šele zvečer, dočim je videla mlada nesrečnica rožo že po dnevi pri njem. Je li mar dobil Robidnik na en dan dve roži? . . .

Ni treba, da bi se povest začela nenavadno, tudi ne, da se vsako poglavje prekine kdo ve kako originalno; pripovedovanje je lahko preprosto; mirno se lahko razvija dejanje, brez tistih velikanskih skokov, ki nekaterim tako imponujejo; kar pa je vsekakor treba, je to, da napravi povest na čitatelja vtisk, da nam je podal pisatelj nekaj preudarjenega, nekaj skozinskoz premišljenega, v posameznih delih kakor v celoti lepo zaokroženega. Meni na pr. ugaja najbolj tista povest, pri kateri imam občutek, da so tudi posamezna poglavja zgrajena po gotovih umetniških pravilih. In da stremi tudi Kostanjevec bodisi vedoma ali nevedoma po nečem takem, o tem nas prepriča marsikatera njegovih povesti!

Kostanjevec je realist skozinskoz, a realist v dobrem pomenu besede. One enostranosti, po kateri so se odlikovali nekateri naturalisti, ne opažamo pri njem nikjer. On je imel vedno celega človeka pred očmi; on nam opisuje dobre in slabe lastnosti človeka z enako ljubeznijo; senca in luč sta v njegovih spisih enakomerno razdeljena . . .

Ne da se tajiti, da je izpodbujal Kostanjeveca Kersnikov zgled k pisateljevanju. Ravno tako gotovo je, da se je Kostanjevec učil pri Zoli, a pri mlajšem Zoli, kajti zdaj je Zola dokaj drugačen, nego je bil; Zola je zdaj idealist, in golo življenje mu zdaj ne zadošča več; njegova novejša dela imajo vsa tendenco in se bavijo z bolj ali manj občečloveškimi idejami. Pri Kostanjevcu pogrešamo dozdej še idej. On je dozdej le bolj slikal, slikal to, kar je videl, opazil in čutil, in sicer slikal prav spretno in večjidel s pristnimi, živimi bojami; svojega naziranja o svetu pa nam dozdej še ni izdal.

Obzorje njegovo je še precej omejeno, kar so v prvi vrsti pač krive razmere, v katerih pisatelj živi. Ali se pa to obzorje ne da razširiti? . . . Jaz mislim, da so razni pripomočki, s katerimi se to doseči da, a govoriti o njih, za to nedostaje prostora . . .

Sicer pa je tudi povsem napačno, ako kdo misli, da gre obzorje kakega pisatelja soditi le po milieuju, v katerem se vrše njegove povesti, in po osebah, katere nastopajo v njih. Kaj še! Veliko obzorje pisateljevo se pokaže lahko pri najpreprostejši povestici! Tolstoj se bavi v svojem »Vstajenju«² večinoma z izmečki človeške družbe, in vendar kako obzorje, kake ideje! . . .

Tudi Kostanjevec si bo lahko še razširil svoje obzorje, in jaz prav od srca želim, da bi si ga. Ako se to zgodi in ako se iznebi nekaterih napak, ki sem jih omenil, potem ga bomo vsekakor prištevali k našim najboljšim pripovednim pisateljem! . . .

Prvi zvezek svojih zbranih povesti je založil pisatelj sam. Zakaj? . . . Se je bilo li bati, da se ne bo oglasilo zadostno število naročnikov? . . . Jaz si ne morem misliti, da bi bili Slovenci tako nehvaležni svojim pisateljem! Kdor zna presoditi, kako težko je spisati kaj v vsakem oziru izvrstnega, kdor ve, kako se v Nemcih mnogo slabejši leposlovni proizvodi, nego so Kostanjevčevi, visoko čislajo in pridno razpečavajo, bode rad pokazal gospodu pisatelju svoje priznanje s tem, da žrtvuje boreza ta forint ko lepo knjigo, kakršno nam je podaril on že s prvim zvezkom svojih povesti.

Dr. Fr. Zbašnik.

»Prešernov album.« Ob stoletnici pesnikovega rojstva — 1800 3/12 1900. — izdal »Ljubljanski Zvon«. Uredil A. Aškerc. V Ljubljani 1900. Založila in natisnila kot decembrsko številko »Ljubljanskega Zvona« »Narodna tiskarna«. 1900. 10 pól. — Prodaje L. Schwentnerjeva knjigarna.

Ker je decembrska št. preteklega letnika »Ljubljanskega Zvona« izišla pod zgornjim zaglavjem kot posebna knjiga, naznanjamo jo iz bibliografskih ozirov tudi med »Književnimi novostmi«. O »Prešernovem albumu« so prinesli skoro vsi slovenski časniki (zlasti »Slovenski Narod«, »Domovina«, »Edinost«, »Jug«), pa tudi hrvaški, srbski, poljski in češki listi jako laskave in priznalne ocene. Najobširneje je poročala o »Prešernovem albumu« »Češka Revue« v Pragi. (Glej rubriko »Med revijami« v tem zvezku!)

Poezije drja Franceta Prešerna. Uredil skriptor prof. L. Pintar. Založila in natisnila Ig. pl. Kleinmayr & Fed. Bamberg v Ljubljani. 1901. 8°. Cena v platno vezani knjigi 1 K 40 h, broš. 1 K. To je takozvana ljudska izdaja Prešernovih pesmi. Razvrstitev in vsa uredba gradiva je ista kakor v veliki krasotni jubilejski izdaji, ki je izišla ob predlanskem Božiču. Čeprav je knjiga namenjena širokim masam, vendar je papir jako soliden in fin, tisk pa ličen in razločen. Zaradi priročnega žepnega formata in nizke cene pa se prikupi ta izdaja našemu občinstvu brez dvoma še veliko bolj nego takozvana jubilejska.

Jan Leciejewski, Franciszek Preszern, poeta slowieński (odtisk iz Varšavskega »Ateneuma« 1900). — Profesor na 4. gimnaziji levovski in privatni docent za slavistiko na vsučilišču levovskem, Jan Leciejewski, ki je bil l. 1883. gost pokojnega B. Raiča in je takrat izdal o slovenskih razmerah poljsko brošuro, je o stoletnici Prešernovi napisal razpravo o Prešernu, njegovem življenju in pesniškem delovanju ter z njo pokazal, da pozna natančno naše slovstvo, posebe Prešernove poezije, ki jim je izvčine v prozi posnel vsebino. Obširneje govori o »Krstu pri Savici« ter pravi:

»Glavna napaka tega pesmotvora je nedostatek primerne psihološkega poglobljenja: prehitro pusti junak vero očetov. On, vojak, goreč branitelj bogov, vodja čet padlih za vero očetov, pozabi na eno besedo Bogomilino vso svojo preteklost, prelito kri rojakov svojih in menja vero, kakor je menjal orožje. Čudno se zdi to tem bolj, ker s krstom ne samo da ne pridobi Bogomile, marveč za vedno onemogoči izpolnitev svojih sanj, zakaj kot kristjan mora pri poznati in spoštovati obljubo čistosti, ki jo je storila Bogomila, ki bi mu je kot poganu ne bilo treba priznavati! Zaman vprašujemo, kako notranjo vojsko je prebil, kako se je vršil v njegovi duši ta veliki in važni prevrat. Če pomislimo, da je Črtomir otrok narave in zdravih, nerazpetih živcev, da to vendar ni romantičen vitez-trubadur srednjega veka niti nervozen človek novodobni — se v čudnem svitu kaže ta njegov nagli prevrat.

Radi česa je Črtomir postal kristjan, pojasnjuje nam pesnik v listu do Čelakovskega, v katerem pravi, da si s tem pesmotvorom želi pridobiti neprijazno mu duhovništvo. Moral je torej iz poganskega Črtomira napraviti nazadnje kristjana. Storil je to, ali nerodno. Lepše je zasnovano izpreobrnjenje Bogomilino. Pobita in mučena od nemira za ljubljenca, iščoč zanj rešitve, najde uteho v besedah starca duhovnika; in ostajajoč pod njega trajnim vplivom, je imela čas razmišljati in primerjati staro vero z novo in je naravnim potem mogla

priti do prepričanja, da ji kameniti bogovi niso mnogo vredni. Seve nejasno je, odkod 'je Bogomila vedela o tej strašni noči in porazu Slovencev, ko ji pa Črtomir, naravnost z bojnega polja prihajajoč, nič ni o tem pravil in nihče ter drug ni mogel prej od njea k njej priti.¹⁾

K manjšim pomanjkljivostim spadajo brezdvomni anahronizmi. Omenja na pr. pesnik strele »ze strzelb« (puszic njegovih strela), katerih pa takrat ni bilo²⁾; neprimerno je takisto primerjanje Bogomile s Hero v Abidu, kajti ne odgovarja času, v katerem se godi dejanje (?) Priporoča pesmotvor pred vsem izbor vzvišene teme o lepi ideji, plastika posameznih prizorov in lepi oris oseb ter slikoviti jezik.³⁾

Vprašajmo se zdaj, ali je delovanje Prešernovo vplivalo na razcvit literature slovenske. Trditi, da ga je on edin izzval, bilo bi pretiravanje; saj ni oni čas manjkalo močnih činiteljev, ugodnih razvoju narodne književnosti. Pa tudi delovanje Prešernovo je bilo zelo važen činitelj. Vnelo je mladino za narodno poezijo in vobče vzbudilo narodni duh, — zlasti mladino, obiskujočo vseučilišče graško, med katero nahajamo čilega St. Vraza in poznejšega slavista Miklošiča.⁴⁾

Zanimivo je primerjanje Prešerna z Mickiewiczem:

»(Prešeren) je liričen pesnik . . . V njegovi poeziji ni silnih čuvstev ljubezanskih kakor v četrtem delu »Dedov« Mickiewiczevih, dasi je okusil prav tako prevaro v ljubezni; bil je očitno drugega značaja in je ljubil že v letih poznejših, zrejših, hladnejših; sicer je imel presatirično naravo, da bi ne državal in kritikoval svojih lastnih čuvstev. Takisto ni v njegovi poeziji tako silnih čuvstev patriotskih kakor pri Mickiewiczu, kar se pač razlaga z nedostatnim ntilom za enako silno vzplamtevanje. A kljubu temu mu ni mogoče oporekati globokega čuvstva. Hvaležni moramo biti profesorju Leciejewskemu, da je svoje rojake opozoril na našega Prešerna in s tem na naš narod sploh. Fr. Ilešič.

Slovenska stenografija. Priredil Fr. Novak, c. kr. gimn. profesor. Prvi del. Korespondenčno pismo. Avtografiral gimn. prof. I. Mach, učitelj stenogr. in urednik »Těsnoписных Зábав« v Kraljevem dvoru. Litografiral I. Farský, uměl. ústav polygraf« v Pragi. Založil Fr. Novak. Natisnila Ig. pl. Kleinmayr & Fed. Bamberg.

Ko je Novak l. 1894. v izveštju novomeške gimnazije izdal svoje »Samoznake in okrajšave v slovenski stenografiji«, zaslužil je na prvi mah kot izboren stenograf. In ko je potem začel z veliko marljivostjo in redko temeljitostjo obdelavati še poedine dele debatnega pisma, so slovenski in drugi opografje kar strmeli, in čula se je samo ena želja, da bi namreč Novak Slovencem napisal celotno stenografijo. Hvala slav. deželnemu zboru kranjskemu in izredni marljivosti prof. Novaka — ta želja se nam je izpolnila! Pred nami leži elegantna knjiga, katere naslov smo zgoraj napisali. Slišimo, da je tudi drugi del: »debatno pismo« pod tiskom in izide v kratkem. Tako bomo tedaj tudi mi Slovenci post tot discrimina rerum variosque casus imeli dovršeno celotno stenografijo.

¹⁾ Kaj pa ribič? Vprašanje je seve, odkod je ribič vse vedel.

²⁾ Pisatelj je krivo razumel besedo »puščica« = puška!

³⁾ Nedostatki »Krstu pri Savici« s tem niso popolnoma razkriti; to tudi pisatelju ni bil namen.

⁴⁾ Z l. 1836. je nehalo delovanje Prešernovo in s tem ves vpliv. Fr. I.

Res je, da se je že tudi prej pri nas delalo v tej stroki, ali vse, kar se je storilo, je samo preludij. Novakovo delo je pa dovršena mojstrska simfonija. — Slovenski stenografje pisatelji pred Novakom, to so naši — Vodniki. Novak je naš stenografski — Prešeren. Ž njim je napočila v razvoju slovenske stenografije nova epoha.

Dosedaj smo bili Slovenci in stenographicis med Slovani na zadnjem mestu. Od danes smo brezdvomno na — prvem, kajti noben slovanski narod nima tako temeljite in tako dovršene učne stenografske knjige, kakor je Novakova, s katero se celo iz bogate nemške učne stenografske literature morejo le redka in sicer najboljša dela primerjati, katera jo pa komaj dosežajo, ne preseza je pa nobeno. O tem sem prepričan do dna duše in ne bojim se ugovora z nobene strani.

Strogo logična razvrstitev gradiva, temeljito strokovno razpravljanje, kratka in jasna stilizacija pravil, veliko bogastvo najprimernejših, sestavno urejenih vzgledov, čist, gladek in vseskozi pravilen jezik, kateri je povsod v prekrasnem soglasju s stenografskimi principi, lep tisk, jasen, čist in točen stenogram, vse to priporoča Novakovo stenografijo kot izborno učno knjigo, katere bodo gotovo veseli vsi učitelji stenografije, dijaki stenografi, posebno pa še samouki.

Kar Novakovo stenografijo v današnjem času stenografske spekulacije, ki je rodila pri raznih narodih s svojimi površnimi in plitvimi deli toliko zla, tako posebno odlikuje, to je po mojem mnenju njena ko zlato čista solidnost in pa tista nedosegljivost. Ta knjiga je pravi arhitektonski umotvor, kjer ni nič pomanjkljivega, nič slabega, nič dvomljivega, nič nejasnega. Pisatelj je mislil na vse. Velika je pridobitev za slovensko stenografijo, da je Novak uvedel dosedaj navadni petljasti *v* tudi kot samostojen znak v abecedo.

Stenografski del je prav lepo, jasno in točno avtografiral prof. I. Mach, a mojstrski litografiral I. Farský v Pragi.

Cena elegantni knjigi, pri kateri je imel pisatelj kot založnik gotovo veliko stroškov, je pač nizka. Za veliki trud pa, ki ga je kakor pridna in neutrudna čebela vložil v to prelepo knjigo, na katero je lahko vsak Slovenec pred celim svetom ponosen, sprejel bo gotovo najlepšo nagrado, namreč hvaležnost celega slovenskega naroda.

Prof. Mijo Vamberger.

Hrabroslav Volarič: Samospevi s klavirjem. Cena 3 K. Kot prvi zvezek zbranih skladb svojega pokojnega mladega moža je izdala gospa Franja Volaričeva »Samospeve«. Redigiral je izdajo gosp. Jos. Čerin na Dunaju. Tiska jo je v odlični obliki zavod Jos. Eberla & Comp. istotam. Deset samospevov je zbranih v tem zvezku. Niso to bohotne rože, vzrasle, da bude strast in opajajo s svojo vonjavo, le priproste cvetke so, skromen kras zelenih gajev. Lahka je Volaričeva faktura, zato pa jasna in umljiva, prosta vsake kombinacije. Popevko hoče Volarič podati, ne umeteljne kompozicije; ne sili in ne trudi se k uspehom, za katere mu primanjkuje moči, ostane marveč sam s seboj zadovoljen v mejah diletantskega uglasbenja srčnih svojih čutov. S tem, kar podaje Volarič, je pač

ustrežno najširšim vrstam pevk, in ni dvomiti, da posežejo naše pevke-diletantinke rade po Volaričevem zvezku; saj so te pesmi lahko izvedljive, ni pa tudi dvomiti, da se jim prikupijo, ker so vse prijazne, nedolžna pomnožitev glasbe za domačo rabo.

Dr. Vladimir Foerster.

H. O. Vogrič. Kupleti za nižji glas s spremljevanjem glasovirja. Trst-Tolmin 1901, lastna založba. (1. Temu treba se privadit' . . . 2. Temu treba se odvadit' . . . 3. Ona pa mu osle kaže . . .) Cena 1 krona, z besedilom vred 1 K 20 h.

Ali naj res kritikuje glasbeni referent ta najnovejši muzikalni fabrikat? In to v listu, posvečenem »književnosti in prosveti«, kakoršen je »Lj. Zvon«?

Ne verjamem, da zahteva g. urednik kaj takega od mene, akoravno mi je izročil recenzni eksemplar v »presojo«.

V Berlinu so pred kratkim ustanovili »Überbrettel«. Upati je, da si za glasbeno umetnost tako vneto ljubljansko občinstvo kmalu sezida kak »Unterbrettel«, kjer bodo menda celo take neslane hipertrivialnosti s filistrskim navdušenjem sprejemali.

Na devetkratno zagotavljanje g. skladatelja: »Temu treba se privadit'« menda ni boljšega odgovora kakor refrain iz drugega kupleta: »Temu treba se odvadit'«. Da, zadnje besede si naj zapomni g. avtor — o, lucus a non lucendo! — prav dobro, že iz usmiljenja z nedolžnim papirjem, ki se ne more braniti proti takim naivnostim.

Cena tega umotvora je na vsak način premajhna. Kdor ima za take stvari denarja, spada brezdvomno med »zgornjih deset tisoč«. Tak človek pa tudi lahko več plača.

Dr. Gojmir Krek.

Upodabljajoča umetnost

Razstava akademije umetnosti v Peterburgu. Kakor vsako leto, tako se je tudi letos otvorila 4./17. novembra v akademiji umetnosti razstava konkurentov na imenovanje umetnika. Razstava napolnjuje skoro vse dvorane akademijske galerije. Število umotvorov je ogromno. Tu so slike dovršene, skice in študije. Zastopana so: slikarstvo, kiparstvo, gravura in arhitektura. V takozvani Apollonovi dvorani razstavljeni so umotvori učencev profesorja Rjepina, profesorja Mate (graveur) in kipi učencev profesorja Beklemiševa. V nasprotni, takozvani Rafaelovi dvorani pa se nahajajo slike učencev profesorjev: V. E. Makovskega (žanrist), Kiseljeva (pokrajnski slikar) in profesorja Kovalevskega (bataljist). V dalje sledečih dvoranah pa so razstavljene študije, risbe, domača dela in arhitekturni oddelek. Vseh razstavljalcev konkurentov je letos 52, med katerimi pa jih je dobilo ime pravega umetnika le 35. Med temi so štirje odlikovani, da se pošljejo na državne stroške v inozemstvo na daljšo izobrazbo.

A. A. Muraško, bivši učenec profesorja Rjepina, razstavlja sliko »Pohoroni Koševogo« (pogreb načelnika zaporožcev). Dobil je za to sliko pravo umetnika in odlikovanje s stipendijem za inozemsko potovanje. Slika je ogromna, na prvi vtisk zelo efektna, toda semintja ji v malenkosti primanjkuje. Po kompoziciji malo preveč posnema svojega profesorja po sliki »Krestni hod« (pro-

cesija), ne izraža pravih originalnih tipov in je kolorit nekoliko preveč mrtev; toda vidi se, da je Muraško že pravi umetnik in da se ima le še semintja izpopolniti. Njegovega tekmeča lahko imenujemo M. F. Ivanova, kateri stopa v javnost s svojo prekrasno sliko »Otvjeta ždu« (odgovora čakam). Ta slika se odlikuje po izredno mehkem in toplem koloritu ter prijetno harmonično naslikani pokrajini, le roke in obraz deklice so nekako malo preveč leseno modelirani. Ako bi je to nekoliko ne kazilo, mogli bi jo imenovati najboljšo na razstavi. Po kompoziciji spominja nas na francoskega slikarja Bastien Leiansa; dovršena je skoro ravno na to temo, samo v popolno drugi kompoziciji. Predstavlja namreč mlado dvojico v ruski vasi ob plotu in v priprosti narodni noši. Čudno je to, da je bil imenovan le samo za umetnika, a ne odlikovan z inozemskim potovanjem, ker ta slika vendar dokazuje njegovo brezdvomno veliko sposobnost.

M. E. Vatutin, bivši učenec profesorja Makovskega, razstavlja sliko »Nevjesta«; zanjo je dobil pravo umetnika in bil odlikovan s štipendijo za inozemsko potovanje.

J. J. Andreoletti, učenec profesorja Beklemiševa, razstavlja poleg drugih malih tudi ogromni kip »Udačni lov«. Junaški ribič se vzpenja iz vode in drži kvišku za žrelo veliko ribo. Silno ekspresno izraža kipar ta prizor, in tudi vsaka malenkost dokazuje izborni talent mladega umetnika. Za ta umotvor je odlikovan z inozemskim potovanjem.

Vobče pa je kiparstvo na tej razstavi prav malo zastopano, in je to edini konkurent, kateri je letos dovršil akademijo po kiparstvu.

Tudi med temi, kateri niso bili odlikovani z inozemskim potovanjem, nahajajo se nekateri izvrstni razstavljalci. Učenec profesorja Kovalevskega B. A. Drobjazko je razstavil sliko »Preseljenci«. Po koloritu je to zelo harmonična in izvrstna tragedična kompozicija. Preseljence je zalotil v samotni puščavi vihar. Poginil jim je edini konj. Skrivajo se pod slamnato streho, kakršnih se najde pri prostih ruskih telegah (vozeh).

Dva skoro si popolno enaka po koloritu sta F. B. Sičkov in J. S. Makušenko. Prvi razstavlja sliko »Pismo iz vojne«, a drugi »Nedelja v Malorusiji«. Zanimivi sta le po koloritu, a kompozicija je tako vsakdanja, da ne obrača nase posebne pozornosti.

Izmed najboljših učencev konkurentov profesorja Kiseljeva bi mogel opomniti B. K. Razvadovskega, kateri razstavlja poleg drugih tudi zanimivo sliko »Na Ukrajnč«.

Tu vidimo mnogo poetičnega čuvstva in smelih potez mladega umetnika pokrajinskega slikarstva.

Izmed učencev profesorja Mate je najboljši N. N. Gerardov, ki razstavlja mnogo izvrstnih gravur.

Po arhitekturi pa je bil odlikovan z inozemskim potovanjem G. A. Kosjakov za projekt »Gostilnice-Sanatorije« na jugu.

Poleg zgoraj imenovanih pa so dobili pravo umetnika še sledeči: Bobrovski, Petrusjevič, Čuprinenko, Floru, Antokolski in Laiba, bivši učenci iz atelieja profesorja Rjepina. Kruger, Tranšel iz atelieja Makovskega; Blonskaja, Makušenko, Svetlicki in Sičkov so iz atelieja Kovalevskega. Astafjeva, Bjelij, Root, Sokolov, Fedorovič in Judin so iz atelieja Kiseljeva. Iz atelieja Mate je Ostrumova, po arhitekturi pa

Amljon, Greinert, Gorkenski, Kljašev, Postels, Podberezski in Jakovljevi . . .

Vobče pa je zbirka študij in kompozicij bolj zanimiva nego galerija slik. Po kompoziciji se letos posebno odlikuje in je bogato zastopana. Med vsemi pa se najbolj odlikujejo dela učencev profesorjev Rjepina in Makovskega.

Letos napravlja konkurentna razstava vobče slabši vtisk nego navadno, vendar moramo priznati, da je v posameznem zelo zanimiva, in da napreduje ruska umetnost z vso silo, ki jo vidimo le pri najbolj kulturnih narodih. Meseca decembra mislijo otvoriti v akademiji umetnosti razstavo risb, perorisov, akvarel v sepiji. V začetku januarja je bila v akademiji umetnosti razstava »Mir iskustva«. Na tej razstavi je videla publika izvrstne umotvore nedavno umrlega znamenitega pokrajinskega slikarja J. Levitana. Meseca februarja pa se je otvorila, kakor vsako leto, v akademiji umetnosti spomladanska razstava.

V prostorih muzeja imperatorskega društva za izpodbujo umetnosti se namerava otvoriti meseca decembra mednarodna razstava, ki bo deloma premeščena iz svetovne razstave pariške. Za to sledi razstava francoskih umetnikov, dalje razstava »peredvižnikov« in za to razstava »damskega umetniškega kružka«, s katero se misli v teh prostorih zaključiti letošnja umetniško-razstavna sezona.

V imperatorski akademiji nauk se je otvorila meseca februarja vsakoletna razstava »društva peterburških umetnikov«, ki se bo povodom desetletnice društva imenovala jubilejna razstava. V novem pasažu pa se otvori letos enkrat razstava ruskih akvarelistov. O teh razstavah vam sporočim prihodnjič.

Peter Žmitek, slikar v Peterburgu.

Med revijami

»Česká Revue«. Ročnik IV. Št. 1—5. Izdaje klub svobodomiselné narodne stranke. Redaktor: dr. Vladimír Škarda. Izdajatelj: E. Beaufort. Ta revija, ki izhaja kot mesečnik in obsega po 8 pól »Zvonove« oblike, se lahko meri z najuglednejšimi evropskimi revijami sploh. Sotrudniki so najodličnejši češki pisatelji in politiki. »Česká Revue« se ne peča samo s češkimi razmerami, ampak se ozira seveda tudi po svetu, v prvi vrsti po slovanskem svetu. Redno ima tudi poročila o naši književnosti. Referenta za slovenske reči sta, kakor razvidimo iz revije same, gg. dr. Jožef Karásek in pa dr. B. Prusík. V 2. in 3. zvezku je prevedel dr. Prusík Meškovo črtico: »Srakoperova hruška«. V 3. zvezku pa je isti pisatelj objavil simpatično pisan članek o Prešernu in njegovem jubileju. Dodani so prevodi treh Prešernovih pesmi (»Nezakonske matere«, en sonet in ena gazela). V 4. in 5. zvezku je zopet članek o Prešernu. Ta članek je napisal dobri poznavatelj naše literature, g. dr. Josef Karásek. Pisatelj primerja Prešerna s Čelakovskim in z lužiško-srbskim pesnikom Andrejem Zejlerjem. Ves članek pričra, da je dr. Karásek dobro proučil vso literaturo o Prešernu, kolikor je dosedaj sploh imamo. Na str. 400. pravi: »Narod, iz čigar srede je izišel Prešeren in največji filolog Miklošič, ki ga evropska znanost še niti oceniti ni mogla, ima pravico, zahte-

vati zase tistega uvaževanja, ki mu gre . . . » Na koncu svojega lepega članka pa ocenja dr. Karásek jako obširno naš »Prešernov album«. Naševa vse članke in vse spise in vse pisatelje, ki so sodelovali pri »Prešernovem albumu«. Med drugim piše dr. Karásek: »Najdragocenejši dar, ki je bil pripravljen za Prešernov jubilej, je brez ugovora »Prešernov album«, ki je izišel kot poslednji sešitek »Ljubljanskega Zvona« in obenem separatno. To je pravzaprav cela knjiga, za katere izvedenje si je pridobil nenavadnih zaslug redaktor »Zvona«. Samo tisti, ki je kak takšen zbornik že kdaj sam urejal, ve, s kakšnimi velikanskimi težavami se sestavlja takšen »album«. Urednik mora sam temeljito poznati vse gradivo (vso snov), razvrstiti jo, najti posamna temata, a za ta temata sposobnih in pravih pisateljev. In kakšnega takta tu treba! Ta pisatelj odreče ti v zadnjem trenutku, čeprav je bil obljubil prispevek; zdaj moraš iskati drugega, ali pa moraš sam prijeti za pero . . . »Prešernov album« me spominja v marsičem našega »Kollarjevega zbornika« . . . Srečna misel je bila, da je v nekaterih novelah narisana tista razpoložnost, v kateri so nastale nekatere pesmi, ali pa se v njih slika okrožje (milieu), v katerem je Prešeren živel in pesnil. Nekatere črtice iztičejo in izražajo tako imenitno značaj pesnikov, da se ti zdi, kakor da si doživel v resnici posamezne trenutke iz življenja Prešernovega, in zato tudi razumeješ nekatere pesmi in prizore iz življenja pesnikovega boljše, nego če bi bilo vse to razloženo v suhoparnem znanstvenem tonu . . . «

Nimamo, žal, prostora, da bi mogli podati prevod cele kritike o »Prešernovem albumu«. Častno pa je za »Ljubljanski Zvon«, da tako odlična revija, kakršna je »Česka Revue«, tako obširno poroča o »Prešernovem albumu« in da ga ne more dosti prehvaliti.

Lepa študija drja Karáska je izišla tudi v separatnem odtisku. —k—

Poradnik językowy. Wydawca i redaktor odpowiedzialny: prof. Roman Zawiliński, Kraków. — Slovencem že dobro znani poljski profesor gosp. Zavilinski je z januarjem tekočega leta začel izdajati mesečnik »Poradnik językowy« (Svetovalec jezikovni). Njegovo stališče jasno izraža napis — biti hoče svetovalec. Objasnjeval bo pojave jezikovne, odstranjal dvomljivosti in negotovosti in pravilni rabi jezika, potem pa bo pridno zapisaval nove pojave iz življenja in razvoja poljske govornice. To je vse hvale vreden namen. Ko ima politika, literatura itd. celo vrsto tednikov, mesečnikov, zakaj naj ne bi imel jezik svojega glasila, da se v njem — pritoži? *Fr. Ilešič.*

Naše obnebeje

Zvezdoznanstven pregled za mesec marec. Okoli 21., ko dan najbolj raste, sta noč in dan enako dolga; solnce je prispelo do ravnika in ga prekoračilo, spomlad se je začela.

Luna stoji 13. popoldan v prizemlju, 27. dopoldne v odzemlju.

Venera je na svojem potovanju okoli solnca prišla daleč od zemlje ter se topi v solčni svetlobi, tako da je več ne vidimo.

Mars je še zmerom kralj nočnega neba, njegova svetloba prekaša zvezde prve velikosti.

Jupiter in Saturn hodita kakor dva prijatelja blizu skupaj ter se prikažeta vsako jutro na vzhodu pred solncem; proti koncu meseca se bodeta lahko opazovala že dve uri dolgo.

Prof. M. Vodušek.

Splošni pregled

† Alojzij baron Pražák, nekdanji justični minister v Taaffejevem kabinetu, je umrl dne 31. januarja, 60 let star. Pražák je bil moravski Čeh, in ko je bil l. 1881. imenovan za justičnega ministra, ni zatajil svojega slovanskega prepričanja. Živo je čutil, kakšna krivica se godi nam preziranim Slovencem, parijam med avstrijskimi narodi, v jezično-narodnostnem oziru pri sodiščih. Naš jezik ni imel do Pražákove dobe takorekoč nikakšne veljave. Pražák je prvi izdal sodiščem po slovenskem ozemlju ukaz, da morajo sodniki s slovenskimi strankami ustno in pisмено občevati v slovenskem jeziku. Izza Pražákovega ministriovanja je naš jezik v sodni dvorani ravnopraven. Za to prevažno naredbo, s katero je energični Pražák prisilil sovražno nam nizko in visoko birokracijo, da je morala pripoznati slovenski jezik ravnopravnim tudi pri justici, mu ostane slovenski narod večno hvaležen — tudi tedaj, ako nam najnovejša vsenemška burja odpihne še tiste drobtine ravnopravnosti, ki so nam jih doslej metali z bogato obložene mize za vrata... Slava pravičnemu Pražáku!

Davorin Jenko je praznoval koncem meseca januarja 30letni jubilej kot kapelnik narodnega gledišča v Belgradu. Ob tej priliki poudarjajo vsi srbski listi velike zasluge našega rojaka za razvoj glasbene umetnosti v Srbiji. Дневни лист, Вечерни лист, Вечерне новости in drugi časniki mu posvečujejo posebne članke. Davorin Jenko, skladatelj našega »Napreja«, je bil rojen l. 1835. v Dvorjah na Kranjskem. Po absolviranih juridičnih študijah je prišel najprej v Pančevo, odtod pa l. 1865. v Belgrad. L. 1871. je postal kapelnik narodnega gledišča. Od tistega časa do danes je uglašil Jenko nebroj srbskih pesmi, uglašil je napev srbski narodni himni, 40 glediških glasbenih del in 7 uvertir. Jenko je, kakor pišejo imenovani srbski listi, vredni naslednik Kornelija Stankovića, očeta srbske narodne glasbe, in največja čast za Jenka je to, da njegove napeve poje celo srbstvo. Zasluge njegove je srbsko javno mnenje že zdavnaj pripoznalo, pa je naravno, da je Jenko častni član vseh važnejših društev. Tudi srbska akademija ga je imenovala za svojega člana. Kralj Aleksander mu je ob jubileju podelil red sv. Save. Gospod Jenko je stopil sedaj v pokoj, in mi mu želimo, da bi ga užival še dolgo vrsto let na veselje bratom Srbom, na čast Slovencem in vsem Jugoslovanom,

Popravki: Str. 122., v 2. vrsti od zdolaj nam. kakega čit. takega, — stran 124., v 10. vrsti od zgoraj nam. rekel čit. izrekel, — stran 126., v 19. vrsti od zgoraj nam. praškega čit. pruskega, — stran 130., v 5. vrsti od zg. nam. stare čit. stance ali, — stran 130., v 7. vrsti od zgoraj pred Romantiki vstavi: Nemški, — stran 131., v 3. vrsti od zgoraj nam. Neumansthal čit. Hermannsthal, — stran 131. v 14. vrsti od zgoraj nam. bolje čit.: dalje, — stran 131., v 3. vrsti od zdolaj nam. svetovalca čit. svetoborca, — stran 133., v 11. vrsti od zdolaj nam. nedolžno čit. nedosežno, — stran 135., v 17. vrsti od zgoraj nam. Ahn čit. Penn, — stran 135., v 13. vrsti od zdolaj namesto gospodje čit. »gospodje«. —